

Kina i Afrika

Hvordan påvirker Kinas aktiviteter i det sørlige Afrika den økonomiske veksten i regionen?

Axel Heiberg-Andersen

Veileder: Stig Tenold

Masterfagsutredning i International Business

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Denne utredningen er gjennomført som et ledd i siviløkonomutdanningen ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at høyskolen innestår for de metoder som er anvendt, de resultater som er fremkommet eller de konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

Kinas økonomiske vekst gjorde at landet fra midten av 1990-tallet måtte se utenfor landets grenser for å dekke inn behovet for naturressurser. Som for så mange land i samme situasjon før dem lå løsningen i det sørlige Afrika. I 1995 signerte Kina den første kontrakten om oljeutvinning i Sudan, og i år 2000 formaliserte kineserne sitt forhold til regionen gjennom å invitere lederne for alle afrikanske land til en stor konferanse i Beijing (FOCAC).

Vi vil se nærmere på den økonomiske teorien og det politiske og finansielle rammeverket som danner bakgrunnen for Kinas fremmarsj i det sørlige Afrika. Man kan skille mellom tre kanaler Kina påvirker Afrika gjennom; handel, investeringer og bistand. Vi vil måle omfanget og retningen på Kinas aktiviteter i disse kanalene. Med dette, og et innblikk i Kinas politiske og økonomiske relasjoner til Sudan analyserer vi *hvilken påvirkning Kinas aktiviteter i det sørlige Afrika har på økonomien i regionen.*

Som det fremkommer av analysen blir Kina en stadig viktigere partner for landene i det sørlige Afrika. Å gi et eksakt nettoresultat av samkvemmet med Kina for det sørlige Afrika er vanskelig, men det fremkommer at svake institusjoner og politikk hadde gjort den positive effekten betydelig sterkere.

Forord

Denne utredningen er siste ledd min mastergrad i International Business ved Norges Handelshøyskole.

Min interesse for Kina har lenge vært stor, og etter et utvekslingsopphold i Beijing, høsten 2008, ble det klart at jeg ønsket å lære enda mer om landet. Kinas stadig voksende tilstedeværelse i Afrika er et aktuelt tema, som samtidig ga meg muligheten til å benytte mye av det jeg har lært i løpet av mastergraden her på NHH.

Jeg vil gjerne takke til min veileder Stig Tenold for mange fruktbare møter med gode innspill til oppgaven og ikke minst utveksling av generell livsvisdom. En stor takk går også til mine tre andre, kjære støttespillere; mamma, pappa og Sigrid.

Bergen, juni 2009

Axel Heiberg-Andersen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
Figurer og tabeller	8
1. INNLEDNING	10
2. KINA OG DET SØRLIGE AFRIKAS UTGANGSPUNKT	13
2.1 Historisk tilbakeblikk.....	13
2.2 Forum for China-Africa Cooperation	16
2.3 Kinas motivasjon.....	16
2.3.1 Energisikkerhetsaspektet	17
2.3.2 Det politiske aspektet	20
2.4 Afrikas økonomiske geografi	23
2.4.1 Store interne forskjeller	23
2.4.2 Vanskelig klima	23
2.4.3 Økonomi.....	24
3. KINAS INNFLYTELSE I REGIONEN – et teoretisk perspektiv	26
3.1 Internasjonal handel	26
3.1.1 Fra absolutte til komparative fortrinn.....	26
3.1.2 Tilpasning ved handel	27
3.1.3 Gevinster fra handel	28
3.1.4 Heckscher-Ohlin	28
3.2 Direkte utenlandsinvesteringer (Foreign direct investments)	28
3.2.1 Vertikal vs. horisontal integrasjon	29
3.2.2 OLI-rammeverket.....	29
3.2.3 Effekten av FDI	30
3.3 Teorien om fattigdomsfeller.....	31

3.3.1 Sparefeller og demografiske feller	33
3.4 Hvordan å forske på Kina i Afrika	34
3.4.1 Forskningsdesign	34
3.4.2 Feilkilder	34
4. POLITISKE OG FINANSIELLE RAMMEVILKÅR	36
4.1 Hvilke faktorer påvirker handel og investeringer?	36
4.1.1 Handelspolitikk (At-the-Border Policies)	36
4.1.2 Interne markedsforhold (Behind-the-Border Factors)	37
4.1.3 Infrastruktur og institusjoner (Between-the-Border Policies)	38
4.1.4 Komplementaritet mellom handel og FDI	38
4.2 Angola-metoden	40
4.3 Samarbeid uten kondisjonalitet	41
4.3.1 Internasjonal bekymring	41
4.3.2 Ny kurs	42
5. EMPIRISKE RESULTATER	43
5.1 Handelskanalen	43
5.1.1 Viktige handelspartnere	47
5.1.2 Hva handles det i?	49
5.1.3 Indirekte påvirkning gjennom handelskanalen	51
5.2 FDI-kanalen	52
5.2.1 Hva investerer kineserne i i Afrika?	54
5.2.2 Private vs. statlige investeringer	57
5.2.3 Hva driver kinesiske investeringer i Afrika?	57
5.3 Bistandskanalen	58
5.3.1 Usikre tall	59
5.3.2 Bistandspolitikk	59
5.3.3 Bistandsmodell	60
5.3.4 Prosjekter	60

5.3.5 Mottakere/partnere.....	61
6. CASE: SUDAN.....	62
6.1 Økonomien	63
6.1.1 Oljeindustrien	64
6.1.2 Investeringer i infrastruktur	64
6.1.3 Finansiering.....	65
6.1.3 Våpenhandel.....	66
6.2 Kritikk.....	68
6.3 Politikk.....	69
6.3.1 Ny kurs.....	69
7. ANALYSE AV KINAS PÅVIRKNING PÅ DET SØRLIGE AFRIKA	71
7.1 Handelskanalen.....	71
7.1.1 Eksportens virkning.....	72
7.1.2 Importens virkning.....	74
7.2 Investeringskanalen	75
7.2.1 Ut av fattigdomsfellen?	76
7.3 Bistandskanalen	76
7.3.1 Ulike syn på Kinas bistand.....	77
7.4 Rune Jansen Hagens “Marginalisation in the Context of Globalization: Why Is Africa so Poor?”	77
7.4.1 Historie.....	78
7.4.2 Geografi	78
7.4.3 Økonomisk struktur	79
7.4.4 Ustabilitet, risiko og usikkerhet	80
7.4.5 Opportunistiske ledere	80
7.4.6 Avhengighet av bistand.....	80
7.5 Kinas påvirkning jfr. Jansen Hagens rammeverk.....	81
7.5.1 Historie og geografi.....	81

7.5.2 Økonomisk struktur	82
7.5.3 Ustabilitet, risiko og usikkerhet	82
7.5.4 Opportunistiske ledere	83
7.5.5 Avhengighet av bistand.....	84
7.6 Dutch Disease?	84
8. KONKLUDERENDE BETRAKTNINGER.....	86
8.1 Vanskelig avveiing mellom effekter	86
8.2 Økonomisk vekst og fordeling.....	87
8.3 Videre forskning.....	89
Litteraturliste	90

Figurer og tabeller

Figurer

Figur 2-1: Kinas BNP per capita (PPP) i dollar.....	14
Figur 2-2: Kinas energiforbruk, tilsvarende kilo olje per capita.....	17
Figur 2-3: Afrikas andel av verdens totale reserver, i prosent.....	19
Figur 3-1: Tilpasning ved autarki og fri handel	27
Figur 3-2: Standard neoklassisk vekstmodell	32
Figur 3-3: Modifisert utgave av den klassiske vekstmodellen, begrenset produktivitet for lavt nivå av k.....	33
Figur 5-1: Utvikling i handelsbalanse mellom Kina og det sørlige Afrika, 1987-2007	44
Figur 5-2: Kinas andel av det sørlige Afrikas eksport og import, 2000-2007	45
Figur 5-3: Andel av afrikanske lands eksport som går til Kina, 2007	45
Figur 5-4: Andel av afrikanske lands import som kommer fra Kina, 2007	46
Figur 5-5: Det sørlige Afrikas andel av Kinas totale import	47
Figur 5-6: Vekst i eksport til Kina i perioden 2006-2008.....	49
Figur 5-7: Varesammensetning av Afrikas eksport til Kina, 2007	50
Figur 5-8: Varesammensetning av Kinas eksport Afrika, 2007	50
Figur 5-9: Andel av kinesisk råoljeimport fra Afrika, opphavsland	51
Figur 5-10: Andel av Kinas totale investeringer i utlandet som går til Afrika.....	53
Figur 5-11: Andel av utenlandske investeringer i Afrika som kommer fra Kina	53
Figur 5-12: Kinesiske utgående FDI til Afrika etter sektor, 2004	54
Figur 5-13: Et utvalg av kinesiske investeringer i Afrika.....	55
Figur 5-14: Et utvalg av kinesiske investeringer i afrikansk infrastruktur	56
Figur 5-15: Estimert offisiell bistand fra Kina til Afrika, 1998-2007	58
Figur 6-1: Sudans handelsbalanse ovenfor Kina.....	63
Figur 6-2: Sudans eksport av olje til Kina	64
Figur 6-3: Salg av håndvåpen til Sudan.....	67
Figur 7-1: Rune Jansen Hagens rammeverk.....	78

Tabeller

Tabell 2-1: Forventet utvikling i Kinas etterspørsel etter primærenergi	18
Tabell 2-2: Afrikas rikeste land etter BNP per capita (PPP), 2007	24
Tabell 2-3: Afrikas fattigste land etter BNP per capita (PPP), 2007.....	24
Tabell 5-1: Rangering av Kinas største handelspartnere i Afrika, toveishandel	48
Tabell 5-2: Kinas FDI til Afrika, 2003-2007	52
Tabell 6-1: Store lån fra China Ex-Im Bank til Sudans myndigheter, tall i millioner dollar	66

1. INNLEDNING

Med Kinas enorme størrelse, deres imponerende økonomiske vekst og økende appetitt etter naturressurser har landet tiltrukket seg stor oppmerksomhet siden åpningen mot resten av verden i 1978. Siden årtusenskiftet har særlig de raske endringene i forholdet mellom Kina og Afrika skapt store diskusjoner i politiske og akademiske kretser i Afrika, Europa og USA. I bytte mot naturressurser har afrikanske ledere fått nye parlamentsbygninger, presidentpalass og idrettsstadioner – alt bygget ”over natten” av kinesiske arbeidere. Samtidig opparbeider afrikanske land seg stadig større gjeld til kinesiske banker.

Det har siden det første forumet for samarbeid mellom Kina og Afrika (FOCAC) i år 2000 vært viktig for kineserne å understreke at deres aktiviteter i det sørlige Afrika¹ bygger på prinsippet om gjensidig respekt og et mål om å skape økonomiske gevinster for begge parter. Likevel spekuleres det stadig i hvilken rolle kineserne i virkeligheten er i ferd med å innta i Afrika; partnere, konkurrenter eller koloniherrer?

I denne utredningen vil vi besvare følgende problemstilling:

- *Hvordan påvirker Kinas aktiviteter i det sørlige Afrika den økonomiske veksten i regionen?*

For å gi en bred forståelse av relasjonene mellom Kina og Afrika vil vi se på flere av de ulike faktorene som forklarer forholdet mellom de to regionene. Først går vi gjennom de historiske, politiske og økonomiske forholdene, og danner dermed et bakteppe for samarbeidet slik vi kjenner det i dag. Den påfølgende gjennomgangen av økonomisk teori skal hjelpe oss å forstå mekanismene som påvirker Kinas aktiviteter i det sørlige Afrika. Videre har vi identifisert tre kanaler Kina påvirker landene i området; handel, investeringer og bistand. Ved hjelp av statistikk og et case ser vi hvilken effekt hver av disse kanalene har på den økonomiske veksten i regionen.

I kapittel to vil vi se nærmere på konteksten for samarbeidet mellom Kina og det sørlige Afrika. Ved å trekke de historiske linjene ser man hvordan de politiske og økonomiske

¹ Det sørlige Afrika (Sub-Saharan Africa) defineres som den delen av det afrikanske kontinentet som ligger sør for Sahara-ørkenen. En annen definisjon er de afrikanske landene som helt, eller delvis, ligger sør for Sahara. Ikke alle inkluderer Sudan i denne definisjonen, men det har vi valgt å gjøre.

båndene har utviklet seg fra Zhou Enlais reiser til Afrika på 60-tallet, via det første Kina-Afrika-forumet i år 2000 og frem til dagens omfattende kinesiske virksomhet i det sørlige Afrika. Videre går vi inn på hva som motiverer Kina i deres samarbeid med Afrika i dag, og hvordan Afrikas økonomiske geografi gjør at de afrikanske landene sårt trenger investering og handel. Dette behovet komplimenterer Kinas behov for energisikkerhet.

Kapittel tre setter Kinas aktiviteter i det sørlige Afrika inn i et økonomisk teoretisk rammeverk. Her vil gå gjennom teorien som dekker de tre kanalene Kina påvirker landene i regionen gjennom; internasjonal handel, direkte utenlandsinvestering og bistand. Sistnevnte dekkes gjennom teorien om fattigdomsfeller. Selv om disse teoriene har implikasjoner som gjør at de ikke direkte kan anvendes på tilfellet Kina i Afrika, lanserer de likevel konsepter som er nyttige i den videre forklaringen av Kinas aktiviteter i det sørlige Afrika.

De politiske og finansielle rammene rundt Kinas aktiviteter i Afrika gir et grunnlag for å forstå hvorfor Kina opererer i regionen. Effekten av deres aktiviteter avgjøres også av disse rammene. I kapittel fire tar vi for oss forhold som handelspolitikk, konkurransesituasjon og infrastruktur og institusjoner. Det fremkommer også at det eksisterer et sterkt komplementært forhold mellom investeringer og handel for selskaper som opererer i afrikanske land. Dette gjelder særlig kinesiske selskaper, og vi vil se på hva som kan være årsaken til dette. For å vise hvorfor akkurat Kina har hatt så stor gjennomslagskraft i Afrika de senere år avsluttes kapitlet med et innblikk i Kinas finansielle og politiske tilnærming til samarbeidet med Afrika.

Som vi har sett skiller vi mellom tre kanaler hvor Kinas aktiviteter i det sørlige Afrika direkte påvirker landene i regionens økonomi; handel, investeringer og bistand. I kapittel fem tar vi for oss hver av disse kanalene, og ser på omfanget og retningen på Kinas engasjement. Kina har også sterk indirekte påvirkning på økonomiene i det sørlige Afrika gjennom tredje markeder. Dette er dog utenfor vår problemstilling, og vil derfor ikke bli viet stor oppmerksomhet. Brorparten av empirien er gjort på et aggregert nivå for hele regionen. I enkelte tilfeller ser vi likevel spesifikt på landene som skiller seg særlig ut som viktige handelspartnere eller mottakerland av investeringer og bistand.

Sudan trekkes gjerne frem som kroneksempelen på Kinas fremmarsj i Afrika – derfor har vi valgt å trekke frem nettopp Sudan som et eget case i kapittel seks. Gjennom caset vil vi belyse hvordan Kina påvirker landets økonomi, særlig gjennom handel og investeringer i oljesektoren. Som vi ser er det ikke bare i Sudans oljesektor Kina er en nøkkelspiller;

kineserne er også en viktig leverandør av våpen til de sudanske myndighetene. Dette, kombinert med politisk støtte og beskyttelse landets ledere i blant annet FN har som vi vil se ført til krass kritikk mot Beijing, særlig forkant av De Olympiske Leker i byen i 2008.

I kapittel syv samles trådene. Med bakgrunn i den politiske og finansielle forhold, den økonomiske teorien, empirien fremlagt i kapittel fem og Sudan-caset vil vi analysere hvordan Kina påvirker økonomien i landene i det sørlige Afrika. I denne analysen presenterer vi også artikkelen "Marginalisation in the Context of Globalization: Why Is Africa so Poor?" skrevet av Rune Jansen Hagen. Her peker Jansen Hagen på hvilke faktorer som har ført til svak økonomisk vekst i landene i Afrika. Med utgangspunkt i disse faktorene analyserer vi i hvilken grad effekten av Kinas aktiviteter i regionen fører til økonomisk vekst. Avslutningsvis diskuterer vi om man ser tendenser til at landene i det sørlige Afrika har blitt avhengige av råvareeksport og om det dermed kan påvises Dutch Disease.

Basert på analysen i kapittel syv vil vi i siste kapittel oppsummere og forsøke å besvare hvilken påvirkning Kinas aktiviteter i form av handel, investeringer og bistand i det sørlige Afrika.

2. KINA OG DET SØRLIGE AFRIKAS UTGANGSPUNKT

For å bedre forstå Kinas rolle på det afrikanske kontinentet, vil vi først forsøke å danne et historisk bakteppe for relasjonene mellom de to regionene i moderne tid. Deretter beveger vi oss videre til å se på hva som motiverte Kinas videre økning av aktivitetene fra 1990-tallet og utover, før vi avslutningsvis tar for oss den økonomiske geografien på det afrikanske kontinentet.

2.1 Historisk tilbakeblikk

Til tross for de siste års oppbluss i oppmerksomhet rundt kinesiske aktiviteter i Afrika, er de sterke båndene mellom de to partene langt fra et nytt fenomen. Allerede i 1955 møttes ledere fra flere asiatiske land, deriblant Kina, og afrikanske stater i Bandung i Indonesia for å legge grunnlaget for et styrket afro-asiatisk økonomisk og kulturelt samarbeid. Målet var samtidig å danne en samlet front mot imperialismen og neoimperialismen man følte USA og Sovjetunionen sto for.

I 1963 tok Kinas statsminister Zhou Enlai og hans visestatsminister Chen Yi fatt på en to måneders lang reise i Afrika. Han besøkte ti land, og reisen betegnes av kineserne selv som en milepæl i forholdet mellom Kina og det afrikanske kontinent (Folkerepublikken Kinas Utenriksdepartement, 2000). Viktige temaer som imperialismen, rasisme og fred sto på agendaen, og Statsminister Zhou understreket også behovet for å øke de afrikanske lands innflytelse i verdenssamfunnet.

Zhou Enlai hadde allerede i 1954 skissert "The Five Principles for Peaceful Coexistence" i samarbeid med India. Dette dokumentet satte retningslinjer for forholdet mellom de to landene, og understreket likeverd og solidaritet. Etter reisen i Afrika satte Zhou i samarbeid med ledere fra flere afrikanske land ned lignende prinsipper for å formalisere forholdet mellom Kina og de afrikanske landene.

2.1.1 Dynamisk forhold

For å forstå den stadig skiftende dynamikken i forholdet mellom Kina og Afrika som har fulgt etter møtet i Bandung og frem til i dag, må man ifølge Alden (2007) se nærmere på utviklingen i kinesisk utenrikspolitikk og dens underliggende mål.

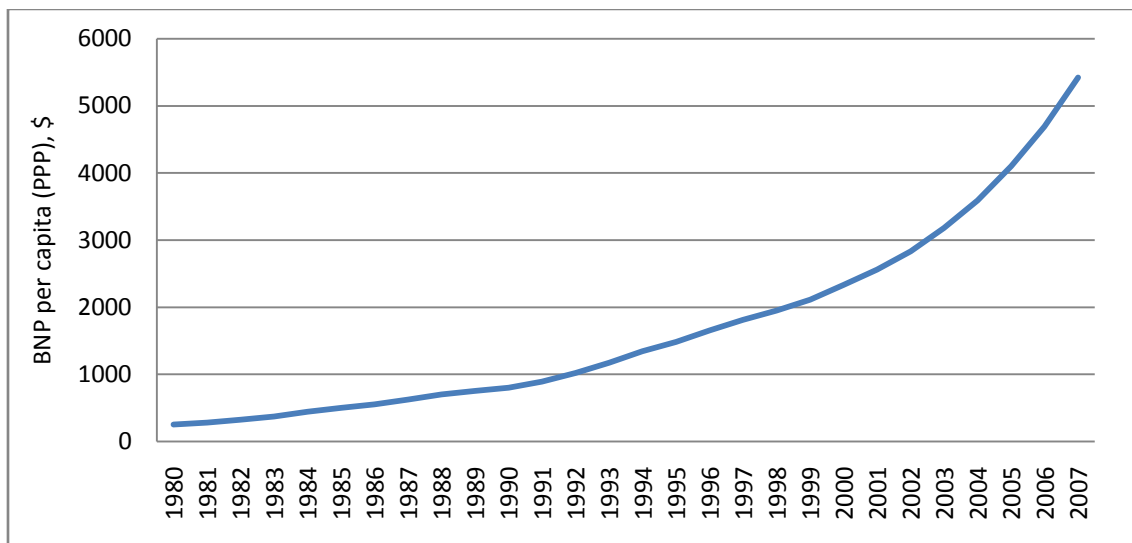
Det har lenge vært viktig for kinesiske myndigheter å inneha posisjonen som storebror blant utviklingslandene (Thompson, 2007), om ikke annet for å etablere og lede en bred front i forhold til den vestlige verden. Etter Stalins død var forholdet mellom Kina og Sovjetunionen svekket, og ønsket om å innta rollen som leder av den tredje verden vokste i Beijing. Dette ble manifestert gjennom Maos "Three Worlds' Policy", som innebar at Kina nå inntok en mer selvstendig rolle i utenrikspolitikken. Dette betydde i praksis økt militær og ideologisk støtte til revolusjonære regimer og land som kjempet for å gjenvinne sin frihet fra koloniherrer.

Med Kulturrevolusjonen fra 1966 fulgte igjen en drastisk kursendring i kinesisk politikk. Interne stridigheter om lederskap og retning på den økonomiske politikken gjorde Kina mer innadvendt, og undergravde aktiviteter i områder som Afrika. Forholdet mellom de to ble følgelig sterkt svekket.

2.1.2 Ny kurs

Kulturrevolusjonen var over i 1976, og etter at Deng Xiaopeng overtok makten i 1978, valgte Kina nok en gang en ny politisk kurs. Under Deng skulle forholdet mellom Kina og Vesten bedre seg betraktelig. Gjennom å åpne for direkte investeringer fra utlandet og reformere økonomien gikk Kina nå fra å være en ren kommuniststat, til å bli en sosialistisk markedsøkonomi. "Sosialisme med kinesiske trekk" skulle gi nesten tre tiår med tosifret vekst og en økning i levestandard og mangedobling av BNP per capita

Figur 2-1: Kinas BNP per capita (PPP) i dollar

Kilde: World Banks Development Indicators

Med Dengs reformer ble fokuset gradvis endret mot å pleie og bygge opp forholdet til allerede industrialiserte land. Dermed ble forholdet til Afrika som under Kulturrevolusjonen ytterligere nedprioritert (Kitissou, 2007).

2.1.3 En alvorlig skramme

Etter Berlinmurens fall i 1989, skylte et håp om spredning av demokrati og menneskerettigheter over verden. Kinesiske studenter og intellektuelle øynet et håp om videre demokratisering også i Kina, men deres demonstrasjoner ble slått hardt ned på av myndighetene. De grusomme bildene fra hendelsene på Den Himmelske Fredsplass gikk verden over, og Kinas omdømme og deres forhold til Vesten fikk en alvorlig skramme.

De svekkede relasjonene til Vesten gjorde det igjen naturlig for de kinesiske myndighetene igjen å satse på å styrke forholdet til de afrikanske landene. Kitissou (2007) argumenterer for at de økonomiske interessene denne gang overskygget de politiske og ideologiske, som tidligere hadde utgjort motivasjonen for kinesiske aktiviteter på kontinentet.

2.1.4 Ressursknapphet

Reformer og åpningen av økonomien mot utlandet bidro til at den kinesiske økonomien nå gikk i høygir, men samtidig oppsto også nye problemer. Siden opprettelsen av Folkerepublikken Kina i 1949 hadde et sentralt moment i kinesisk politikk vært selvforsyningsprinsippet (Gabriel, 2006). Med en stadig voksende økonomi var ikke landet lenger i stand til å forsyne seg selv med viktige varer som olje, strategisk viktige mineraler, skogbruksvarer og næringsmidler. Samtidig begynte Kina å bygge opp store reserver med utenlandsk valuta som et resultat av handelsoverskudd mot utlandet. Tiden var med andre ord kommet for å se utenfor landets grenser for å dekke inn behovet for ressurser, og i Afrika fant man som vi vil se videre dette både lett tilgjengelig og i overflod.

I 1996 besøkte Kinas leder Jiang Zemin flere afrikanske land, og i følge Alden (2007) var det nå enda mer klart at det lå andre motiver bak Kinas engasjement på kontinentet enn de rent ideologiske. Jiang var opptatt av å fremheve hva de *afrikanske* landene kunne få ut av samarbeidet med Kina. Kina stilte færre krav til demokrati og menneskerettigheter til afrikanske ledere enn de vestlige landene, og supplert med pengestøtte til strategiske prosjekter førte dette til at afrikanske ledere tok dem imot med åpne armer. En annen utfordring lå i å overbevise afrikanske lands myndigheter og selskaper om at Kina faktisk var et land som ville være å regne med i årene som kom, og at de var i stand til å tilby de vestlige selskapene konkurranse (Alden, 2007).

Etter Zemins reise satte kinesiske selskaper i gang flere store prosjekter i Afrika. Blant annet gikk de inn med store investeringer i den sudanske oljeindustrien. I 1998 opplevde Kina forferdelige oversvømmelser, og det ble hevdet at årsaken var miljøødeleggelser som følge av utradering av store skogområder. Det påfølgende forbudet mot skoghogst førte til at mange selskaper måtte se utenfor landets grenser etter ressurser. Også denne gangen var Afrika løsningen (Kitissou, 2007).

2.2 Forum for China-Africa Cooperation

I år 2000 ble det første Forum for Kina-Afrika Samarbeid (Forum for China-Africa Cooperation; FOCAC) arrangert. FOCAC har som mål å jobbe for "et vennlig samarbeid mellom Kina og Afrika og nye forutsetninger, for sammen å møte utfordringene knyttet til økonomisk globalisering og å fremme felles utvikling" (FOCAC, 2004). Forumet er tuftet på følgende prinsipper:

- *Pragmatisk samarbeid:* Søker å styrke konsultasjon og utvide samarbeidet.
- *Likhet og gjensidig utbytte:* Fremmer både politisk dialog og økonomisk samarbeid og handel med mål om gjensidig utbytte og felles utvikling.

Forumets første konferanse ble avholdt i Beijing i år 2000. Mer enn 80ministere fra Kina og 44 og fra afrikanske land, samt representanter for 17 regionale og internasjonale organisasjoner, i tillegg til representanter fra Kina og Afrikas næringsliv deltok på de tre dager lange samtaler. Forumet avholdes hvert tredje år, og etter å ha blitt arrangert i Etiopias hovedstad Addis Abeba i 2003, returnerte det til Beijing i 2006. Årets møte (2009) vil bli avholdt i Egypt.

2.3 Kinas motivasjon

Hva har motivert Kinas oppskalering av aktiviteter på det afrikanske kontinentet i løpet av de siste ti til femten år? To ulike aspekter kan legges til grunn; energisikkerhetsaspektet og det politiske aspektet. Vi vil ikke gå inn på en diskusjon av hvilke av de to som har vært viktigst for Kina, og ser heller ingen grunn til at de ulike argumentene skal være konkurrerende. Snarere har nok aspektene vært komplimenterende, og begge har dermed spilt en viktig rolle i Kinas Afrika-strategi de siste årene.

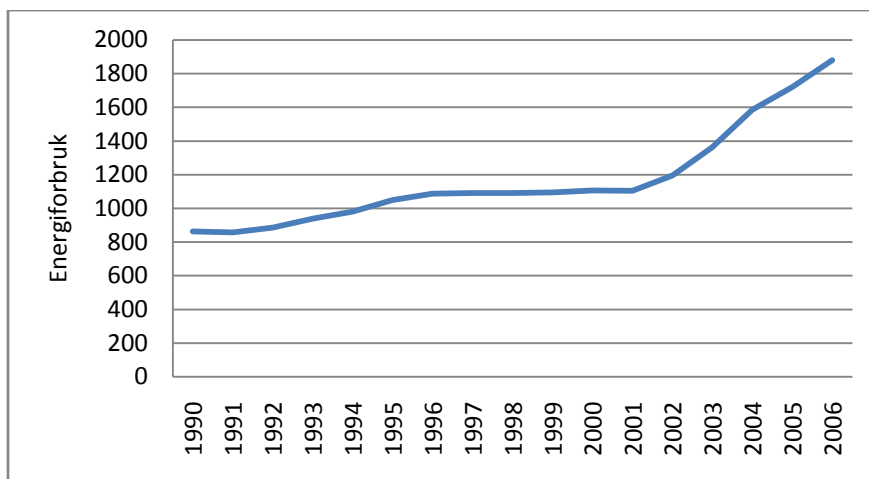
2.3.1 Energisikkerhetsaspektet

Bielecki (2002) definerer begrepet energisikkerhet som: "tilgjengelighet av energi i ulike former, til alle tider, i tilstrekkelig volum, til en rimelig pris". Tradisjonelt har begrepet hovedsakelig omhandlet olje, men andre energikilder har blitt stadig vanligere å inkludere.

I 1992 gikk Kina fra å være netto eksportør til å bli netto importør av oljeprodukter. Det samme skjedde for råolje året etter. Siden de store oljefunnene i Daqing i 1960 hadde kinesiske myndigheter ofret energisikkerhet liten tanke; den tiden var nå over (IEA, 1998).

Den lange perioden med økonomisk vekst fra slutten av 1970-tallet hadde ført til en drastisk økning i Kinas energibehov. Landet er i dag verdens nest største forbruker, og verdens tredje største importør av olje. Kineserne har alene stått for nesten en tredjedel av veksten i etterspørsel etter olje på verdensbasis det siste tiåret (Liberthal og Herberg, 2006). Samtidig har Kina en økonomisk geografi der behovet for ressurser er størst langs kysten, mens de hjemlige kildene ligger langt inne i landet. Også dette har bidratt til at Kina har sett utenfor landets grenser etter olje. Flere år med lave investeringer i lokal ressursutvinning og infrastruktur har dessuten forsterket denne trenden.

Figur 2-2: Kinas energiforbruk, tilsvarende kilo olje per capita

Kilde: World Banks Development Indicators

I følge Rocha (2007) viser Det Kinesiske Departementet for Land og Naturressursers beregninger fra 2006 at den hjemlige produksjonen av råolje i 2010 kun vil være i stand til å møte like i overkant av det faktiske behovet for råolje. Tilsvarende tall for 2020 vil ligge mellom 34-40 prosent av behovet. I følge International Energy Agency (2008) kommer Kina og India sammen til å stå for over halvparten av veksten i etterspørsel etter primærenergi frem mot 2030.

Hjemlig produksjon av jernmalm er forventet å dekke snaue 40 prosent av behovet i 2010, og 29 prosent i 2020. I perioden mellom 2000 og 2005 doblet Kina forbruket av kull. Frem mot 2030 er det forventet at Kina vil stå for 85 prosent av veksten i etterspørsel etter kull på verdensbasis (IEA, 2008).

Tabell 2-1: Forventet utvikling i Kinas etterspørsel etter primærenergi

	1990	2000	2005	2015	2030
Kull	534	629	1094	1869	2399
Olje	119	230	327	543	808
Gass	13	23	42	109	199
Kjernerkeft	9	4	14	32	67
Vannkraft	11	19	34	62	86
Biomasse	200	214	227	225	227
Annet	0	0	3	12	33
Kina, totalt	886	1119	1741	2852	3819
Verden	7228	20023	11429	14361	17721
Kinas andel	12,3 %	5,6 %	15,2 %	19,9 %	21,6 %

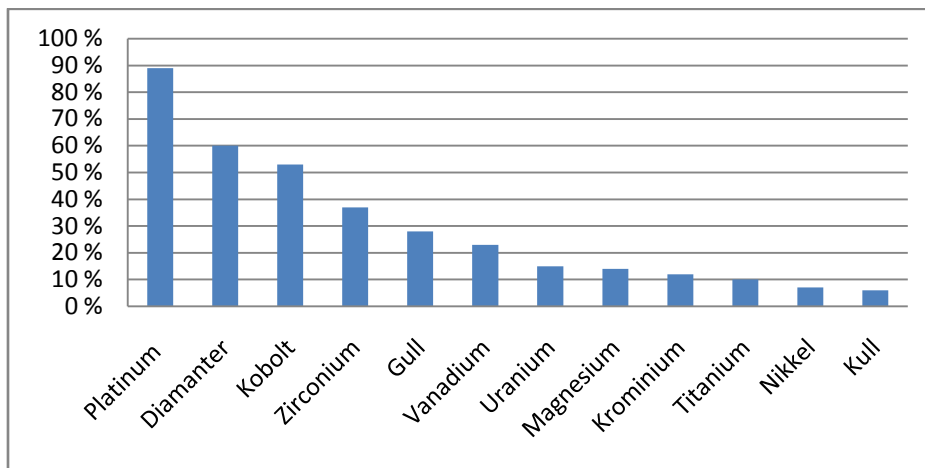
Kilde: IEA, 2007

Tabell 2-1 viser IEAs (2007) forventninger om fremtidig vekst i Kinas etterspørsel etter primærenergi. Som vi ser er etterspørselen etter kjernerkeft og vannkraft forventet å vokse særlig mye. Mens resten av verdens etterspørsel etter primærenergi er ventet å vokse med 1,8 prosent årlig fra 2005 til 2030, er tilsvarende tall for Kina 3,2 prosent. Dette understreker Kinas behov for tilgang til energi ytterligere.

Afrikas tilgang på naturressurser

Det er ikke bare energi Kina har økt sitt forbruk av. Etterspørselen etter andre naturressurser er også ventet å vokse dramatisk i årene som kommer. Historisk sett har det vært vanlig for land å se til Afrika når behovet for naturressurser ikke kan dekkes inn av egne reserver. Kontinentet er velsignet med enorme mengder mineraler, og har nærmest globalt monopol på blant annet platinum, krominium og diamanter (Rocha, 2007). Figur 2-3 viser Afrikas andel av verdens reserver av utvalgte mineraler.

Figur 2-3: Afrikas andel av verdens totale reserver, i prosent

Kilde: Presentasjon av Sam Jonah, tidligere president i AngloGold Ashanti, University of South Africa, 2005, hentet fra Rocha (2007)

Samtidig sitter Afrika på en stor andel av verdens olje- og naturgassreserver. Downs (2007) viser at 75 prosent av verdens oljereserver er stengt for utenlandsk eierskap. I Afrika er derimot oljeprodusentene åpne for utenlandske investeringer og eierskap i oljefeltene. Ifølge Downs er hovedårsaken til dette at den afrikanske oljesektoren trenger kompetanse og kapital fra utenlandske selskaper. Samtidig ser de at investeringer i oljesektoren vil bringe med seg investeringer også i andre sektorer, og dermed stimulere den økonomiske veksten.

Både handlingsplanen for 2004-2006 utarbeidet i Addis Abeba og Kinas Afrika-politikk legger vekt på å intensivere samarbeidet om utnyttelse av Afrikas naturressurser, selvsagt etter prinsippet om gjensidig vinning for begge parter.

Jakten på energisikkerhet

Kinesiske ledere frykter at dårligere tilgang til energi og økte energipriser vil true landets økonomiske vekst og dermed redusere veksten i antall nye arbeidsplasser. Lieberthal og Herberg (2006) mener at en slik stagnasjon vil kunne skape sosial uro og utbredt misnøye mot det politiske monopolet, Det Kinesiske Kommunistpartiet (CCP). Derav følger det at sikker tilgang til energi har en meget høy prioritet i Beijing.

Parallelt med at Kinas behov for naturressurser fra utlandet økte i løpet av 1990-tallet, ble CCPs oppfordring til kinesiske selskaper om å følge den såkalte "gå ut"-strategien stadig sterkere. Hovedelementet i denne strategien er at selskapene, med støtte fra Beijing, skal etablere seg i regioner med god tilgang til energi. Gjennom investeringer i olje- og gassfelt og

gruver, og inngåelse av langsiktige kontrakter skal de sikre landets tilgang til ressurser, og dermed sørge for videre økonomisk vekst i Kina (Soares de Oliveira, 2006; Lieberthal og Herberg, 2006).

Fra midten av 1990-tallet har Kinas tre største nasjonale oljeselskaper, China National Petroleum Company (CNPC), China Petroleum & Chemical Corporation (Sinopec) og China's National Offshore Oil Company (CNOOC), vokst frem til å bli viktige aktører i verdens oljeindustri, med investeringer i den persiske golf, Sentral-Asia, den vestlige verden og Afrika. CNPC har for eksempel olje- og gassrettigheter i hele 27 land. I 2006 hadde disse selskapene eierinteresser i oljeproduksjon utenfor Kina som tilsvarte omtrent 15 prosent av Kinas oljeimport (Lieberthal og Herberg 2006).

Som man vil se videre av denne utredningen, har de nasjonale kinesiske selskapene gjennomført store oppkjøp også i andre deler av Afrikas energisektor.

Merkantilisme vs. kommersielle mål

Holden (2008) argumenterer for at Kina har en merkantilistisk tilnærming til oljetilførsel. Dette begrunnes med at "(1) Kina har mistillit til markeder, særlig i lys av konflikt og tilgangsforstyrrelser. (2) Kina mener eierskap av oljeressurser gjennom nasjonale selskaper er den beste garantien for tilgang. (3) Myndighetene vektlegger investeringer basert på mest mulig friksjonsfrie bilaterale relasjoner med oljeprodusentene".

Lieberthal og Herberg (2006) understreker dog at selv om Kinas oljestrategi reflekterer merkantilistiske instinkter, har kinesiske selskaper samtidig ambisjoner om å skape økonomisk gevinst gjennom sine aktiviteter i utlandet. Det er altså viktig å skille mellom investeringer og handlinger som er motivert av statsdiplomati og de som er motivert av en selskapenes egne kommersielle mål.

2.3.2 Det politiske aspektet

Som de fleste land søker Kina å bygge solide allianser og internasjonale strukturer for sikre videre vekst, sørge for landets sikkerhet og øke sin politiske gjennomslagskraft.

Kinas tilstedeværelse i Afrika på 1950- og 60-tallet var som tidligere nevnt sterkt politisk motivert. Revolusjonære og bevegelser som kjempet for selvstendighet mottok massiv ideologisk og økonomisk støtte, samtidig som kineserne hadde som mål å balansere Vesten og Sovjetunionens påvirkning på kontinentet.

Kitissou (2007) peker på utfordringene ved at USA, Europa og Kina har relativt ulike visjoner for hvordan verden skal fungere. USA har siden årtusenskiftet investert kraftig i militære ressurser i forbindelse med kampen mot terrorisme, mens det private næringsliv selv styrer store deler av globaliseringsprosessen. Myndighetene og næringslivet får selv i stand bilaterale avtaler med land, og stadig mindre vekt har blitt lagt på å støtte internasjonale organisasjoner. I Europa har man søkt å styrke internasjonale organisasjoner, og la dem ta styring i globaliseringsprosessen. Blant disse organisasjonene finner man blant annet Den Europeiske Union (EU), Organisasjonen for Økonomisk Samarbeid og Utvikling (OECD), Det Internasjonale Pengefondet (IMF) og Verdens Handelsorganisasjon (WTO).

En voksende trussel?

På sin side har BRIC-landene (Brasil, Russland, India og Kina) fått stadig mer makt, og innen 2010 vil deres årlige samlede vekst i nasjonale inntekter passere tilsvarende tall for USA, Japan, Tyskland, Storbritannia og Italia. Innen 2025 forventes det at den samlede økonomiske veksten vil være dobbelt så høy i BRIC-landene som i G-7-landene² (Drezner 2007). Siden avslutningen av den kalde krigen rundt 1990 har USA hatt en ubestridt posisjon i verden, både politisk og økonomisk. Med blant annet BRIC-landenes vekst vil både USA og Europa måtte kjempe for å beholde sin politiske slagkraft i årene som kommer.

Dersom verden igjen skulle bevege seg inn i en kald krig-lignende tilstand, der USA og Europa ser seg nødt til å stå opp mot blant annet Kinas økende dominans, spår Kitissou (2007) at Afrika vil bli en viktig brikke i spillet om makt. I så tilfelle kan kinesernes styrkede innflytelse i verdensdelen bli viktigere enn allerede antatt.

Ed Royce, representant i det amerikanske parlamentets underkomité for Afrika, hadde følgende kommentar til situasjonen i *The Wall Street Journal* ifølge Signonsandiego.com (2005): "Kinas økende tilstedeværelse i Afrika er bekymringsverdig, og vi må rette fokus mot dette før Beijing får skikkelig fotfeste".

Utvidelse av Kinas politiske støtte

Sachs (2007) understreker at både afrikanske land og Kina har mye å tjene på en styrking av det bilaterale samarbeidet. Kina betrakter Afrika som en viktig strategisk partner i arbeidet med å bygge multilateralisme og styrke den sørlige halvkules posisjon i verdenssamfunnet.

² G7-landene: Frankrike, Italia, Japan, Kanada, Storbritannia, Tyskland, USA (van Dijk et al, 2002)

Afrika, på sin side, har også lenge lagt vekt på at det kreves en endring i den globale politikken og det økonomiske miljøet for å fremskynde utviklingen på kontinentet.

I følge Thompson (2007) er det en stadig voksende frykt blant amerikanere for at Kinas økende innflytelse er et null-sum-spill, der Kinas vekst vil undergrave USA i regionen. Han hevder videre at Kinas økende tilstedeværelse i Afrika er et ledd i Kinas ønske om å skape et globaliseringsparadigme som favoriserer dem selv. Historisk skal Kina ha hatt et ønske om å fremstå som leder for den tredje verden, da særlig under Den Kalde Krigen. Nå er målet å utvide deres politiske sfære og innflytelse, i tillegg til å sikre seg tilgang til naturressurser. Dette gir blant annet i utslag i en relativt overveldende støtte fra afrikanske land til Kina i FN og andre multilaterale forum.

Taiwans rolle

Thompson (2007) peker videre på at Kinas investeringer i Afrika også gir dem avkastning i det politiske spillet om Taiwan. Per våren 2009 er det kun fire afrikanske land som fortsatt har diplomatiske relasjoner med Taiwan (Burkina Faso, Gambia, Sao Tome & Principe og Swaziland). Disse utgjør en fjerdedel av alle land som støtter Taiwans selvstendighetskamp.

Beijing har understreket at deres allianse med de afrikanske landene ikke har til hensikt å ramme andre nasjoner eller grupperinger. Likevel finnes det flere eksempler på at Taiwan har vært et viktig tema i forbindelse med signering av avtaler mellom Kina og afrikanske land. Da den algeriske presidenten Abdelaziz Bouteflika undertegnet en omfattende handelsavtale med Kina i 2006, understreket han at Algerie er "tro mot et samlet Kina", og at han er sterkt imot "et selvstendig Taiwan". Lignende uttalelser har også kommet fra blant annet Egypts utenriksminister og Zambias president i forbindelse med inngåelse av avtaler (afrolnews.com, 2006).

I februar 2008 kunne man også lese at Malawi var det tredje afrikanske land som i løpet av 18 måneder hadde opprettet diplomatiske bånd med Kina, og med det brutt med Taiwan. I slutten av desember året før hadde Malawi undertegnet en avtale om økt i økonomisk støtte fra Kina i årene som kom. En del av avtalen innebar at Malawi nå støttet et samlet Kina, der Taiwan er en del av kinesisk territorium (African Business 2008).

Selv om Kina kanskje bruker Afrika som en brikke i spillet mot Taiwan, understreker Thompson (2007) at flere afrikanske land selv har spilt Kina og Taiwan opp mot hverandre,

ved å stadig bytte side i konflikten, og på den måten motta "overgangssummer" flere enn en gang.

2.4 Afrikas økonomiske geografi

Det er vel etablert at geografi kan påvirke et lands økonomiske utvikling gjennom blant annet sykdom, lav produktivitet i jordbruket og mangel på naturressurser (Gallup et al, 1999). Geografi kan også indirekte påvirke et lands økonomi gjennom påvirkning av institusjoners kvalitet og ved å sette forutsetninger for transportkostnader til andre markeder (Bosker og Garretson, 2008). I den nye økonomiske geografien peker også Krugman (1991) på at et lands geografi kan ha betydning for deres relasjoner til andre land. Dette omtales som *relativ geografi*, og har blant annet stor betydning for tilgang til de internasjonale markedene. Jared Diamond (2005) hevder at dersom de afrikanske stammene hadde bodd i Europa, er det de som hadde dominert verden, mens David Landes (1999) skriver at Afrikas fattigdom blant annet skyldes uheldig geografi og dårlig infrastruktur.

2.4.1 Store interne forskjeller

Med et samlet landareal på 30,3 millioner km², strekker det afrikanske kontinentet seg over 8000 km fra nord til sør. Verdensdelen har 47 kontinentale stater og seks øystater, og hadde i 2007 en befolkning på omkring 1,1 milliarder (IMF Development Indicators, 2008). Regionen har store interne forskjeller, blant annet når det kommer til klima, naturressurser og økonomisk aktivitet.

2.4.2 Vanskelig klima

Klimaet er tropisk i landene rundt ekvator, og subtropisk lengst i nord og syd. Det varme klimaet bidrar til at en tredel av verdens ressursavhengige land er i Afrika. Et ressursavhengig land defineres ved at mindre enn 10 prosent av deres BNP stammer fra eksport av primærvarer og naturressurser (Broadman, 2007).

Flere steder i verden ser vi at områder med tropisk klima gjør det svakere enn områder med større temperatursvingninger når det kommer til økonomisk utvikling (Gallup et al, 1999). Dette er også tilfelle i Afrika, der landene i nord og sør i snitt har høyere BNP per capita enn de tropiske sonene. Bloom og Sachs (1998) hevder at ulikhetene i produktivitet og innovasjon i tropiske områder blant annet skyldes at

- 1) Nivået på endogen teknologisk utvikling har vært høyere i områder med variasjon i temperatur. Dette kan skyldes høyere befolkningstetthet, som igjen har gitt et større marked for innovasjoner.
- 2) Tropevarmen byr på store utfordringer, både helsemessig og for jordbruket.
- 3) De tropiske områdene er gjerne langt fra de store markedene, og transportkostnadene blir dermed høye.

2.4.3 Økonomi

Av Afrikas 47 kontinentale stater er 45 små økonomier, mens Sør-Afrika og Nigeria er kontinentets to regionale supermakter. Disse to står sammen for 55 prosent av kontinentets økonomiske aktivitet. Likevel har 15 av landene, som til sammen har 34 prosent av kontinentets befolkning, vokst betydelig de siste ti årene. Blant disse finner vi land som Ghana, Senegal og Tanzania. 13 av de afrikanske landene, som til sammen har 20 prosent av kontinentets befolkning, har derimot opplevd liten eller negativ vekst i BNP per capita. Her finner vi blant annet Den Demokratiske Republikken Kongo, Eritrea og Burundi, hvorav mange av disse har vært rammet av konflikter. Som vi vil se senere er vekst i BNP per capita dessverre ikke ensbetydende med fattigdomsreduksjon.

Tabell 2-2: Afrikas rikeste land etter BNP per capita (PPP), 2007

Land	BNP per capita, \$
Ekvatorial Guinea	30610
Gabon	15177
Botswana	13418
Libya	14721
Mauritius	11276

Kilde: World Bank

Tabell 2-3: Afrikas fattigste land etter BNP per capita (PPP), 2007

Land	BNP per capita, \$
Dem. Rep. Kongo	298
Burundi	341
Liberia	358
Guinea Bissau	477
Eritrea	538

Kilde: World Bank

De afrikanske landene har også en svært ujevn fordeling av fysisk og kulturell geografi. Landene er samtidig i gjennomsnitt mindre enn i andre regioner i utvikling, og har også en

høy andel av folk som bor i land med ufordelaktig geografisk og økonomisk grunnlag for utvikling. Broadman (2007) skriver at 40 prosent av landene i Afrika ligger omringet av andre land (eng: landlocked countries), og har dermed ikke tilgang til kysten. Tilsvarende tall for Øst- og Sentral-Asia er kun 23 prosent. Enkelte lands lave befolkningstetthet fører også til omtrent dobbelt så høye transportkostnader internt i landet som i andre utviklingsregioner. Resultatet er små nasjonale markeder, som igjen kan hemme den økonomiske veksten.

3. KINAS INNFLYTELSE I REGIONEN – et teoretisk perspektiv

Som tidligere skissert skiller vi mellom tre kanaler der Kina påvirker økonomien i det sørlige Afrika; handel, investeringer og bistand. I dette kapitlet vil vi se på den økonomiske teorien som tar for seg disse kanalene. Implisitt i alle teoriene finner man en rekke forutsetninger som gjør at man ikke kan anvende teoriene direkte på tilfellet med Kina i Afrika. Likevel vil vi forsøke å skape et rammeverk som kan bidra til å gi en forståelse av de økonomiske mekanismene som gjør at både Kina og Afrika har noe å tjene på deres samarbeid.

3.1 Internasjonal handel

I gjennomgangen av internasjonal handel tar vi utgangspunkt i en økonomi med kun to varer. Dette gir oss den viktigste essensen i teorien; et land er netto eksportør av ett produkt, og nettoimportør av et annet³.

3.1.1 Fra absolutte til komparative fortrinn

I sitt hovedverk *Wealth of Nations* fremmet Adam Smith (1776) ideen om at alle skal produsere det de er best til, det vil si det produktet man mest effektivt fremstiller i forhold til andre. Dette kalles et absolutt fortrinn. Selv om Smith med denne teorien blant annet ga gode argumenter for å fjerne eller redusere handelsbarrierer, ble det etter hvert klart at teorien hadde noen mangler (Kjeldsen-Kragh, 1998). Hva om man ikke har noen absolutt fordel? Og om "utlendingene" er bedre enn oss til å produsere alt – vil de da handle med oss?

David Ricardo viste at internasjonal handel er fordelaktig til tross for at enkelte land ikke besitter noen absolutte fortrinn. Dersom du produserer to produkter er alternativkostnaden knyttet til å produsere ett produkt volumet du gir opp å produsere av det andre produktet (Pugel, 2004). Norman (2001) skriver at "et land har komparativt fortrinn i produksjonen av en vare, x, hvis det antall enheter av andre varer, y, man må gi opp for å produsere en ekstra enhet av x, er mindre i vedkommende land enn i andre land". Et land vil eksportere det produktet de kan produsere til lavest alternativkostnad, og importere det de produserer til

³ Gjennomgangen av handelsteorien er i hovedsak basert på Norman (2001), Pugel (2004) og Kjeldsen-Kragh (1998).

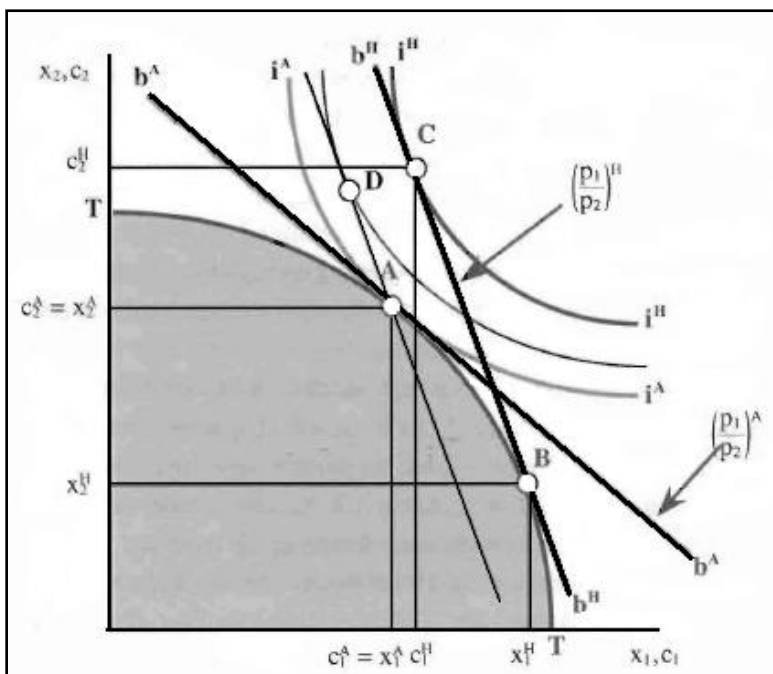
en høy alternativkostnad. Alle land vil ha komparative fortrinn på minst ett område, og dermed vil land alltid tjene på å handle med hverandre.

3.1.2 Tilpasning ved handel

Norman (2001) viser at hvert land må fordele sine ressurser mellom produksjon av produkt x og y . Produksjonsmulighetskurven (TT) vil da gi alle kombinasjonene av x og y et land er i stand til å produsere ved full ressursutnyttelse og maksimal produktivitet. Helningen på TT reflekterer bytteforholdet mellom x og y . Uten handel vil landets forbruk og konsum være begrenset til denne linjen, og man tilpasser seg der TT tangerer indifferenskurven $i^A i^A$ i A. Helningen på tangenten som berører punkt A, $b^A b^A$, reflekterer prisforholdet i landet, og er lik den marginale transformasjonsrate mellom produktene.

Med fri handel og null transportkostnader vil man forholde seg til det internasjonale prisforholdet, og hvert land spesialisere seg på produksjon av ett produkt (jfr. teori om komparative fortrinn). Den nye produksjonstilpasningen vil være i B, hvor den marginale transformasjonsrate er lik det internasjonale prisforholdet. Konsumenten tilpasser seg i C, og landet vil få en eksport på $(x_1^H - c_1^H)$ enheter av vare 1 og en import på $(c_2^H - x_2^H)$ av vare 2. Resultatet er at begge parter tjener på utenlandshandel.

Figur 3-1: Tilpasning ved autarki og fri handel

Kilde: Norman (2001)

Fri handel og fravær av transportkostnader er eksempler på forutsetninger som ikke har hold i praksis. Som vi allerede har sett gjelder dette særlig i tilfellet med Afrika.

3.1.3 Gevinster fra handel

Det fremgår av figuren over at et land uansett vil tjene på å handle med utlandet. Som Kjeldsen-Kragh (1998) viser, består fordelene av å åpne opp for handel av to komponenter; byttefordel i forbruket og en spesialiseringsfordel i produksjonen. Norman (2001) kaller de tilsvarende effektene frikoblingsgevinst og gevinst ved utnyttelse av de komparative fortrinn. Landet vil nå altså være i stand til å konsumere mer enn de produserer, samtidig som de har større valgmuligheter i forbruket.

Det eneste som kreves for at det skal oppstå en gevinst, er at det internasjonale prisforholdet er forskjellig fra autarkiprisforholdet (Norman, 2001). Hvor mye hvert land faktisk tjener på handel avhenger i følge Pugel (2004) av prisen landet får for varene de eksporterer relativt til prisene de betaler for varene de importerer.

Det er viktig å huske at indifferenskurvene det er snakk om i vårt eksempel representerer samfunnets aggregerte nytte. Selv om samfunnet samlet sett vil tjene på handel, vil husstandene bli påvirket ulikt, og alle vil ikke nødvendigvis komme styrket ut av den internasjonale handelen (Kjeldsen-Kragh, 1998).

3.1.4 Heckscher-Ohlin

Ifølge Norman (2001) kan komparative fortrinn skyldes at produksjonsmulighetene og etterspørselsmønsteret varierer fra land til land. Forskjellen i produksjonsmuligheter kan igjen skyldes variasjon i teknologi og ressurstilgang, og det er det sistnevnte Heckscher og Ohlin tok for seg i sin forskning.

Heckscher-Ohlin-teorien sier at et land vil eksportere produkter som bruker den faktoren de har mye av intensivt, mens de vil importere produkter som bruker faktorer de er mangel på intensivt. Nøkkelen til komparative fortrinn ligger dermed i tilgangen til ressurser.

3.2 Direkte utenlandsinvesteringer (Foreign direct investments)

Et alternativ til internasjonal handel er direkte investeringer i utlandet, på engelsk forkortet FDI (foreign direct investments).

3.2.1 Vertikal vs. horisontal integrasjon

FDI kan ta ulike former, alt ettersom hvilket nivå av virksomhetsintegrasjon man ønsker.

Vertikal integrasjon innebærer at selskapet tar kontroll over større deler av verdikjeden. Dette kan blant annet innebære å overta råvareproduksjon som oljekilder og kobberminer, eller å fremstille komponenter i andre land for å senke produksjonskostnadene. Ved vertikal FDI (VFDI) vil det oppstå kostnader knyttet til operasjoner som pakking, frakt, toll og lignende. Tiden de ulike komponentene bruker mellom fabrikkene vil også påføre bedriften betydelige kostnader. Lavere faktorkostnader bidrar likevel til at VFDI kan være svært lønnsomt.

Horisontal integrasjon skjer derimot ved etablering av bedrifter som produserer samme varer som moderselskapet, slik at man dupliserer deler av, eller hele, produksjonsprosessen (Navaretti og Venables, 2004). Den største kostnaden knyttet til horisontal FDI (HFDI) er skalafordelene man går glipp av på fabrikknivå. På den annen side vil man tjene på å være nære sitt målmarked og kutte transaksjonskostnadene knyttet til handel over grenser.

3.2.2 OLI-rammeverket

John Dunning (1977) står bak rammeverket som har lagt grunnlaget for mye forskning på multinasjonale selskaper og deres motivasjon til å investere utenlands de siste tretti årene. Selv om OLI-rammeverket i seg selv ikke utgjør en formell teori, fungerer det som et nyttig hjelpemiddel for å kategorisere mye av den nyere analytiske og empiriske forskningen gjort på FDI (Neary, 2001). Dunning ser på faktorene eierskap, lokalisering og internalisering for å vurdere hvor attraktivt det er for selskaper å investere i utlandet.

Eierskap (Ownership)

Noen eiendeler kan brukes i produksjon på flere ulike steder samtidig uten at man opplever redusert effektivitet. Disse minner med det om offentlige goder. Produktutvikling, patenter og kunnskap er eksempler på slike eiendeler, som av Helpman (1984) betegnes som "hovedkvarter-tjenester". Senere har Helpman, Melitz og Yeaple (2004) vist at det ofte er de mest produktive selskapene og selskaper som opererer i markeder preget av høy homogenitet har en sterkere tendens til å investere i utlandet. Eierskap kan også bidra til at man sikrer seg kontroll over for eksempel leverandører oppstrøms i verdikjeden, og dermed er tryggere på stabile leveranser av innsatsfaktorer.

Lokalisering (Location)

For å forstå hvorfor noen selskaper velger å lokalisere seg utenfor sitt hjemland, må en se nærmere på forskjellen mellom horisontal og vertikal integrering.

Ved horisontal integrering står selskapet i følge Brainard (1997) overfor en avveining mellom fordelene ved å være nære sitt målmarked og fordelene ved å konsentrere produksjonen på sin i hjemlandet. Ved vertikal integrering står man derimot overfor avveiningen mellom det man sparer på å produsere alt på samme sted og besparelsen fra de lave produksjonskostnadene ute.

En annen årsak til at selskaper velger å lokalisere deler av, eller hele virksomheten i utlandet, er som det fremkommer av denne utredningen, tilgangen på ressurser.

Internalisering (Internalizing)

Ronald Coase hevdet i sin betydningsfulle artikkel fra 1937, "The Nature of the Firm" at det optimale nivået på internalisering var en balansegang mellom transaksjonskostnadene knyttet til å bruke markedet (pakking, transport, ventetid osv.) og kostnaden ved å drive et eget selskap. Antras og Helpman (2003) har forsket videre på dette, og kommet frem til at effektive selskaper og selskaper som til en høy grad er avhengig av sentrale hovedkvarter-tjenester har mest å tjene på internalisering. Mindre effektive selskaper har på den annen side ofte mer å tjene på å handle med selvstendige leverandører.

3.2.3 Effekten av FDI

Mye av årsaken til den store interessen for FDI er spørsmålet om hvilken effekt det har på verts- og hjemmeøkonomien. Disse er ofte vanskelig å måle nøyaktig, både siden de går gjennom så mange kanaler og at det er vanskelig å vite hva som hadde skjedd uten FDI (Navaretti og Venables, 2004). Navaretti og Venables (2004) deler effektene på vertsøkonomien inn i tre grupper; produktmarkedseffekt, faktormarkedseffekt og spillover-effekt.

Produktmarkedseffekter

Motivasjonen bak horisontal FDI er å møte etterspørselen i målmarkedet mer effektivt. Dette vil gjerne også svekke lokale tilbydere, og i så tilfelle tjene forbrukerne i liten grad. Dersom man entrer markedet ved å kjøpe opp eller slå seg sammen med eksisterende tilbydere vil også dette ha negativ innvirkning på konkurransen og forbrukerne. Alternativt kan resultatet være økt konkurranse, bedret vareutvalg og kvalitet, samt lavere priser.

Faktormarkedseffekter

Når utenlandske selskaper etablerer seg i et nytt land vil dette gjerne medføre økt etterspørsel etter lokal arbeidskraft. Dette fører videre til høyere lønninger og økt faglig nivå på arbeiderne.

Spillover-effekter

Navaretti og Venables (2004) argumenterer for at spillover-effektene er den viktigste effekten av FDI. Blant disse finner man blant annet overføring av teknologi, kunnskap om markeder og bedriftsledelse. Samtidig kan man forvente at lokal industri får en oppsving og at dette gir positive ringvirkninger i vertsøkonomien.

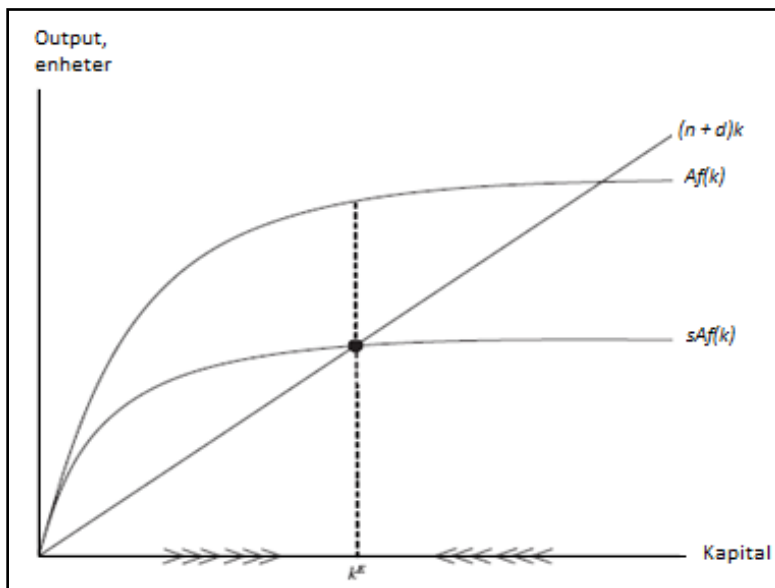
3.3 Teorien om fattigdomsfeller

I en neoklassisk vekstmodell angir q output per innbygger, og er gitt av produksjonsfunksjonen $Af(k)$. A utgjør her den totale faktorproduktiviteten (teknologien), mens $f(k)$ representerer kapital og arbeidskraftsintensiteten i produksjonen. A antas konstant. Den nasjonale spareraten er s , mens d angir kapitalens depresieringsrate og n er et uttrykk for økonomiens befolkningsvekst. Økonomisk vekst initieres gjennom akkumulasjon av kapital (per innbygger) ved⁴:

$$(1) \quad (dk/dt) = sAf(k) - (n+d)k$$

⁴ Presentasjonen av teorien om Afrikas fattigdomsfeller er basert på Sachs et al (2004) og Ellefsen Rostad (2008).

Figur 3-2: Standard neoklassisk vekstmodell

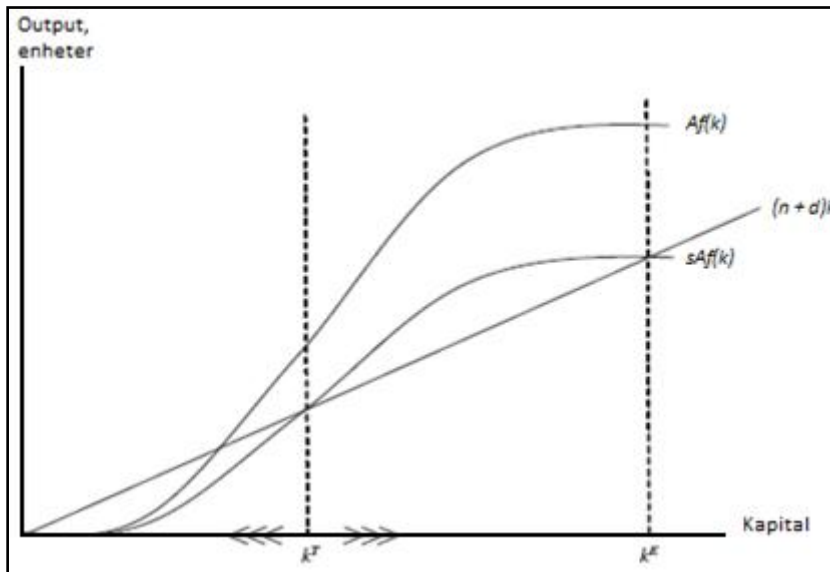

Kilde: Sachs et al (2004)

Økonomien vokser per innbygger så lenge $sAf(k) > (n+d)k$. Kapitalakkumulasjon blir uendret dersom den totale sparingen (som andel av output) kompenserer for omfanget av kapitalslit og befolkningsvekst. Vi får dermed økonomisk vekst per innbygger når sparingen er høyere enn befolkningsveksten og depresieringsraten, altså området til venstre for k^E i figur 4.X (over). Fra modellen følger det at økonomien vil bevege seg mot en positiv og unik steady-state likevekt der $k = k^E$ og $q = Af(k^E)$. Da er sparing lik befolkningsvekst og depresieringsrate. Dette betyr at den langsiktige veksten i økonomien per innbygger er null.

Sachs et al (2004) peker på at figur 3-1 ikke er særlig egnet til å beskrive de faktiske betingelsene for bistandsoverføringer som et virkemiddel for å fremme økonomisk vekst og utvikling. For det første vil man i mange fattige land ha utdaterte produksjonsfasiliteter, mangel på grunnleggende infrastruktur og lese- og regnekyndige arbeidere. Dette gir begrenset produktivitet for lave verdier av k . Så fort infrastruktur og humankapital er på plass vil kapitalens marginalproduktivitet bli høyere i fattige land.

Figur 3-3: Modifisert utgave av den klassiske vekstmodellen, begrenset produktivitet for lavt nivå av k

Kilde: Sachs et al (2004)

Den modifiserte vekstmodellen i figur 3-2 viser at for kapitalnivå over k^T vil økonomien bevege seg mot en positiv steady-state likevekt som i den klassiske vekstmodellen. Dette gir en langsiktig likevekt der $k = k^E$ og $q = Af(k^E)$. I denne likevekten vil sparing være lik befolkningsvekst og depresieringsrate, og den langsiktige veksten i økonomien per innbygger blir med det lik null.

I det andre scenarioet har vi et samlet kapitalnivå k^0 . Dette betyr at befolkningsveksten og depresieringsraten er høyere enn spareraten. (dk/dt) er da negativ, og vi har en negativ vekstbane. Selv om vi starter med et kapitalnivå høyere enn null ender vi opp i en steady-state likevekt der $k = 0$ og $q = Af(k) = 0$. En negativ vekstbane for $0 > k > k^T$ viser hvordan lav produktivitet og begrenset infrastruktur kan danne grunnlaget for en såkalt *fattigdomsfelle*.

3.3.1 Sparefeller og demografiske feller

Husholdninger med ekstremt lave inntekter har gjerne ikke anledning til å spare i det hele tatt. Med en gang de kommer over et visst inntektsnivå vil de begynne å spare forholdsvis mye. Man kan derfor ikke anta at spareraten, s , er konstant, men at den varierer med inntektsnivå. Sparefellen fører til en lav grad av kapitalakkumulasjon og begrensede muligheter for å gjennomføre produktive investeringer ved lave nivåer av k . Som i figur 3-2 fører dette til at vi får multiple likevekter. Lavt nivå av sparing for lavere nivåer av k kan dermed bidra til å danne grunnlag for en fattigdomsfelle.

En tredje faktor som kan drive en økonomi inn i en fattigdomsfelle er høy befolkningsvekst ved lave nivåer av k . Særlig i det sørlige Afrika ser man at et høyt sykdomsomsfang og dødelighet forekommer i kombinasjon med høye fødselsrater og befolkningsvekst. Siden foreldre betrakter barn som en kilde til arbeidskraft og forsørgere, er det vanlig med store barnekull. Dødelighet, sykdom, mangel på offentlige helsetjenester og velferdsordninger forsterker denne tendensen. Dette kan føre til en *demografisk felle*. Det motsatte av demografiske feller er såkalte demografiske bonuser, som man for eksempel så ved fremveksten av de asiatiske tigrene og den økonomiske boomen i Irland på 1990-tallet.

Ellefsen Rostad (2008) understreker at lav produktivitet og sparing eller høy befolkningsvekst alene ikke nødvendigvis trenger å begrense grunnlaget for økonomisk vekst og utvikling. I en rekke land i det sørlige Afrika ser man likevel at disse forholdene opptrer i kombinasjon og har en klar sammenheng.

3.4 Hvordan å forske på Kina i Afrika

3.4.1 Forskningsdesign

Forskningen i denne utredningen er utført som en kombinasjon av et litteraturstudium og bruk av sekundærdata. Gjennomgangen av litteratur om Kinas aktiviteter i Afrika bidro i den innledende fasen til å kaste lys over ulike aspekter ved relasjonene mellom de to regionene. Litteraturgjennomgangen hjalp meg også til å sette meg inn i det som allerede er gjort av forskning på feltet og ut ifra det utforme en egen problemstilling. Prosessen med formulering av problemstilling og mulige måter å besvare denne på ble også kom også til gjennom dybdeintervjuer med et utvalg fagfolk.

Analysene i kapittel fem er gjennomført ved bruk av sekundærdata fra Verdensbanken, IMF og UN Comtrades statistiske databaser. Sekundærdata defineres av Gripsrud et al (2004) som data som opprinnelig er samlet inn for et annet formål. Der sekundærdata ikke har vært tilgjengelig er statistikk hentet inn fra artikler og rapporter.

3.4.2 Feilkilder

Validiteten beskriver hvor godt man måler det man har til hensikt å måle (Gripsrud et al, 2004), mens reliabiliteten handler om man kan stole på at resultatene er pålitelige.

Som vi særlig vil se i del 5.3.1 er det til tider store sprik i tallmaterialet fra de ulike kildene, særlig i bistandskanalen. Her foreligger det ingen tidsseriedata fra de kinesiske myndighetene, så alle anslag er derfor estimerer.

4. POLITISKE OG FINANSIELLE RAMMEVILKÅR

I dette kapittelet vil vi utforske noen av faktorene som danner en ramme for Kinas økte aktiviteter i Afrika. Dette inkluderer blant annet politiske rammevilkår og hvordan kineserne opererer, både økonomisk og politisk.

4.1 Hvilke faktorer påvirker handel og investeringer?

Handelspolitikk har tradisjonelt blitt oppfattet som det avgjørende for nivået på internasjonal handel og investeringer mellom land. Til tross for dette viser Broadman (2007) at et lands interne markedsførhold, institusjoner og infrastruktur samt komplementariteten mellom investeringer og handel spiller vel så stor rolle⁵.

4.1.1 Handelspolitikk (At-the-Border Policies)

Handelspolitikken er ofte det viktigste temaet i forhandlinger og diskusjoner om internasjonal handel, og er også det vanligste målet for å måle grad av handelsliberalisering mellom to land. Med handelspolitikk menes barrierer som kan komplisere utenlandske selskapers tilgang til et lands marked. Herunder finner vi blant annet importtoll, tekniske standarder og bilaterale, regionale og multilaterale handelsavtaler.

Både Kina og de fleste afrikanske land er medlem av Verdens Handelsorganisasjon (WTO), og det følger av dette at deres tollsatser ikke skal virke diskriminerende. Likevel viser Broadman (2007) at afrikanske eksportører ofte møter høyere toll i Kina enn i USA og EU. Et unntak er ikke uventet naturressurser, som nesten ikke er tollbelagt i Kina. I afrikanske land er satsene relativt høye på produkter som stoff, garn, klær og skotøy – varegrupper som også er blant de mest populære asiatiske importvarene på kontinentet. Elektronikk, maskiner og transportutstyr har til gjengjeld forholdsvis lave tollsatser.

⁵ Deler av denne gjennomgangen om hvilke faktorer som påvirker handel og investeringer er basert på Broadmans publikasjon for Verdensbanken; "Africa's Silk Road: China and India's New Economic Frontier" fra 2007. Informasjonen er hentet herfra om ikke annet er indikert.

Handelsavtaler

Per 2009 eksisterer det ingen bilaterale frihandelsavtaler mellom afrikanske og asiatiske land, men flere diskusjoner pågår for å få i stand slike. Internt i Afrika eksisterer det et vell av frihandelsavtaler, men Broadman mener at disse har liten eller ingen effekt – verken for de afrikanske landene eller Kina.

Det eksisterer i dag noen få bilaterale avtaler som gir særlig begunstigelse (eng: preferential agreements) mellom afrikanske og asiatiske land. Blant de viktigste var Kinas beslutning om å fjerne toll på 190 varer fra 25 afrikanske land i 2006. Lignende avtaler eksisterer også mellom afrikanske og vestlige land. Dette bidrar også til å gjøre det enklere for kinesiske selskaper som produserer i Afrika å eksportere videre til Vesten.

Kinesiske institusjoner som har til hensikt å fremme og legge til rette for private og statlige investeringer har også påvirkning på handel og investeringer mellom de to regionene. Gjennom lanseringen av "China's Africa Policy" i 2006 opplyste kineserne Afrika og resten av verden om sine angivelige ambisjoner i Afrika (Folkerepublikken Kinas Utenriksdepartement, 2006), hva de ønsker å utrette på kontinentet, og hvordan de planlegger å nå sine mål. Dokumentet skisserer blant annet et samarbeid med afrikanske land som innebærer handel, investeringer, gjeldslettelse, økonomisk assistanse, finansiering, jordbruk og infrastruktur, og har som mål å ta relasjonene med Afrika til et nytt nivå.

4.1.2 Interne markedsforhold (Behind-the-Border Factors)

Lokale konkurranseforhold spiller en viktig rolle i å forklare selskapers suksess i et land, både nasjonale og utenlandske.

Konkurranse i hjemmemarkedet øker produktivitet og eksport, og er med det med på å fremme internasjonal integrering. Dette gjelder både for nasjonale og utenlandske selskaper. Konkurranse fra utlandet som følge av lave inngangs- og exitbarrierer samt lavere avhengighet av salg til myndigheter har også en tendens til å føre til økt eksport, både for nasjonale og utenlandske selskaper. Samtidig vil mer konkurranse i det nasjonale markedet for innsatsfaktorer, og mer konkurranse i markedet for ferdigvarer gjerne også bidra til vekst i både produktivitet og eksport.

Broadman (2007) peker også på at størrelse er viktig for selskapers konkurransedyktighet. Store selskaper ser ut til å utkonkurrere mindre, både på produktivitet og eksport. Det viser

seg likevel at store selskaper blir sterkest påvirket av konkurranse fra import, siden de oftere importerer selv, og dermed opererer i importsensitive sektorer.

De sektorene i Afrika som er mest konkurranseutsatt tiltrekker seg mest FDI. Samtidig er de også mer effektive i å penetrere det internasjonale markedet gjennom eksport. Essensen er dermed at konkurranse hjemme henger tett sammen med internasjonal integrering; suksess hjemme gir suksess ute. Man ser også at afrikanske selskaper som opererer under sterk lokal konkurranse er de som oftest har kontakt med kinesiske selskaper. Denne effekten fungerer også andre veien; markeder i Afrika der kinesiske selskaper er aktive har en tendens til å ha høyere grad av konkurranse.

Å drive forretninger i utlandet er forbundet med høye transaksjonskostnader, og attraktiviteten for investorer blir dermed betydelig redusert. For kinesiske og andre utenlandske selskaper i Afrika er kostnadene knyttet til ineffektive faktormarkeder og lite hensiktsmessige reguleringer særlig høye. Også korrupsjon og dårlig disiplin blant myndigheter bidrar ifølge Broadman (2007) til å drive risiko og kostnader opp.

4.1.3 Infrastruktur og institusjoner (Between-the-Border Policies)

Å bygge nye handels- og investeringsrelasjoner koster mye. Analysing av nye markeder, søking etter partnere, etablering av finansierings- og markedsføringskanaler samt å finne ut hvordan best å utnytte logistikk-, transport- og kommunikasjonssystemer i land uten tilgang til havner er bare noen av de utfordringene knyttet til aktiviteter i det sørlige Afrika.

Broadmans analyser viser også at sammenlignet med for eksempel indiske selskaper, har de kinesiske selskapene som opererer i Afrika integrert seg relativt dårlig i lokalsamfunnet. Dette vises blant annet ved at en stor andel av lederne i de kinesiske selskapene er på korttidskontrakter i Afrika og at selskapene ansetter mindre lokal arbeidskraft. Dette betyr at man ser en lav faktormarkedseffekt som følge av Kinas engasjement på kontinentet. Det er estimert at totalt 80.000 kinesiske arbeidere jobber i Afrika. Til tross for de mange faglærte kineserne på det afrikanske kontinentet, viser Broadman (2007) at det også er liten grad av spillover-effekt på kunnskapssiden.

4.1.4 Komplementaritet mellom handel og FDI

Broadman (2007) viser i *Africa's Silk Road* at det på nasjonalt nivå er et sterkt komplementært forhold mellom FDI og handel i afrikanske land. Særlig ser sammenhengen mellom inngående FDI og eksport ut til å være sterkt positiv. Lignende resultater fremkommer også ved en sammenligning av FDIs andel av BNP med eksportens andel av

BNP. Kinesiske selskaper i Afrika har spilt en viktig rolle i å belyse disse sammenhengene på det afrikanske kontinent. Her viser også analyser av tallmateriale på firmanivå at FDI og handel er komplementære aktiviteter fremfor substitutter.

Forste (2004) påpeker at langt i fra all teori går i retning av komplementaritet mellom handel og FDI, men understreker at empiri likevel indikerer et forsterkende forhold mellom de to. Head og Ries (2001) hevder at årsaken til at man finner få tegn til substitusjon i empirien er at det er flere feilkilder til et positivt forhold mellom de to. Endogenitet og bruken av aggregert data kan begge gi skjeve resultater. Markusen (2000) viser at man på firmanivå kan finne bevis for en substitusjon.

Årsaker til komplementaritet

Den påviste komplementariteten skyldes at kinesiske selskaper som opererer på afrikansk jord ofte har høyere produksjonsvolum enn deres lokale konkurrenter (Broadman, 2007). Dermed oppnår de verdifulle stordriftsfordeler. Alt annet likt har kinesiske selskaper også høyere eksportandel av total produksjon enn afrikanske selskaper. I tillegg viser det seg at eksport fra kinesiske selskaper på kontinentet også er mer diversifisert og høyere opp på verdikjeden enn hos tilsvarende afrikanske selskaper.

Samtidig ser man ofte at det er en ulik selskapsstruktur hos kinesiske og afrikanske selskaper; de kinesiske er ofte en del av store internasjonale konsern eller underlagt mektige morselskaper, mens afrikanske gjerne er selvstедige. Noe overraskende viser Broadmans analyser (2007) at kinesiske selskaper er mer fokusert på regional integrasjon på det afrikanske kontinentet. De er også flinkere til å integrere geografisk spredning med tredjemarkeder *utenfor* Afrika. Disse funnene gjør at man kan trekke konklusjonen at kinesiske selskaper kan se ut til å være flinkere til å integrere den afrikanske økonomien enn de lokale selskapene, både på det afrikanske kontinent og i verdenshandelen.

Spillover-effekter

Som det følger av teorien (Navaretti og Venables, 2004) vil utenlandske selskaper, så også kinesiske selskaper i Afrika, bidra til spredning og utvikling i teknologi og kunnskap. Dette er klassiske eksempler på spillover-effekter.

Kinesiske selskaper på det afrikanske kontinent velger en forretningsstrategi der de søker kontroll både oppover og nedover i verdikjeden. Dette fører til en enklavelignende forretningsstruktur, og gir relativt begrensede spillover-effekter. Til sammenligning ser man

en tendens til at indiske selskaper følger en strategi som resulterer i høyere grad av integrasjon med de nasjonale markedene.

Nettverkshandel

Globale verdikjeder gir afrikanske land en gylden mulighet til å bruke blant annet kinesiske investeringer og handel til å øke volum, variasjon og verditilførsel av eksport fra kontinentet. Dette har skjedd i andre utviklingsland, og gjennom hensiktsmessig politikk mener Feenstra (1998) at også afrikanske land kan klare dette.

For at afrikanske selskaper for fullt skal være i stand til å delta i nettverkshandel må det blant annet innføres en prisstruktur som tilpasser seg markedsforholdene, og den generelle produktkvaliteten må øke. En annen utfordring vil være å organisere produksjonsfasiliteter som effektivt kan tilpasse endringer i tilbud og etterspørsel, samtidig som arbeidsproduktiviteten og utvikling av kunnskap og teknologioverføring økes.

4.2 Angola-metoden

Da China Ex-Im Bank i 2004 lånte staten i Angola to milliarder dollar til utbygging av landets infrastruktur, mot at Angola skulle selge kineserne 10.000 fat olje om dagen, så et nytt uttrykk dagens lys; Angola-metoden (The Diplomat, 2008). Som et ledd i avtalen mellom Kina og Angola forpliktet Angola seg til å kjøpe 70 prosent av anleggsarbeidene i forbindelse med utbyggingen av infrastrukturen fra statseide kinesiske selskaper. Angolas myndigheter kunne her velge fra en liste på 35 selskaper utvalgt av China Ex-Im Bank og de kinesiske myndigheter (Foster et al, 2008).

En slik kombinasjon av finansiering av infrastruktur med utvikling av naturressurser og eksportforpliktelser er blitt et stadig viktigere redskap for Kina i Afrika. I 2005 nådde den samlede summen av kreditt gitt av China Ex-Im Bank til afrikanske stater 20 milliarder dollar (ChinaVest, 2008). Dette gjør den kinesiske banken til en av verdens største eksportkreditselskaper.

For å gi et bilde av omfanget av enkeltavtaler kommet i stand gjennom Angola-metoden, kan man se på to kontrakter inngått i 2008. I april innvilget Kina et lån på 9,25 milliarder dollar til Den Demokratiske Republikken Kongo, mens Nigeria ble gitt eksportgarantier for 40-50 milliarder (The Diplomat, 2008). Inkludert i begge avtalene skal det ha ligget forpliktelser om eksport av mineraler og ressurser.

Vi vil i analysedelen vende tilbake til flere eksempler på kinesiske investeringer i afrikanske land som er rike på naturressurser, og se hvilke ringvirkninger disse har for økonomien i Afrika.

4.3 Samarbeid uten kondisjonalitet

Til tross for en enorm vekst i aktiviteter i Afrika, er Kina fortsatt kun Afrikas tredje største handelspartner. Når det kommer til omfanget på investeringer ligger de enda lenger nede. I enkelte land, som for eksempel Sudan, er Kina likevel en meget viktig partner. Dette gjelder også flere andre land rike på naturressurser. En av årsakene er at Kina samarbeider med regimer den vestlige verden boikotter.

Kinas tilnærming til internasjonal politikk følger prinsippet om ikke å blande seg inn i andres anliggender. Frem til midten av 1980-tallet var dette en vanlig innstilling også i Vesten, men utover på 90-tallet ble bistand stadig oftere knyttet til krav om politiske reformer og menneskerettigheter (Stokke, 2004). Kinesiske ledere mener at menneskerettigheter er et relativt begrep, og at hvert land selv må få definere når de ønsker å nå målet om like rettigheter for alle innbyggerne. I motsetning til for eksempel USA blander Kina altså ikke forretninger og politikk – i hvert fall ikke på dette området. Tvert imot mener de at forsøk på å diskutere demokrati og menneskerettigheter med andre land strider mot suverene lands rettigheter (CFR, 2008). ”Vi (Kina) mener ikke at menneskerettigheter skal stå over suverenitet... Vi har et ulikt syn på dette, og de afrikanske landene deler vårt syn”, forklarer en kinesisk forsker (Mooney, 2005).

4.3.1 Internasjonal bekymring

”Vi er bekymret for at Kina ved å gi bistand uten verken betingelser eller koordinering med resten av det internasjonale samfunnet, vil undergrave våre tiltak for å fremme gjennomsiktighet og god ledelse i de aktuelle landene. Vi har troen på at bistandsprogram med betingelser er den beste måten å sikre langsiktig vekst og stabilitet i den tredje verden”, har en amerikansk statssekretær sagt om Kinas aktiviteter i afrikanske land (AFP, 2008).

Likevel påpeker David C. Kang, en professor på Dartmouth College, at heller ikke USA alltid har sitt på det rene. ”Vi støtter Pakistan, Egypt og Saudi-Arabia, som heller ikke er de flinkeste barna i klassen når det kommer til menneskerettigheter. Kina er altså ikke de eneste som gjør avtaler med slike regjeringer. Forskjellen er at vi har ulike strategiske interesser” (Hanson, 2008).

4.3.2 Ny kurs

Likevel ser man tegn til at kineserne så smått har begynt å endre kursen på utenrikspolitikken. De er blitt mer positive til FNs sikkerhetsråds resolusjoner og fredsarbeid i Darfur, og legger et stadig sterkere press på myndighetene i Khartoum for at de skal legge bedre til rette for FNs fredsbevarende styrker (Hanson, 2008).

Kleine-Ahlbrandt og Small (2008) argumenterer for at årsaken til denne endringen er at kinesiske ledere har begynt å se behovet for å beskytte sine egne økonomiske og politiske interesser. Med store investeringer og over 80.000 kinesiske arbeidere spredt utover det afrikanske kontinentet kan ikke lenger de kinesiske myndighetene være passive tilskuere til myndighetenes herjinger i blant annet Sudan. Samtidig mener Kleine-Ahlbrandt og Small at resten av verdens forventninger til at Kina skal ta ansvar for verdenssamfunnet på lik linje med andre stormakter har spilt en viktig rolle; likevel fortsetter kineserne å selge våpen til flere av Afrikas mindre stuerene regimer.

5. EMPIRISKE RESULTATER

Vi vil i denne dette kapitlet se på omfanget av kinesiske aktiviteter i Afrika, og hvordan de har påvirket landene i det sørlige Afrikas økonomi. Også i det empiriske arbeidet har vi skilt mellom ulike vektorer som påvirker økonomien. De tre vektorene brukt i denne utredningen er:

- Handelskanalen
- Investeringskanalen
- Bistandskanalen

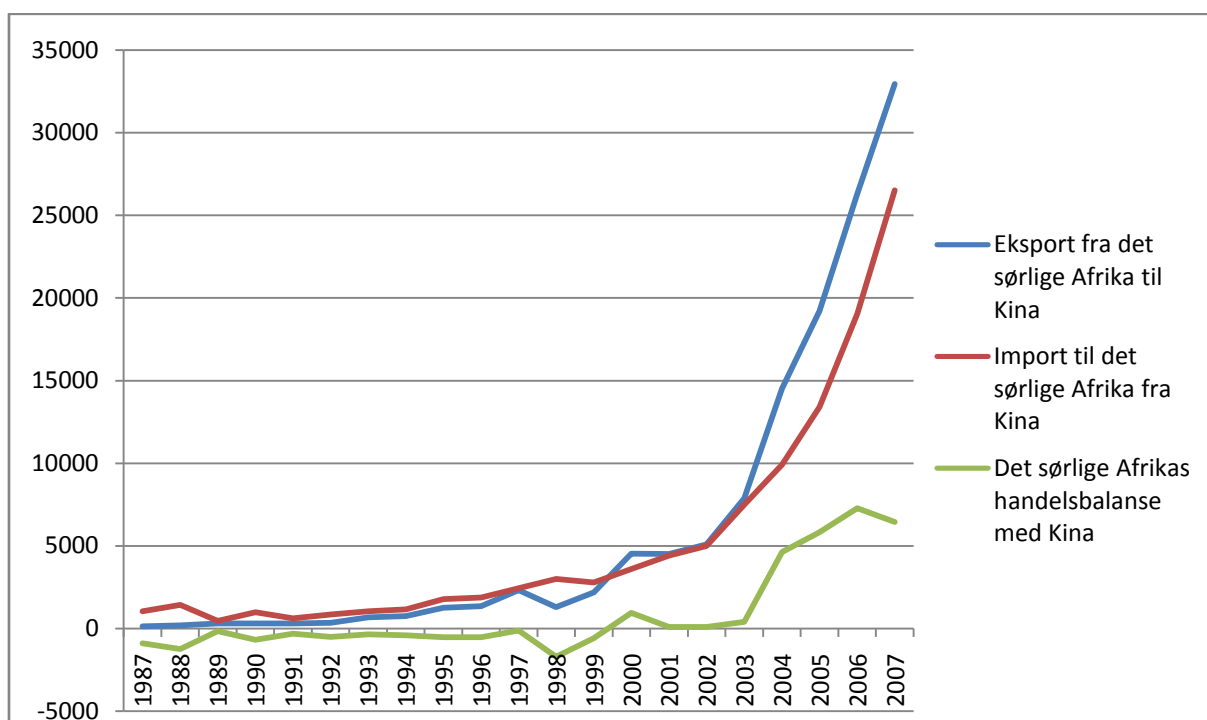
Kina påvirker også de afrikanske lands økonomier indirekte gjennom aktiviteter i tredje markeder. Vi vil i denne gjennomgangen ha hovedvekt på Kinas direkte påvirkning, men vil likevel også kort oppsummere den indirekte påvirkningen gjennom handel.

5.1 Handelskanalen

I 2008 nådde toveishandelen mellom Kina og Afrika 100 milliarder dollar, mens den samlede handelen kun to år tidligere løp til 55 milliarder (George, 2009). Den "magiske grensen" på 100 milliarder ble nådd to år tidligere enn først antatt.

Tatt i betraktning den til tider voldsomme oppmerksomheten Kinas handel med Afrika har fått, skulle en kanskje tro at kineserne er den største utenlandske aktøren i Afrika. Så er langt i fra tilfelle. I 2006 sto Kina faktisk for ikke mer enn ni prosent av de afrikanske landenes totale eksport. Til sammenligning gikk 33 prosent av all eksport fra Afrika til USA (Hanson, 2008). Det som imidlertid er interessant med handelen mellom Kina og landene i det sørlige Afrika, er det formidable veksten, særlig fra 2002-2003 og utover. Dette ser vi av utviklingen i eksport, import og handelsbalansen i figur 5-1.

Figur 5-1: Utvikling i handelsbalanse mellom Kina og det sørlige Afrika, 1987-2007

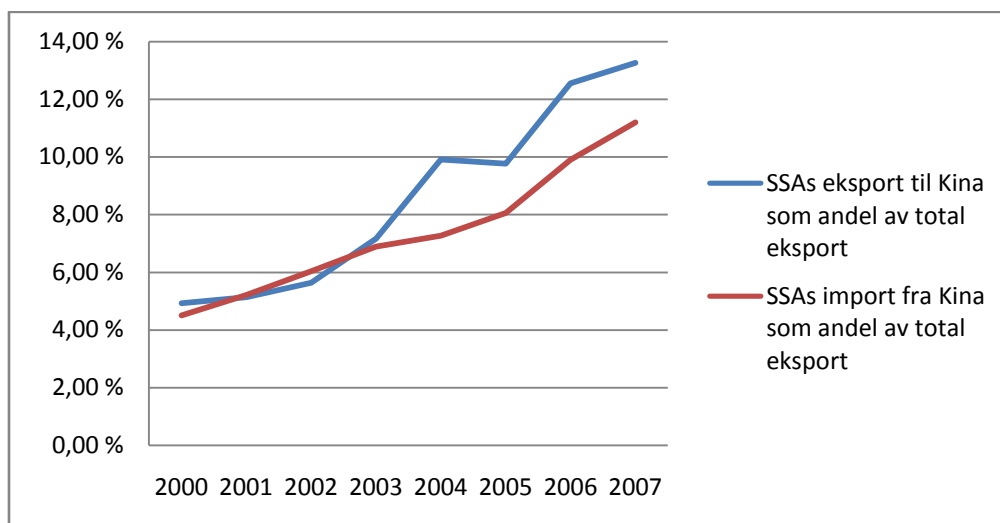

Kilde: IMF's Direction of Trade Statistics Yearbook og UN Comtrade

Selv om handelen mellom de to regionene virkelig skjøt fart etter år 2000, ser man at veksten så smått begynte rett etter midten av 1990-tallet. Dette sammenfaller med tiden da kineserne først fikk rettigheter til oljeutvinning i Sudan. Samlet har eksporten fra det sørlige Afrika til Kina vokst med nesten 630 prosent i perioden (1987-2007). Tilsvarende tall for importen er rundt 635 prosent. Denne sammenligningen viser at toveishandelen det sørlige Afrika og Kina har vokst betydelig og i omtrent samme takt etter årtusenskiftet. Regionen gikk også fra å være en netto importør av varer fra Kina, til å bli en netto eksportør i år 2000. Siden det har handelsoverskuddet vokst sterkt.

Selv om handelen mellom det sørlige Afrika og Kina har opplevd en solid vekst de senere år, behøver ikke dette nødvendigvis å bety at Kinas relative betydning for afrikansk eksport har økt. Våre analyser viser at dette ikke er tilfelle; Kinas betydning for det sørlige Afrikas eksport har økt.

Figur 5-2: Kinas andel av det sørlige Afrikas eksport og import, 2000-2007

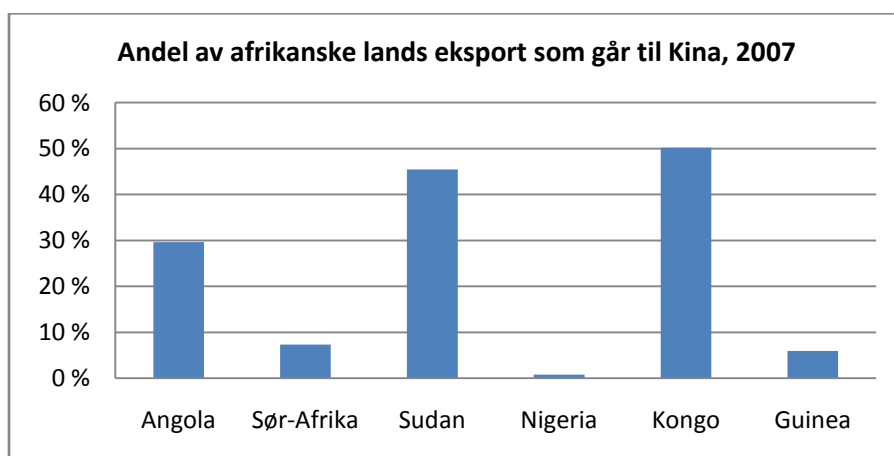

Kilder: Egne beregninger basert på IMF's "Total imports and exports by regions and countries or areas" + IMF Directions of Trade Statistics Yearbook

Figur 5-2 viser at mens både det sørlige Afrikas import fra, og eksport til Kina i år 2000 lå mellom 4,5 og 5 prosent, var tallene for 2007 henholdsvis 11,2 og 13,3 prosent. Kina spiser altså andre lands andeler av Afrikas import og eksport, og har mer enn doblet sin betydning som handelspartner for regionen.

For å forstå viktigheten av handelen med Kina for hvert enkelt land, har vi valgt å se nærmere på de landene i det sørlige Afrika som topper listen over Kinas viktigste handelspartnere i regionen (se tabell 5-1). Figuren under viser hvor stor del eksporten til Kina utgjør av landenes totale eksport.

Figur 5-3: Andel av afrikanske lands eksport som går til Kina, 2007

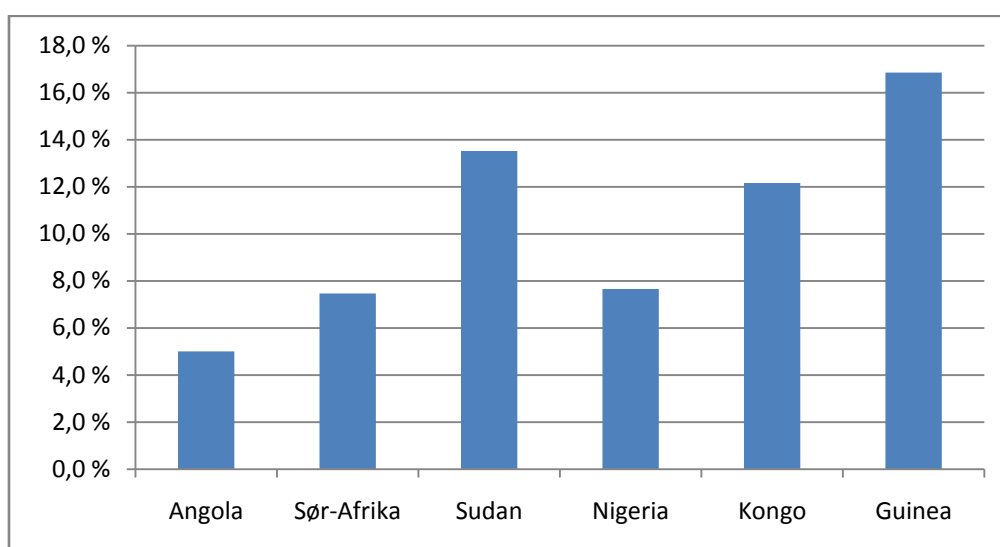

Kilde: Egne beregninger basert på China Statistic Yearbook, 2008, tallene fra 2008 er fra MOFCOM og basert på virkelige tall for de første ti månedene (alt hentet fra Zhao, 2009) + Verdensbankens World Development Indicators

Figur 5-3 viser at avhengigheten av Kina ikke nødvendigvis henger sammen med volumet på handelen (jfr. tabell 5-1), i dette tilfellet eksporten. Sudan og Kongo skiller seg i denne analysen ut som særlig avhengig av eksport til Kina. I den andre enden av skalaen finner man derimot Nigeria. Noe av forklaringen til at de ligger så lavt, er at vi i dette tilfellet ser på eksporten til Kina. Brorparten av Nigerias handel med Kina er import.

Vi kan også gjøre en tilsvarende sammenligning av Kinas viktigste handelspartnere i Afrika, og se på hvor stor andel import fra Kina utgjør av deres totale import.

Figur 5-4: Andel av afrikanske lands import som kommer fra Kina, 2007

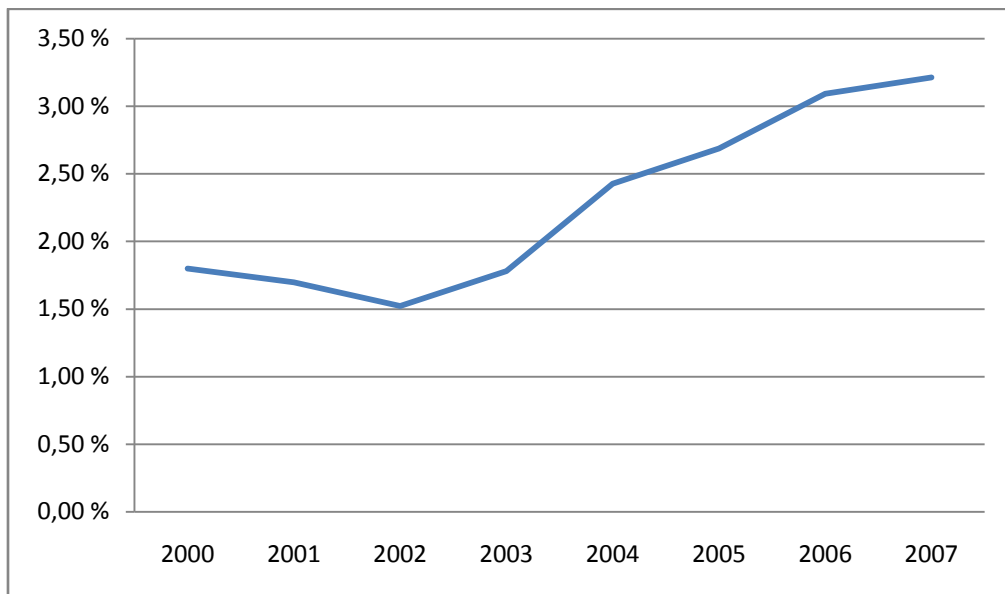

Kilde: Egne beregninger basert på China Statistic Yearbook, 2008, tallene fra 2008 er fra MOFCOM og basert på virkelige tall for de første ti månedene (alt hentet fra Zhao, 2009) + Verdensbankens World Development Indicators

Figur 5-4 viser at det er mindre forskjeller mellom landene når det kommer til import, sammenlignet med eksporten. Generelt sett utgjør import fra Kina en mindre del av de afrikanske landenes samlede import. Dette stemmer godt overens med figur 5-1.

Det kan også være interessant å se om veksten i import fra Kina reflekterer at Kina generelt handler mer med utlandet, og om veksten i handelen med det sørlige Afrika overskygges av handelen kineserne har med andre land.

Figur 5-5: Det sørlige Afrikas andel av Kinas totale import

Kilder: Egne beregninger basert på IMF's "Total imports and exports by regions and countries or areas" + IMF Directions of Trade Statistics Yearbook

Figur 5-5 viser at heller ikke dette er tilfelle. Mens det sørlige Afrika i år 2000 sto for 1,8 prosent av Kinas samlede import, kom 3,2 prosent av Kinas import i 2007 fra det sørlige Afrika. Diskusjonen over gir indikasjoner om at de to regionene blir stadig viktigere handelspartnere, og det kan se ut til at dette samkvemmet vokser mer enn de respektive landenes handel med øvrige land

5.1.1 Viktige handelspartnere

Selv om veksten i handelen mellom det sørlige Afrika og Kina har vært formidabel, er det langt ifra alle afrikanske land som har fått nytte godt av denne veksten. George (2008) skriver at hele 25 prosent av all toveishandel mellom Afrika og Kina stammer fra ett land; Angola. Med sine 16 prosent står også Sør-Afrika for en viktig del av toveishandelen mellom de to regionene. Han viser videre at de fem landene med størst toveishandel med Kina i 2008 sto for 61 prosent av den samlede handelen mellom Afrika og Kina. De ti landene på topp utgjorde hele 79 prosent. Denne konsentrasjonen hadde økt noe fra 2006.

Tabell 5-1: Rangering av Kinas største handelspartnere i Afrika, toveishandel

Region	2006				2007				2008*			
	Total	Export	Import	Balance	Total	Export	Import	Balance	Total	Export	Import	Balance
Africa	55,4	26,7	28,8	-2,1	73,7	37,3	36,4	0,9	92,7	42,2	50,5	-8,3
Top 10 land												
Angola	11,8	0,9	10,9		14,1	1,2	12,9		22,9	2,3	20,6	
Sør-Afrika	9,9	5,8	4,1		14,0	7,4	6,6		15,2	7,3	7,9	
Sudan	3,4	1,4	1,9		5,7	1,5	4,2		7,1	1,6	5,5	
Nigeria	3,1	2,9	0,3		4,3	3,8	0,5		6,1	5,6	0,5	
Egypt	3,2	3,0	0,2		4,7	4,4	0,2		5,3	4,9	0,4	
Kongo	3,0	0,2	2,8		3,3	0,4	2,8		3,9	1,3	2,6	
Libya	2,4	0,7	1,7		2,4	0,9	1,5		3,9	1,3	2,6	
Algerie	2,1	2,0	0,1		3,9	2,7	1,2		3,8	3,1	0,7	
Marokko	1,9	1,6	0,3		2,6	2,2	0,4		2,4	2,0	0,4	
Guinea	0,3	0,2	0,1		0,4	0,3	0,1		2,3	0,1	2,2	

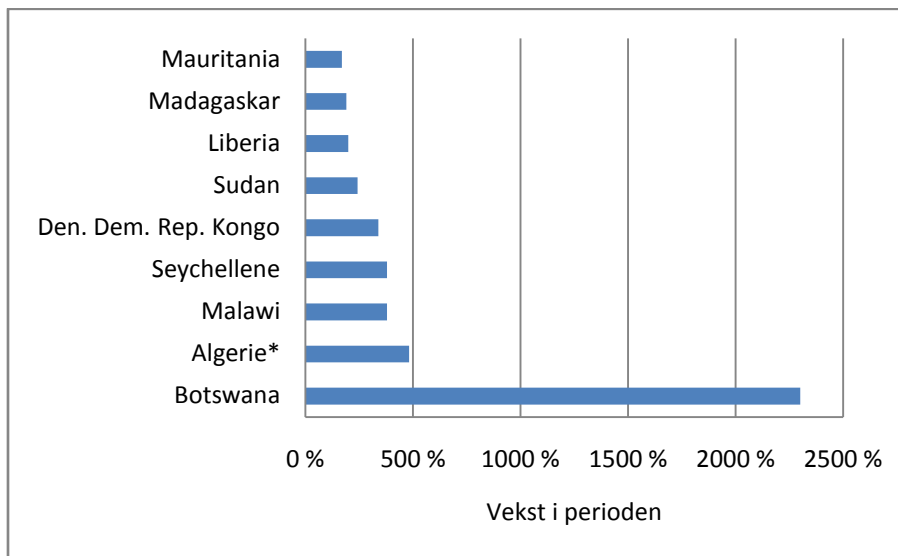
Kilde: China Statistic Yearbook, 2008, tallene fra 2008 er fra MOFCOM og basert på virkelige tall for de første ti månedene, alt hentet fra Zhao (2009)

Zhaos (2009) tabell viser at den totale handelen mellom de afrikanske landene og Kina har vokst siden 2006. De landene som var viktige i 2006 var også viktige i 2008. Samtidig kan det også se ut til at Kina handler mest med land som er rike på naturressurser.

Til tross for veksten i handel mellom de to regionene, har ikke alle de afrikanske landene fått ta del i denne utviklingen. Statistikk fra det kinesiske handelsdepartementet viser at 16 land har hatt en nedgang i eksporten til Kina mellom 2006 og 2008. Blant disse landene finner man blant annet Uganda, Somalia, Etiopia og Senegal.

Samtidig har 16 land vokst mer enn snittet på 110 prosent i perioden. Blant disse landene har Botswana vokst mest, med en økning på hele 2300 prosent.

Figur 5-6: Vekst i eksport til Kina i perioden 2006-2008

*Algerie er ikke en del av det sørlige Afrika.

Kilde: Det Kinesiske Handelsdepartementet

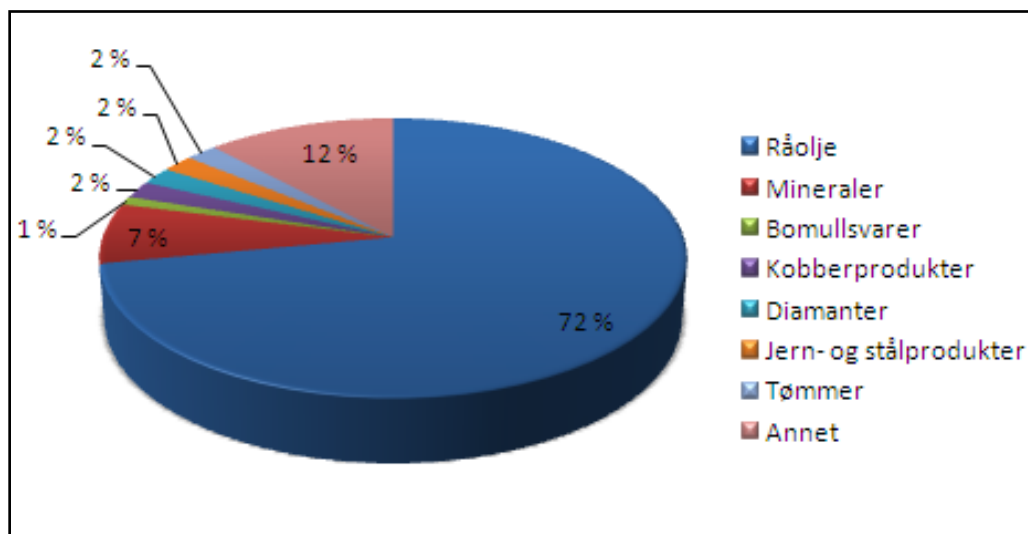
I analysedelen vil vi se på den formidable veksten til enkelte av disse landene skyldes.

5.1.2 Hva handles det i?

Det er kjent at mye av handelen mellom Kina og Afrika er basert på eksport av råvarer fra afrikanske land til Kina. Som vi vil se under, handles det likevel i et forholdsvis stort omfang med andre varegrupper.

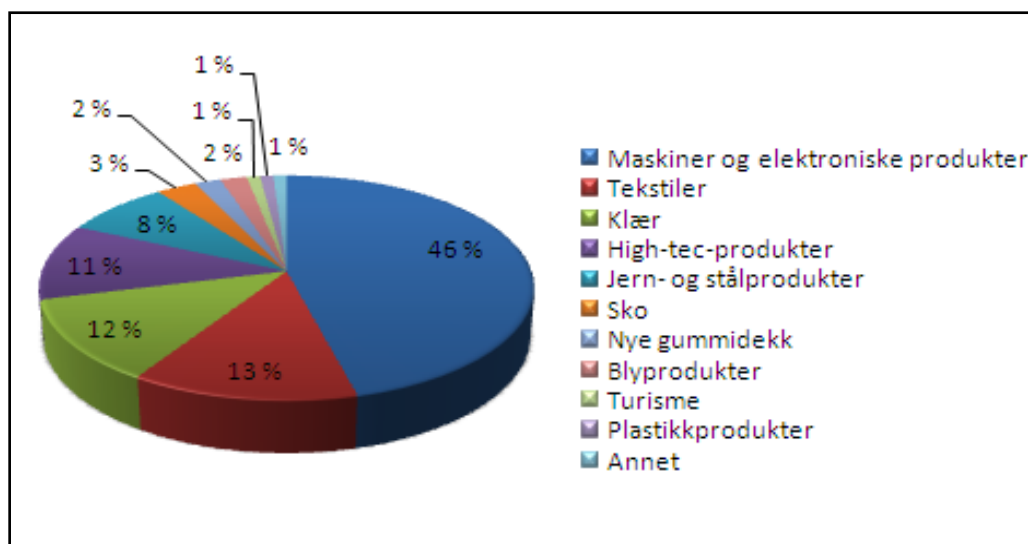
Sammenlignet med den afrikanske eksporten til Kina, var de afrikanske landenes import fra Kina mer diversifisert. Likevel sto maskiner og elektroniske produkter for nesten halvparten av all import. Klær, tekstiler og høyteknologi utgjorde også en viktig andel av regionens import fra Kina. Samlet sett kan man si at brorparten av eksporten fra Kina til de afrikanske landene består av kapital- og forbruksvarer.

Figur 5-7: Varesammensetning av Afrikas eksport til Kina, 2007

Kilde: The China Commerce Yearbook 2008, hentet fra Zhao (2009)

Figur 5-8: Varesammensetning av Kinas eksport Afrika, 2007

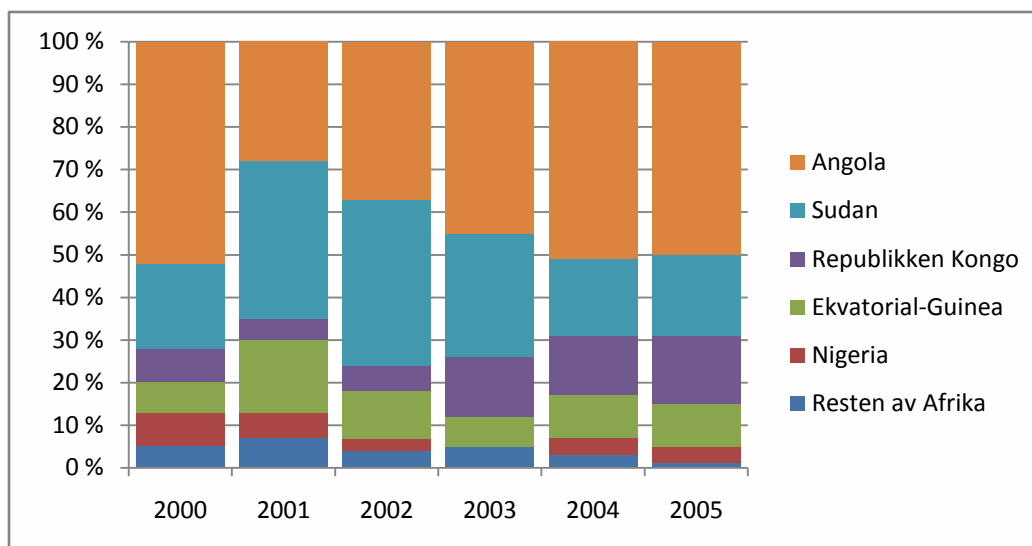
Kilde: The China Commerce Yearbook 2008, hentet fra Zhao (2009)

Ikke uventet består en stor andel av de afrikanske landenes eksport til Kina av primærvarer. Råolje står for 72 prosent av all eksport, mens mineraler, metaller og jordbruksvarer også spiller en viktig rolle. Blant mineralene som eksporteres mest finner man blant annet gull, sølv, platinum, jern, aluminium, jernmalm, kobber og perler (Broadman, 2007). Sammenlignet med EU, går det veldig lite ferdigvarer fra Afrika til Kina. På generell basis skiller eksporten til Kina seg likevel lite fra eksporten til resten av verden.

At en høy andel av de afrikanske landenes eksport til Kina er primærvarer, mens regionens import fra Kina er i kapital- og forbruksvarer reflekterer tos komparative fortrinn.

Det fremkommer tydelig av figur 5-7 at råolje står for nesten tre firedeler av de afrikanske landenes eksport til Kina. I figuren under ser vi fra hvilke land denne oljen kommer fra.

Figur 5-9: Andel av kinesisk råoljeimport fra Afrika, opphavland

Kilde: UN Comtrade, vist i Broadman (2007)

Figur 5-9 viser at Angola er den største leverandøren av råolje til Kina, med Sudan på en solid andre plass. Samlet har de to landene levert omlag to tredeler av oljen som har gått fra Afrika til Kina.

5.1.3 Indirekte påvirkning gjennom handelskanalen

Som vi har sett tidligere, har Kinas økonomi gjennomgått en enorm vekst siden åpningen på slutten av 1970-tallet. Kina har alene stått for en stor del av veksten i etterspørselen etter flere råvaregrupper på verdensbasis, og dette har naturlig nok drevet opp prisene. På denne måten har ikke Kinas vekst bare påvirket de afrikanske landenes økonomi direkte, men også indirekte gjennom et tredje marked. Broadman (2007) viser at de siste års økte råvarepriser har hatt en positiv innvirkning på landene som er rike på naturressursers nasjonalinntekt, men som vi vil se videre, lider de samme landene nå under lavere etterspørselen etter råvarer. Kaplinsky og Santos Paulino (2006) viser at desto mer Kina handler med EU, desto lavere vil prisene bli – et fenomen omtalt som "Kina-effekten". Prisene vil særlig falle i varegrupper som importeres fra utviklingsland. For det sørlige Afrika vil en slik effekt merkes blant annet på kleseksporten fra Mauritius, Madagaskar og Sør-Afrika.

5.2 FDI-kanalen

Sammenlignet med handel, er tallmateriale for FDI-kanalen vanskeligere og mindre tilgjengelig. Kaplinsky et al (2007) argumenterer for at det ikke er lett å skille mellom hva som er ren FDI, hva som er penger brukt på å vinne kontraktsforhandlinger, hva som er bistand og hvor mye som inngår i det integrerte produksjonsnettverket til kinesiske og afrikanske selskaper.

Kinesiske investeringer i Afrika har vokst i en imponerende hastighet, fra 49 millioner dollar i 1990 til 500 millioner i 2000 og 13,7 milliarder i 2007 (ChinaVest, 2008). En av årsakene til at tallet for 2007 er så høye er Kinas største investering i Afrika gjennom tidene; Kinas Industrielle og Kommersielle Banks (ICBC) oppkjøp av 20 prosent i Sør-Afrikas Standard Bank Group. Dette oppkjøpet åpnet mulighetene for kineserne til å vokse videre på det afrikanske kontinentet gjennom bruk av den sør-afrikanske bankens nettverk.

Tabell 5-2: Kinas FDI til Afrika, 2003-2007

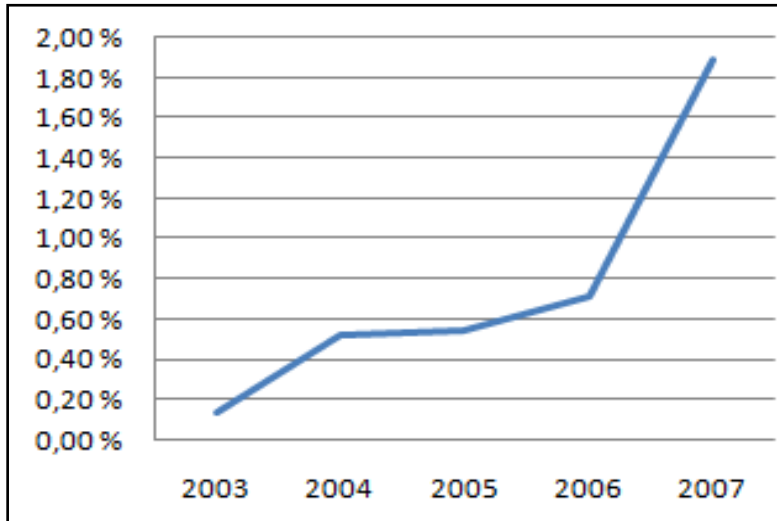
	2003	2004	2005	2006	2007	Akkumulert
Afrika	74,8	317,4	391,7	519,9	1574,3	4461,8
Topp 10 land						
Sør-Afrika	8,9	17,8	47,5	40,7	454,1	702,4
Nigeria	24,4	45,5	53,3	67,8	390,4	630,3
Sudan	-	146,7	91,1	508	65,4	574,9
Zambia	5,5	2,2	10,1	87,4	119,3	429,4
Algerie	2,5	11,2	84,9	98,9	145,9	393,9
Egypt	2,1	5,7	13,3	8,9	25	131,6
Mauritius	10,3	0,4	2	16,6	156	116
Tanzania	-	1,6	1	12,5	-3,8	111
Etiopia	1	0,4	5	24	13,3	109
Kongo	0,06	12	5,1	36,7	57,3	104

Kilde: The China Commerce Yearbook 2008, hentet fra Zhao (2009)

Tabell 5-1 viser hvordan kinesiske investeringer fordelte seg utover de ti viktigste mottakerlandene fra 2003 til 2007. Man ser tydelig at veksten har vært særlig stor etter 2006. Det fremkommer også av figuren at de største investeringene har en tendens til å gå til landene Kina også handler særlig mye med.

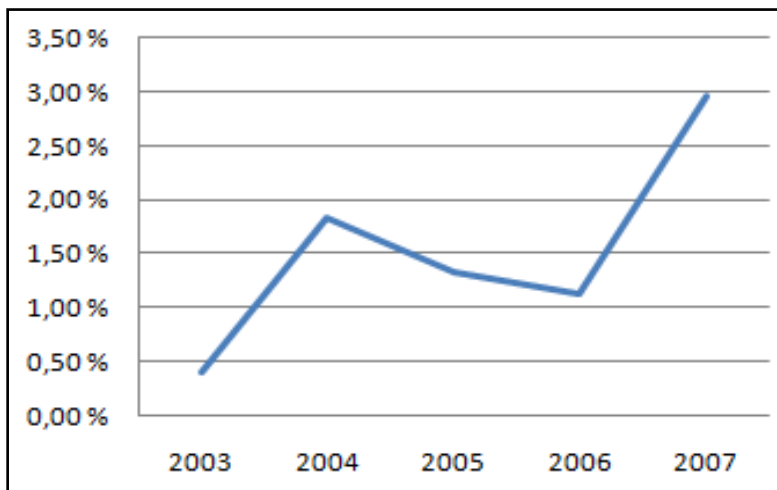
Videre kan man se på andelen av Kinas totale investeringer i utlandet som går til Afrika, og hvor stor del av de utenlandske investeringene i Afrika som kommer fra Kina.

Figur 5-10: Andel av Kinas totale investeringer i utlandet som går til Afrika

Kilde: Egne beregninger basert på The China Commerce Yearbook 2008 (hentet fra Zhao, 2009) og World Investment Report (UNCTAD, 2006;2008)

Figur 5-11: Andel av utenlandske investeringer i Afrika som kommer fra Kina

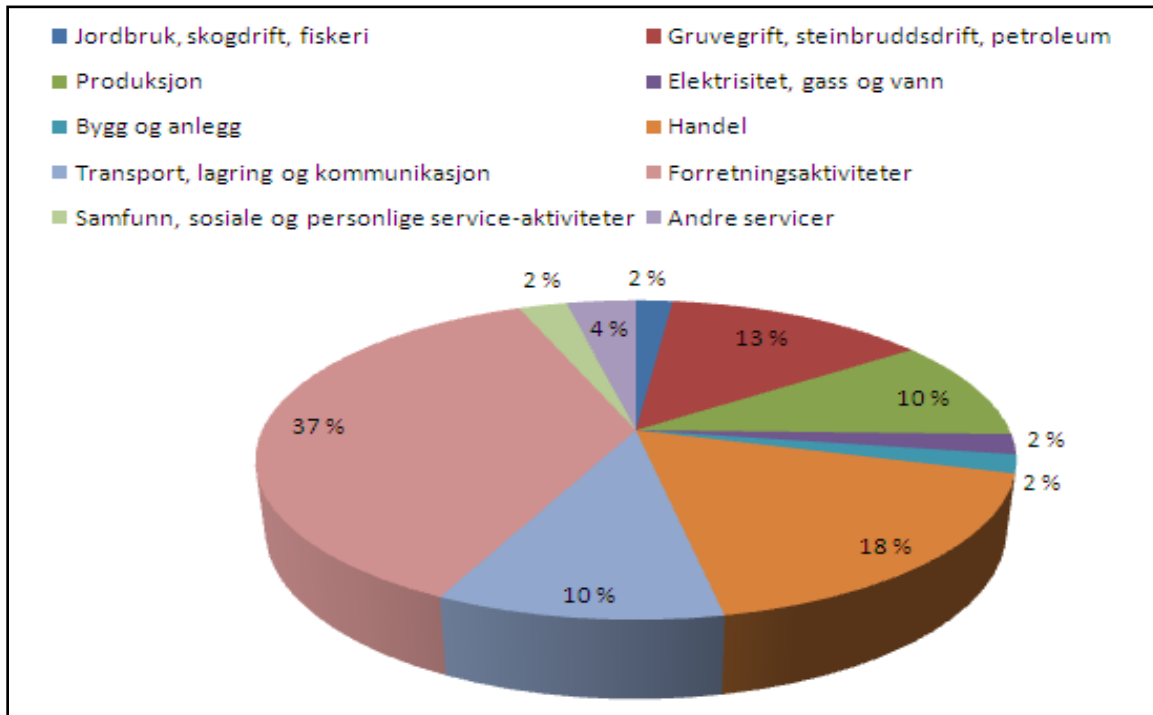
Kilde: Egne beregninger basert på The China Commerce Yearbook 2008 (hentet fra Zhao, 2009) og World Investment Report (UNCTAD, 2006;2008)

Figurene over viser at andelene faktisk er relativt små, men at veksten har vært betydelig, særlig siden 2006.

5.2.1 Hva investerer kineserne i i Afrika?

Som det fremkommer av figur 5-12 gikk over en tredel av alle kinesiske investeringer i Afrika til forretningssektoren. Dette er midler som er brukt på å kjøpe andeler av afrikanske selskaper, både i form av vertikal og horisontal integrasjon. Videre ser man at store summer har blitt brukt innen handel, transport og utvinning av naturressurser. Sistnevnte har blitt særlig viktig i etterkant av innsamlingen av disse noe utdaterte dataene

Figur 5-12: Kinesiske utgående FDI til Afrika etter sektor, 2004

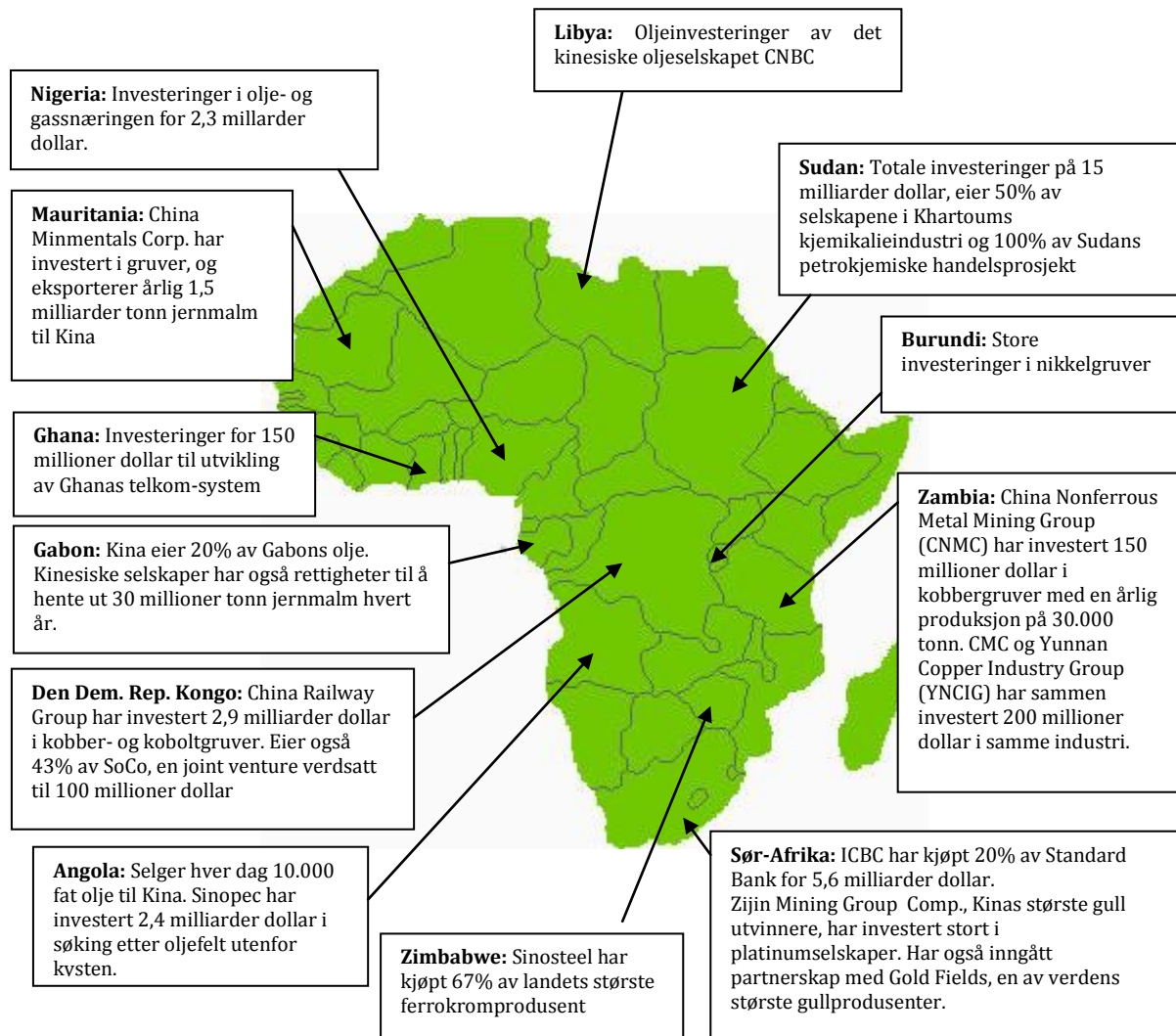

Kilde: Folkerepublikken Kinas Handelsdepartement, hentet fra Broadman (2007)

En stadig større del av kinesiske selskapers investeringer i Afrika har også blitt rettet mot infrastruktur (Centre for Chinese Studies, 2006). Kaplinsky et al (2007) viser at den økte aktiviteten innen bygg- og anleggssektoren reflekterer kinesiske selskapers konkurransedyktighet. I konkurranse med aktører fra andre land er kineserne i stand til å gi en rabatt på 25 til 50 prosent. Dette skyldes blant annet lavere marginer, tilgang til billig kapital, billig arbeidskraft og subsidier fra de kinesiske myndighetene.

ChinaVest (2008) viser noen av de største investeringene kineserne har gjort i Afrika de siste årene:

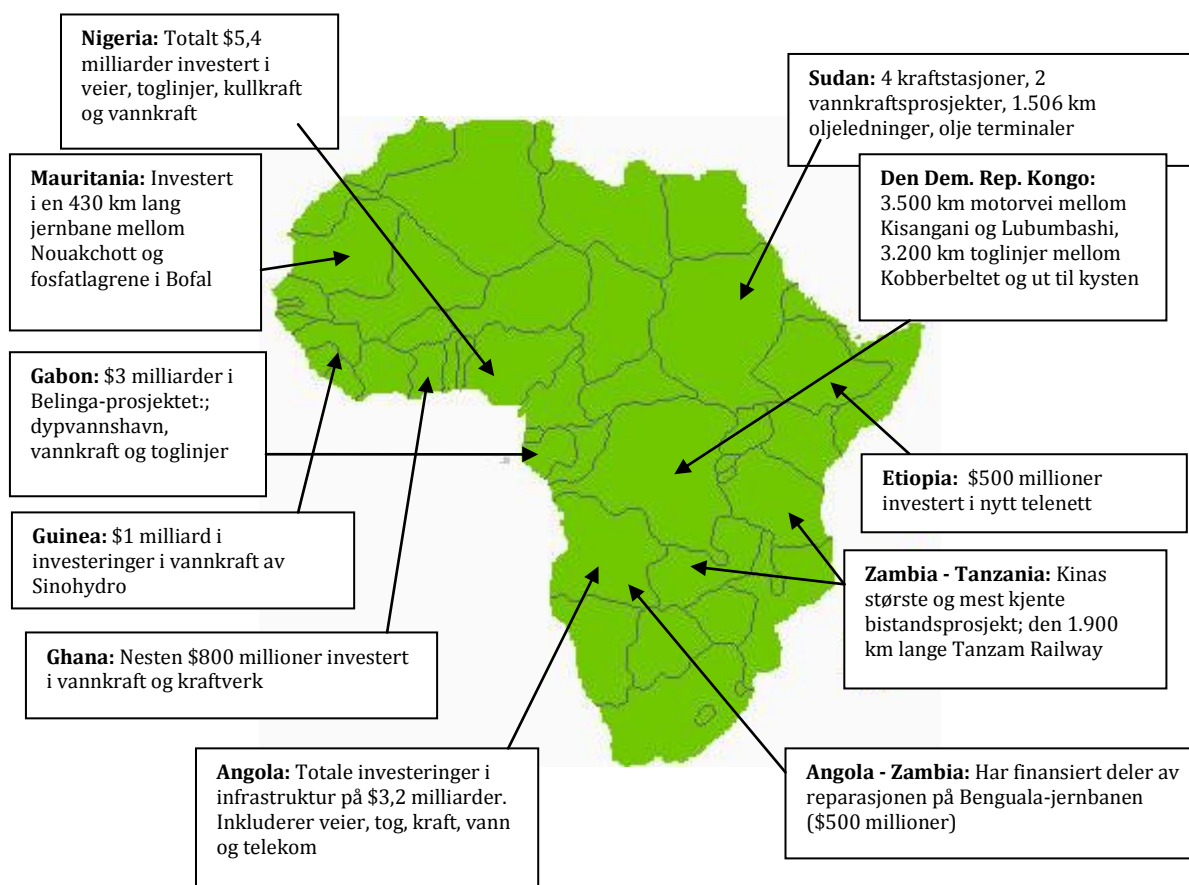
Figur 5-13: Et utvalg av kinesiske investeringer i Afrika

Kilde: Public Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF), ChinaVest Research, diverse nyhetskilder, alt hentet fra ChinaVest (2008)

ChinaVest (2008) gir også en oversikt over noen av Kinas investeringer i infrastruktur i Afrika:

Figur 5-14: Et utvalg av kinesiske investeringer i afrikansk infrastruktur

Kilde: MOFCOM, Kinas Tollvesen, Det Nasjonale Statistikkbyrået, PPIAF, diverse nyhetskilder, alt hentet fra ChinaVest (2008)

Det fremkommer av figurene over at investeringene har vært enorme, og spenner over et rikt utvalg av land og sektorer. Felles for de fleste er likevel at de legger til rette for kinesisk utvinning av afrikanske naturressurser. Dette bekreftes også av Kraglund (2008). Han har analysert Kinas investeringer i Zambia, som er en av Kinas viktigste leverandører av kobber. Kraglunds arbeid viser at kun fem prosent av kinesiske investeringer i landet går direkte til gruvesektoren. Nesten halvparten går til produksjon, mens store summer går også blant annet til servicenæringen og bygg og anlegg. Likevel mener Kraglund å se at disse tallene gir et feil bilde av de faktiske forholdene; en stor del av investeringene går i virkeligheten

indirekte til gruvesektoren gjennom produksjon av sprengstoff og annet utstyr som brukes i gruvene. Jamfør Dunning (1977) er dette et eksempel på at kinesiske selskaper benytter seg av horisontal integrasjon i det sørlige Afrika. Opprettelsen av datterselskaper i regionen gjør at de kommer betydelig nærmere sitt marked; de kinesiske statseide selskapene som opererer i Afrika. Ved produksjon i Afrika kutter de også kostnader knyttet til transport, ventetid og tollbarrier (internaliseringseffekten)

5.2.2 Private vs. statlige investeringer

Historisk sett har investeringene kommet gjennom private selskaper når Vesten og Japan har investert i det sørlige Afrika. Fokuset har vært på profittmaksimering og tidshorizonten har vært forholdsvis kort. Kaplinsky et al (2007) peker på at det har vært annerledes med kinesiske investeringer. Brorparten av investeringene kommer fra selskaper som enten delvis eller fullt er eid av staten. Disse har tilgang til rimelig kapital og opererer derfor med en mye lenger tidshorizont. Samtidig er investeringene gjerne knyttet til overordnede strategiske mål.

Zhao (2009) skriver at også private selskaper har spilt en viktig rolle for kinesiske investeringer på det afrikanske kontinentet. Særlig i dagens nedgangskonjunktur blir Afrika sett på som et nytt og attraktivt marked for investeringer. For å gjøre det enda mer attraktivt for kinesiske selskaper å investere i Afrika har de kinesiske myndighetene opprettet et Kina-Afrika-fond med en grunnkapital på én milliard dollar. Målet er å øke kinesiske investeringer i Afrika. I løpet av 2008 investerte fondet for 400 millioner dollar i 20 prosjekter, og med det genererte de investeringer fra kinesiske selskaper i Afrika for rundt to milliarder dollar (Zhao, 2009).

Kragelund (2008) viser til at antall kinesiske selskaper som opererer i Afrika har vokst fra under 80 i 1988 til rundt 900 i 2006. Også dette bekrefter at en stadig større andel av investeringene kommer fra mindre, private selskaper.

5.2.3 Hva driver kinesiske investeringer i Afrika?

De Macedo et al (2008) har analysert hva som påvirker kinesiske investeringer i Afrika. I sine analyser kommer de ikke uventet frem til at olje er en meget viktig faktor. Kina investerer altså mer i land rikt på olje enn land uten olje. Særlig mye investeres i land der de selv utvinner olje. Denne tendensen er betydelig sterkere for Kina enn andre land. Inflasjonsraten og økonomienes åpenhet påvirker også nivået på investeringer. Det som imidlertid er overraskende, er at åpenheten påvirker investeringer fra Kina *negativt*. Dette

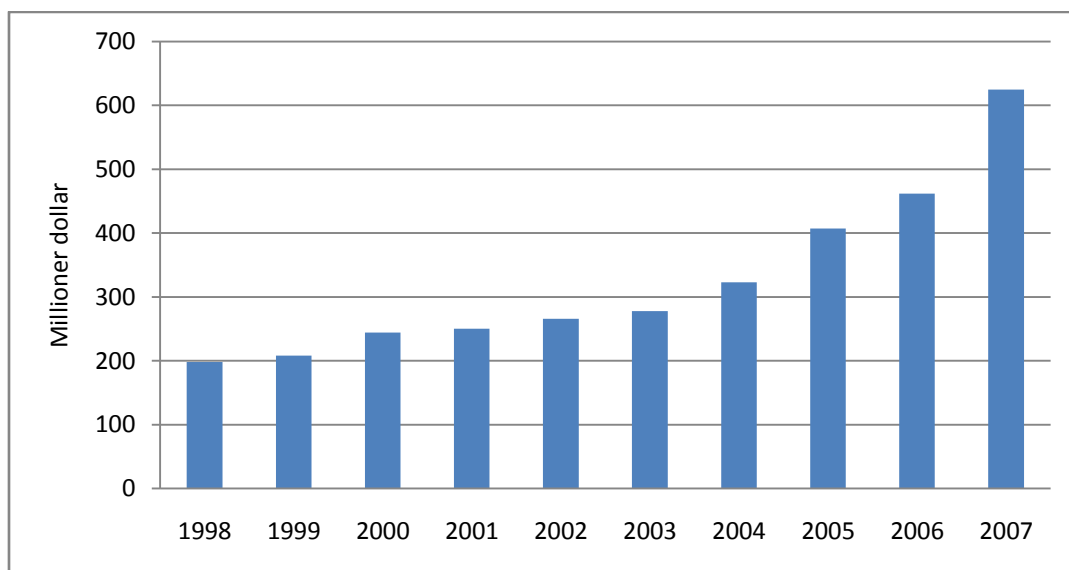
kan tolkes som at Kina også søker å vokse i de lokale afrikanske markedene, eller at kineserne rett og slett ønsker å entre land der de vil ha en viss eksklusivitet som utenlandske aktører. På generelt grunnlag ser man også at det er mindre komplementaritet mellom investeringer og bistand fra Kina enn fra resten av verden. Ikke uventet viser det seg at styreform er betydelig mindre viktig for kineserne enn resten av verden.

5.3 Bistandskanalen

Carol Lancaster (2007) definerer bistand som "frivillig overføring av offentlige midler fra en regjering til en annen selvstendig regjering, en NGO eller en annen internasjonal institusjon hvor minst 25 prosent er en bevilgning, og målet er å bedre levevilkårene i mottakerlandet".

Deborah Brautigam (2008) skriver at volumet på kinesisk bistand fortsatt er en statshemmelighet, og selv om kinesiske politikere vet hvor mye som gis, blir tallene aldri verken aggregert eller rapportert som for medlemslandene av OECD. Gjennom beregninger har Brautigam kommet frem til følgende tall for kinesisk bistand til Afrika de siste ti årene:

Figur 5-15: Estimert offisiell bistand fra Kina til Afrika, 1998-2007

Kilde: Brautigam (2008)

På FOAC i 2006 lovet Hu Jintao å doble bistanden fra Kina til Afrika innen 2009. Figur 5-17 viser at bistanden har tredoblet seg i løpet av ti år, og i følge beregninger vil den samlede summen i 2009 nå én milliard dollar. Dersom prognosene slår til har Hu holdt sitt ord med god margin.

5.3.1 Usikre tall

Brautigans estimater i figuren over er betydelig lavere enn tallene tradisjonelt oppgitt i kinesiske medier. Årsaken er blant annet at hun kun regner renten landene slipper å betale i fordelaktige lån som ren bistand. Heller ikke "finansieringspakker", der man kombinerer kreditt og lån blir regnet som bistand. Til sammenligning estimerte Kurlanzick (2006) Kinas bistand til Afrika i 2004 til 2,7 milliarder dollar. To av disse milliardene skal ha gått til det sørlige Afrika. Dersom Kurlanzicks tall er korrekt, er Kina allerede en betydelig donor til Afrika. Samme år beregnet Jenkins og Edwards (2005) at bistanden ville komme på rundt 1,3 – 1,4 milliarder dollar, mens den kinesiske forskeren Qi (2007) kom frem til at samlet bistand fra Kina i 2006 om på rett over en milliard dollar. I 2007 var det ventet å ende på cirka 1,4 milliarder.

I *Africa's Silk Road* (2007) ser man også at Broadmans beregninger av omfanget på Kinas fordelaktige lån og normale lån til prosjekter i Afrika er betydelig lavere enn China Ex-Im Banks offisielle tall. Dette bekrefter at det fortsatt hersker stor usikkerhet omkring volumet på Kinas bistand til Afrika. Davies (2007) viser til at noe av årsaken ligger i at kinesere ser på bistand som et løst definert begrep. Kineserne ser heller på utviklingsassistansen som et ledd et Sør-Sør-samarbeid, der begge parter har noe å tjene. I en slik sammenheng blir det mindre viktig å tegne et klart skille mellom investeringer og bistand.

5.3.2 Bistandspolitikk

Brautigan (2008) skriver videre at Kina, som alle andre land, gir bistand av flere ulike årsaker; som et utenrikspolitisk verktøy, for å støtte egne økonomiske interesser og som et resultat av høyere verdier og prinsipper. Som et politisk verktøy brukes bistand blant annet i dragkampen om Taiwan. Bistanden legger også til rette for andre økonomiske transaksjoner på kontinentet, som eksport, investeringer og byggeprosjekter. Til sist reflekterer bistanden at Kina er en ansvarlig og mektig stat som effektivt kan tilby humanitær hjelp.

Som vi har vært inne på tidligere har forholdet mellom Kina og Afrika gått i bølger. Omfanget og retningen på bistanden har fulgt disse trendene. Dagens politikk har vært fulgt siden tiden rundt 1990. Da Kinas statsminister Li i 1997 besøkte det afrikanske kontinentet, understreket han at "Kinas bistandspolitikk har ikke endret seg (men)... Vår politikk har gått fra kun å tilby bistand til nå også å tilby et gjensidig økonomisk samarbeid".

5.3.3 Bistandsmodell

Kina deler utviklingshjelpen til Afrika opp i tre kategorier (Davies, 2007):

- 1) Direkte støtte til velferdsprosjekter (som sykehus, skoler og husbygging), teknisk assistanse, opplæring av mennesker og krisehjelp
- 2) Rentefrie lån som gjerne konverteres til gjeldssletting. Disse går til store infrastrukturprosjekter.
- 3) Fordelaktige lån (lån med lav rente og lang løpetid) direkte til regjeringer. Lånene har til hensikt å fremme økonomisk vekst og samarbeid, og dette settes også som kriterium for utlån.

I tillegg brukes sletting av gjeld som et vanlig bistandsverktøy.

Kina sverger i hovedsak til bilateral bistand, men ved enkelte tilfeller har de også bidratt med betydelig støtte gjennom organisasjoner som FN og Den Asiatiske Utviklingsbanken (ADB).

5.3.4 Prosjekter

I motsetning til vestlige givere gir kineserne kun bistand gjennom prosjekter. Disse prosjektene er nesten alltid en del av en større pakke som inkluderer andre former for økonomisk samarbeid med mottakerlandet (Davies, 2007).

Vi kan også her skille mellom tre ulike typer prosjekter:

- 1) Prosjekter hvor kineserne tilbyr alle komponenter fra begynnelse til slutt, såkalte "nøkkelklare prosjekter"
- 2) Prosjekter hvor deler av materialet og teknisk assistanse kommer fra kineserne
- 3) Prosjekter som involverer opplæring der kineserne sender frivillige og medisinsk personell.

Kina har preferanser for infrastruktur, sosial infrastruktur, produksjonssektoren og offentlige kontorer når det kommer til bistand (Manning, 2007), og i følge MOFCOM hadde Kina per 2007 bidratt til 133 infrastrukturprosjekter, 38 sykehus og sendt 16.000 medisinsk personell til det afrikanske kontinentet. I et intervju med Davies (2007) i 2006 sa presidenten i China Ex-Im Bank at de hadde vært med å finansiere 280 prosjekter i til sammen 37 afrikanske land. Prosjektene hadde spent fra alt til telekommunikasjon, kraftstasjoner, veier, havner, eiendom, vanntilførsel, jordbruk, skoler og sykehus.

I China Commerce Yearbook for 2006 kunne man lese at kineserne i 2005 hadde bidratt til 772 prosjekter i 53 afrikanske land. Det foreligger imidlertid ingen informasjon om prioriteringer eller hvilken retning man ønsker å kanalisere bistanden.

5.3.5 Mottakere/partnere

Som sett over støttet Kina i 2006 hele 53 afrikanske land. Davies (2007) poengterer at det er interessant å se at Kina også valgte å støtte land de ikke har offisielle diplomatiske bånd med, det vil si land som er for et selvstendig Taiwan. I følge China's Africa Policy skal prinsippet om et samlet Kina være bærebjelken for relasjoner med afrikanske land. Dette prinsippet har man altså valgt å ikke være 100 prosent trofast mot

Hvilke land som mottar mest og ses på som mest trengende er grunnet manglende informasjon vanskelig å slå fast. Flere kilder peker likevel i retning av viktige handelspartnere som Angola, Sudan, Tanzania, Zambia og Etiopia.

6. CASE: SUDAN

Sudan er Afrikas største, og verdens tiende største land etter areal, og har en befolkning på rundt 38,5 millioner mennesker. Landet har et BNP per capita (PPP) på 2305 dollar, og lå i 2007 på 148. plass på FNs Indeks for menneskelig utvikling (Verdensbanken, 2009).

Etter at Sudan ble selvstendig fra britisk og egyptisk herredømme i 1956, har landet blitt herjet av to borgerkriger. Den første ble avsluttet i 1972, men brøt ut igjen i 1983. Krigene og den påfølgende hungersnøden skal ha brakt mer enn fire millioner mennesker på flukt, og i løpet av to tiår døde mer enn to millioner. Den siste borgerkrigen ble offisielt avsluttet i 2005. Fra 2003 har det også pågått en konflikt i den vestlige regionen Darfur (CIA, 2009).

Før Sudan ble selvstendig i 1956 var landets relasjoner til Kina gode, men nivået på samarbeidet mellom de to landene var minimalt. Frem til tidlig på 1990-tallet eksporterte Sudan bomull, skrapmetall og sesamfrø til Kina, mens de fikk håndvåpen, tekstiler og klær i retur (Askouri, 2007).

Da det i 1989 på nytt gikk det mot borgerkrig i landet, iverksatte den islamistiske juntaen et program for å utnytte Sudans oljereserver for å være i posisjon til å nå sine mål. Islamske investorer gikk inn i landet med åpne lommebøker, men det ble raskt klart at disse ikke satt på den nødvendige kompetansen for å utnytte oljeresursene optimalt. Juntaen svarte med å kaste investorene ut igjen. Sudan var nå på randen av konkurs, og Vestens boikott bidro til å forsterke den vanskelige økonomiske situasjonen ytterligere. Den eneste løsningen på krisen var videreutvikling av oljefeltene. Denne gangen søkte juntaen i følge Askouri (2007) investorer som var "sterke nok til å motstå det politiske presset fra 'imperialistene' i Vesten og som hadde utholdenhet til å ignorere presset fra menneskerettighetsforkjempere".

Askouri (2007) skriver at det allerede i 1992-1994 begynte å dukke opp kinesere som solgte billige varer rett til forbrukerne på gatene i Khartoum. Flere av disse selgerne slo seg videre opp som entreprenører og handelsmenn, og ble senere ansatt på de store kinesiske infrastrukturprosjektene i landet.

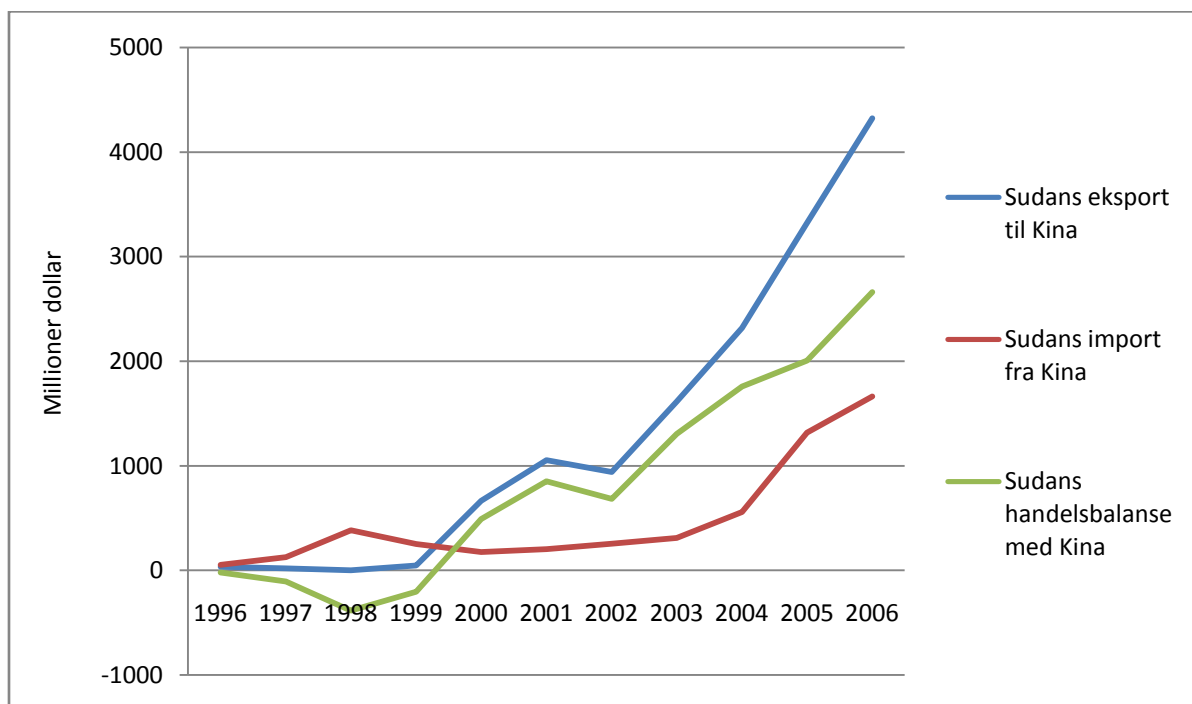
Sudan ble sett på som en stor mulighet for Kina, samtidig som kineserne kunne tilby den sudanesiske juntaen det de var på utkikk etter; kunnskap og kapital uten betingelser.

6.1 Økonomien

Det var først i 1999 at Sudan gikk fra å være en netto importør til å bli en netto eksportør av olje. I løpet av få år skjøt overskuddet fra oljenæringen dramatisk i været, fra rundt 61 millioner dollar i 1999 til omtrent 596 millioner i 2001 (Gagnon og Ryle, 2001). Store deler av overskuddet har gått til våpen.

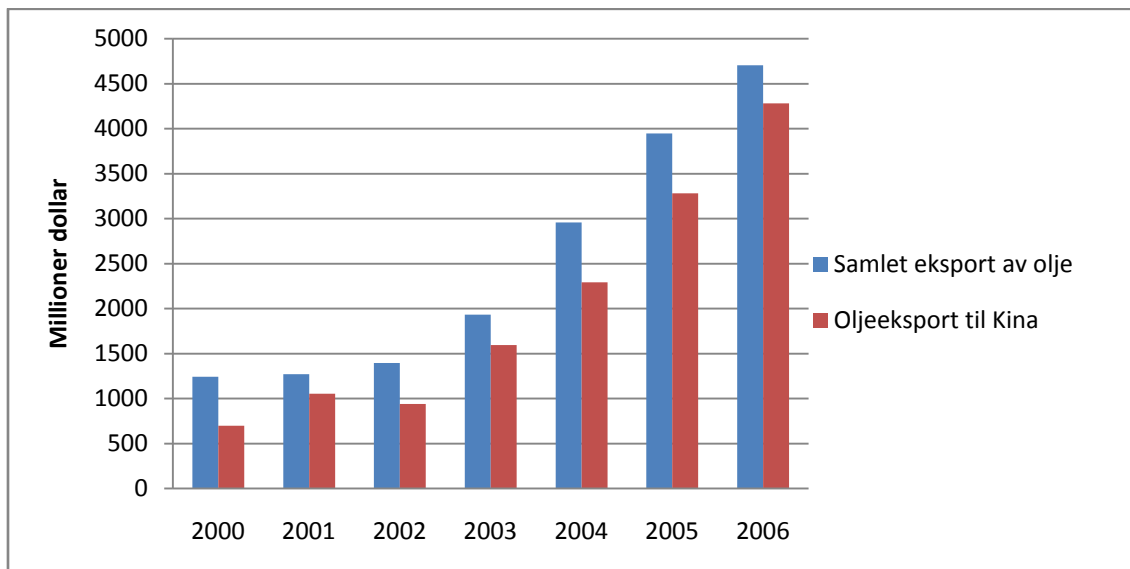
Kina er i dag Sudans tredje største handelspartner, og over tre firedeler av all Sudans oljeeksport gikk i 2006 til Kina (Sudans Sentralbank, 2006). Olje står for brorparten av Sudans eksport til Kina, og ser man for eksempel på første kvartal 2007, var Kina mål for mer enn 92 prosent av landets oljeeksport. Selv om forholdet mellom de to landene i hovedsak har rot i oljesektoren, er kinesiske selskaper også aktive i andre deler av økonomien. Særlig mye penger har blitt lagt i utvikling av Sudans infrastruktur.

Figur 6-1: Sudans handelsbalanse ovenfor Kina

Kilde: IMF Direction of Trade Yearbook 2003 + UN Comtrade

Figur 6-2: Sudans eksport av olje til Kina

Kilde: Sudans Sentralbank og UN Comtrade i HRF (2007)

6.1.1 Oljeindustrien

Det viktigste kinesiske oljeselskapet som opererer i Sudan er CNPC, det statlig eide selskapet som er Kinas største leverandør av olje og naturgass. CNCP signerte den første kontrakten for utvinning av olje i Sudan i 1995, og kjøpte i 1997 40 prosent av landets oljeutviklingskonsortium, Greater Nile Petroleum Operating Company (GNPOC). Dette oppkjøpet er et godt eksempel på hvordan kineserne bruker vertikal integrasjon for lettere sikre seg stabil tilgang på sudansk olje, jamfør Dunning's (1977) teorier.

Gjennom sine statseide oljeselskaper kontrollerer Kina så godt som alle kjente oljekilder i Sudan. Av totalt 19 oljeblokker i landet, knyttes det store forventinger til ni av dem. Kina har igjen rettigheter til åtte av disse (Human Rights First, 2008). Hver dag pumper CNPC opp flere hundre tusen fat med råolje som sendes direkte til Kina.

Forholdet mellom CNPC og Sudan er gjensidig forsterkende. CNPC gikk inn i Sudan da Vesten ikke lenger ønsket å samarbeide med sudaneseerne. På den andre siden kunne Sudan tilby kineserne tilgang til olje da deres behov ikke lenger kunne dekkes av egen produksjon. I dag er CNPC den største aktøren i Sudans oljesektor, mens Sudan er det viktigste markedet for CNPCs investeringer utenfor Kina (PetroEnergy E&P, 2008).

6.1.2 Investeringer i infrastruktur

Kina har allerede investert, og planlegger fortsatt å investere for enorme summer i Sudan. Hittil har kineserne bidratt med kapital, kompetanse og arbeidskraft til utvikling av

demninger, hydroelektriske kraftstasjoner, tekstilfabrikker, jordbruksprogrammer, toglinjer, broer og en internasjonal flyplass i Khartoum. Den samlede summen på Kinas allerede gjennomførte, og påbegynte, investeringer i Sudan per 2007 løp til 20 milliarder dollar (Askouri, 2007).

Store deler av Kinas investeringer er rettet mot å gjøre utvinningen, raffineringen og transporten av olje mer effektiv. I 1999 fullførte 10.000 kinesiske arbeidere en 1.500 km lang oljeledning fra flere av oljefeltene og ut til Port Sudan. Andre oljeledninger på flere tusen kilometer er også bygget av kinesiske selskaper i løpet av de siste årene. Oljeledningene drives i dag av kineserne. Enorme summer er også blitt lagt i utbygging av dypvannshavner og oljeraffinerier.

Human Rights First (HRF) (2007) mener at de store prosjektene knyttet til oljenæringen i Sudan har hjulpet Kinas myndigheter med å nå tre mål:

- 1) Kinesiske entreprenørselskaper har tjent gode penger på store kontakter.
- 2) Ved å gjennomføre slike prosjekter klarer kineserne å skille seg fra konkurrenter fra andre land i kampen om tilgang til oljeressursene.
- 3) Man har fått bygget den infrastrukturen som er nødvendig for å sikre leveranse av olje fra Sudan også på lang sikt.

Selv argumenterer selskapet bak flere av oljeledningene, CPECC, at de ikke har tjent penger på prosjektene (HRW, 2003). Om dette medfører riktighet vites ikke, men HRF (2008) ser ikke bort fra at det kan stemme. Årsaken kan være at kineserne driver med krysssubsidiering, og ser at kostnaden av tap i noen prosjekter er betydelig mindre enn gevinsten ved raskt å legge til rette for oljeutvinning.

6.1.3 Finansiering

Som et resultat av Kinas gedigne investeringene i landet, skylder Sudan nå kinesiske selskaper store summer. I løpet av de siste ti årene har China Ex-Im Bank gitt Sudan lån med lav eller ingen rente, for over én milliard dollar (HRF, 2008). Figuren under gir en oversikt over hva pengene har gått til.

Tabell 6-1: Store lån fra China Ex-Im Bank til Sudans myndigheter, tall i millioner dollar

År	Prosjekt	Mill. \$
1996	Første kreditt gitt til Sudans myndigheter	12
1997	Kajbar-demningen	200
1999	Khartoum Refinery	60
2001	El Galli Kraftstasjon	220
2003	Qarre I Kraftstasjon	149
2003	Merowe-demningen	300
2004	Utdanningslån	3
2004	Konferansehall	3,6
2007	Presidentpalasset	12,9
2007	Bistandslån	40
2007	Infrastrukturlån	77,4
	Total	1077,9

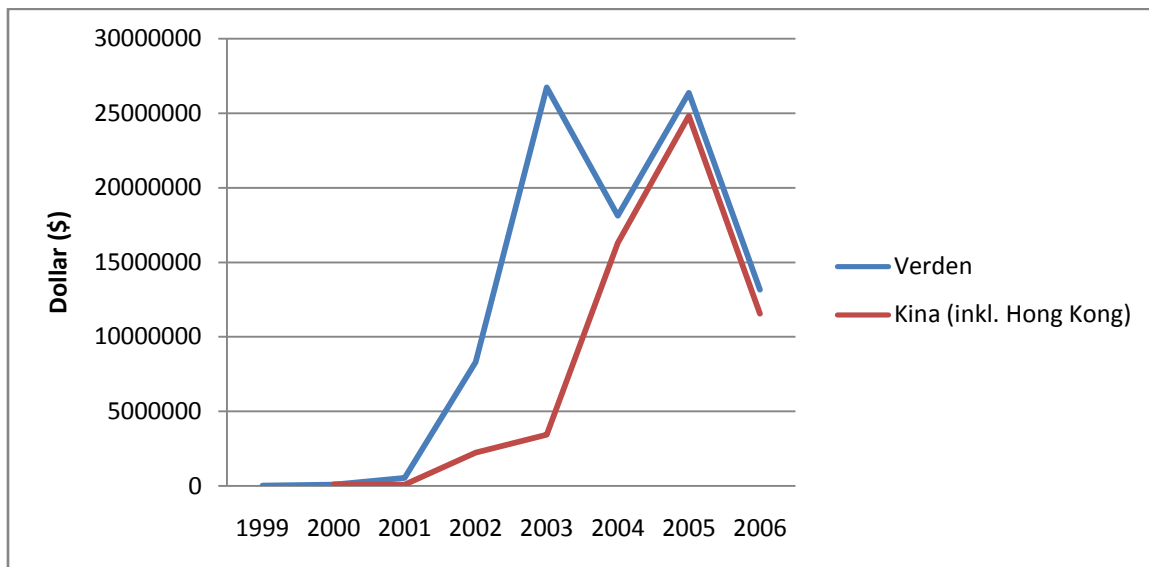
Kilde: HRF (2007)

China Ex-Im Bank fokuserer i høy grad på prosjekter som er av strategisk verdi for Beijing, og takket være den kinesiske sjenerøsiteten er forholdet mellom Beijing og Khartoum meget godt. Dette forsterkes ytterligere av at Kina på ofte strategisk beleilige tidspunkt annonserer at de ettergir deler av det Sudan skylder de kinesiske bankene (Harman, 2007).

6.1.3 Våpenhandel

Våpenhandelen mellom Kina og Sudan har lange tradisjoner. På 1960-tallet solgte Kina Sudan minst 18 fly av typen MIG-17, og på 70-tallet kjøpte Sudan blant annet 130 tanks. I løpet av 80-tallet fant minst 20 fly, 50 panservogner og 50 mobile kanoner veien fra Kina til Sudan (HRF, 2008). I følge Human Rights First (2008) nådde volumet på våpensalget fra Kina til Sudan 55 millioner dollar i perioden 2003-2006. Siden 2004 har Kina nærmest hatt enerett på salg av håndvåpen, med en markedsandel på 90 prosent. Dersom Kina i tillegg gir rabatt på våpnene for å gjøre kinesiske oljeselskaper mer attraktive, vil det faktiske volumet av våpen være enda høyere enn tallene under viser.

Figur 6-3: Salg av håndvåpen til Sudan

Kilde: UN Comtrade

I følge Kinas spesialutsending i Darfur, Liu Guijin, leverer Kina kun åtte prosent av alle våpen som går inn til Sudan. Han understreket i et intervju med BBC (2008) at det er USA, Russland og Storbritannia som er det største leverandørene av våpen i Sudan, og at Kina med det har liten makt til å stoppe folkemordet i landet. Liu har også tidligere uttalt at Kinas våpensalg til Sudan ikke bryter med internasjonale lovgivning (China Daily, 2007).

Det hører likevel til historien at FN i 2004 innførte en handelsblokade mot Sudan, som året etter ble utvidet. Denne blokaden forbyr fortsatt alle FNs medlemsland, og med det også Kina, å selge våpen til Sudan (FN 2004). Også kinesisk våpeneksportlov sier at kinesiske våpen skal "bidra til å opprettholde fred, sikkerhet og stabilitet i regionene de blir solgt til". Med dette til grunn argumenterer HRF (2008) for at kineserne også bryter sine egne lover ved å selge våpen som blir brukt i Darfur.

Gagnon og Ryle (2001) påpeker også at kineserne ikke bare selger våpen til Sudan; de har også hjulpet til å bygge flere våpenfabrikker i landet. Ved kinesisk hjelp har det i løpet av de siste årene blitt reist tre fabrikker som produserer alt fra maskingevær til raketter, antitankvåpen og ammunisjon (Gagnon og Ryle, 2001; Tut Doh og Nop, 2000). De Forente Nasjoner (2006) skriver at "det meste av ammunisjonen som brukes av partene i Darfur er produsert i Sudan og Kina".

6.2 Kritikk

Askouri (2007) hevder at også kinesiske investeringer i Sudan har tette bånd til masseforflytning av folk og folkemord i Darfur, og trekker særlig frem to prosjekter som Kina er involvert i; oljeutvinning og Merowe-demningen i Nord-Sudan.

Christian Aid (2001) skriver at utenlandske oljeselskaper er sterkt delaktig i krisen i det sørlige Sudan. I jakten på olje bruker de sudanske myndighetene "den brente jords taktikk" for å tømme landsbyer for mennesker og muliggjøre oljesøk. Siden den første rørledningen til Rødehavet ble bygget i 1998, har over to millioner mennesker blitt tvunget på flukt ved de øvre delene av Nilen. Samtidig har hus og åkere blitt brent til grunnen, slik at det ikke lenger er attraktivt å returnere. Oljeselskapene legger også til rette for troppeforflytting ved å la hæren benytte seg av deres infrastruktur. Christian Aid (2001) argumenterer for at oljeselskapene, deriblant de kinesiske, bidrar til å opprettholde krigen ved å snu det blinde øyet til.

Kinesiske selskaper var også tungt inne i utbyggingen av Merowe-demningen i Nord-Sudan. Prosjektet har ført til at 50.000 bønder må flytte på seg, og konsekvensene for miljøet kan bli enorme. Da lokalbefolkningen i 2003 sto opp mot utbyggingen, skal de ha blitt de møtt av kuler, tåregass og køller. Blant annet ble tre menn skutt, flere kvinner ble skadet, og to menn ble satt i fengsel, for så å bli torturert (sudaneseonline.com).

Askouri (2007) hevder at flere hendelser i begynnelsen av det 21. århundre bekrefter at Kinas langsiktige mål er å kontrollere og utnytte Afrikas naturressurser, og da særlig olje. De afrikanske landene trenger tiltak som når ut til massene blant Afrikas fattige. Kina på sin side følger i følge Askouri (2007) en strategi som fremmer elitisme, skaper større sosiale forskjeller og fostrer korrupsjon. Han skriver videre at den økonomiske assistansen fra Kina i all hovedsak går rett i lommen til dem som sitter med makten, uavhengig av hvordan de fikk den. Mens flere afrikanske land kjemper for demokrati og å styrke menneskerettigheters posisjon, argumenterer Askouri (2007) for at Kinas økonomiske assistanse alltid har støttet opp om diktatorer og tyranni i land som Sudan, Chad og Zimbabwe. Den kinesiske støtten til Sudans junta har kommet til ved en ekstremt høy menneskelig kostnad i Sør-Sudan og Darfur.

HRF (2008) stiller spørsmålsteget ved China Ex-Im Banks utlånspolitikk til prosjekter i Sudan og ellers i Afrika. For det første ser man at lånene har en sterk tendens til å være

rettet mot prosjekter der kun kineserne har mulighet til enten økonomisk eller politisk gevinst. For det andre argumenteres det for at lånene brukes til å knytte lånetakeren tettere til Kina. Hadde målet kun vært å hjelpe, ville ren bistand vært en mer naturlig tilnærming. Gjennom lånene har kineserne også mye bedre muligheter til å sette egne premisser for prosjektene, og ikke sjelden favoriserer disse kinesiske entreprenører og leverandører. Hvorvidt en slik utlånspolitikk er uetisk kan selvsagt diskuteres, men HRF belyser i det minste hvordan kineserne opererer.

6.3 Politikk

Richardson (2007) argumenterer for at Beijing er blant dem som har sterkest påvirkningskraft overfor det sudanske regimet. Mens Vesten lenge har tatt avstand fra myndighetene i landet, har Kina gjennom enorme investeringer, bistand og handel fått et solid fotfeste i Sudan. I FN har Kina også vært Sudans trofaste støttespiller siden 2004. Blant annet bidro Kina, gjennom trusler om nedleggelse av veto i FNs Sikkerhetsråd, til å mildne retorikken i den første resolusjonen mot Sudan (Zygar, 2004). Argumentet var at Kina mente FN ville gjøre vondt verre. "Kina ønsker ikke å sette sine økonomiske interesser i Sudan på spill ved å fornærme landets myndigheter", har en menneskerettighetsanalytiker sagt om Kinas spill i FN (McDoom, 2005).

6.3.1 Ny kurs

Kinas tette bånd til regimene i Afrika, deriblant Sudans, førte til at flere menneskerettighetsforkjempere jobbet for en boikott av OL i Beijing i 2008 (Richardson, 2007). En gruppe på over hundre mennesker fra Representantenes Hus i USA sendte også et brev der de truet myndighetene i Beijing med at lekene kunne bli satt i fare dersom ikke kinesernes politikk i Sudan ble endret. Kina, som i manges øyne ønsket å bruke lekene i Beijing som et utstillingsvindu mot resten av verden, ble etter blant annet disse truslene nødt til å gi etter, og svarte med å erklære støtte til FN-troppene i Sudan. Den sudanske regjeringen på side, svarte med å slippe en væpnet militær på rebellene i landet.

Da Sudans president i 2007 aksepterte å slippe inn en styrke med soldater fra FN og den Afrikanske Union, tok Kina mye av æren for dette. "Selv Kinas hardeste kritikere kan ikke nekte for at Beijing hadde en sentral rolle i å overtale Sudans myndigheter til å godta Kofi Annans fredsplan for Darfur", sa He Wenping, en kinesisk professor den gang (Bezlova, 2007). Da Sudan likevel nektet hybridstyrken adgang til landet, skal Hu Jintao ha forsøkt å

overtale presidenten. Samtidig gikk Kinas FN-ambassadør Wang ut i pressen og sa at Kina stilte seg negativ til enkelte lands ønsker om nye sanksjoner mot Sudan (Ali, 2007).

Etter Kina i oktober 2007 stemte for en utvidelse av FN-styrkene i Sudan, har kineserne også blant annet innvilget ytterligere 10 millioner dollar i bistand og selv sendt soldater til landet.

7. ANALYSE AV KINAS PÅVIRKNING PÅ DET SØRLIGE AFRIKA

Så langt har vi sett på bakgrunnen for Kinas aktiviteter i Afrika, hvilke rammer kineserne opererer under og omfanget av handel, investering og bistand aggregert og i Sudan. Summen av dette danner grunnlaget for vår analyse av hvordan Kina i Afrika faktisk har påvirket landene i det sørlige Afrikas økonomi.

Det er allerede forsket mye på denne problemstillingen (Jenkins & Edwards, 2005; Broadman, 2007; Goldstein et al, 2006; Kaplinksy et al, 2007), men det fremkommer av flere rapporter at det er vanskelig å komme frem til et entydig svar på den samlede velferdseffekten for Afrika av Kinas aktiviteter på kontinentet.

I vår analyse vil vi først gjøre en vurdering av hver enkelt kanal; handel, investeringer og bistand, og se hvordan hver av disse hittil har påvirket økonomien i Afrika. Å regne ut en korrelasjon mellom handel og BNP per capita i hele det sørlige Afrika aggregert, eller for hvert enkelt land, har vi ikke sett som hensiktsmessig i dette tilfellet. Årsaken er at selv om veksten i handel mellom Afrika og Kina er stor, er det absolutte volumet enda ikke av særlig størrelse. Samtidig er det et vell av andre faktorer som påvirker BNP per capita, deriblant naturkatastrofer og krig, som begge forekommer relativt ofte i det sørlige Afrika. Det er derfor ikke ventet at en slik utregning vil gi oss relevant informasjon.

For den videre analysen vil vi legge Rune Jansen Hagens artikkel "Marginalisation in the Context of Globalization: Why Is Africa so Poor?" fra 2002 til grunn. I denne peker Jansen Hagen på hvilke faktorer som har bidratt til Afrikas svake økonomiske vekst etter at landene ble selvstendige stater. Dersom det kan påvises at Kina har hatt positiv innvirkning på disse faktorene gir det en indikasjon på at Kina har bidratt til økonomisk vekst i regionen. Som man vil se videre er bildet dessverre ikke fullt så svart-hvitt.

7.1 Handelskanalen

Vi ser av figur 5-1 at handelen mellom Kina og Afrika har økt dramatisk de senere år, og at det sørlige Afrika siden rundt 2003 har opparbeidet seg et solid overskudd i handelsbalansen ovenfor Kina. Figur 5-2 vist at veksten i handelen ikke kun er et resultat av

en generell vekst i internasjonal handel; Kinas rolle som handelspartner for det sørlige Afrika har også styrket seg.

Som Kaplinsky et al (2007) og Jenkins og Edwards (2005) skiller vi mellom *komplementære* og *konkurrerende* vektorer i handelskanalen. I handelskanalen vil for eksempel Kina tilby det sørlige Afrika kapitalvarer og rimelige forbruksvarer, mens Afrika tilbyr Kina deler av det de trenger av drivstoff for å opprettholde sin økonomiske vekst. Dette tjener begge land på. På den annen side kan import av kinesiske forbruksvarer skvise ut lokale afrikanske produsenter og dermed øke konkurransen i de importutsatte sektorene. Dette er følgelig en konkurrerende vektor. Noen vektorer kan være både konkurrerende og komplementære.

I den videre analyse vil vi se nærmere på de ulike vektorene, og hvordan de påvirker økonomien i det sørlige Afrika.

7.1.1 Eksportens virkning

Vi ser av figur 5-2 at Kina bidrar til en stadig større andel av det sørlige Afrikas totale eksport. Figur 5-3 viser at av Kinas viktigste handelspartnere i det sørlige Afrika er det Angola, Sudan og Republikken Kongo som har den høyeste andelen av samlet eksport som går til Kina.

Jenkins og Edwards (2005) peker på at hvilke produkter som eksporteres avgjør i hvilken grad eksportveksten kommer befolkningen til gode. Både ved skogbruk og utvinning av råolje og andre mineraler er effekten på sysselsetningen minimal. Disse sektorene er tradisjonelt kapital- og kunnskapsintensive, til tross for at det trengs relativt mye arbeidskraft i startfasen. I tilfellet med Kina i Afrika vet vi at mye av denne arbeidskraften uansett kommer fra Kina. I de fleste tilfeller skjer også lite av foredlingen i Afrika. Jenkins og Edwards trekker frem jern- og stålproduksjonen i Sør-Afrika som et unntak på dette. Dermed ser vi begrenset størrelse på effektene som er forventet å inntreffe som følge av FDI, jamfør teorien i kapittel tre.

Utbygging av nye oljefelt og gruver kan også føre til forflyttelse av store folkemengder; i verste fall væpnet konflikt. Dette så vi eksempler på i caset om Sudan. Jenkins og Edwards argumenterer også for at slik virksomhet i mange tilfeller har en negativ påvirkning på miljøet, og derfor vil redusere leveforholdene for lokalbefolkningen. Et annet eksempel på dette er rovhogsten av skogen i Mosambik.

Mesteparten av afrikanske lands eksport til Kina er i ekstraktive sektorer. Ressursene er gjerne eid av staten, og den beste måten utvinning av naturressurser kan påvirke fattigdom er dermed gjennom fordeling av statens inntekter ut til befolkningen. Jenkins og Edwards (2005) argumenterer for at få av styrene i de afrikanske landene er i stand til å oppnå maksimalt overskudd fra utvinningen av naturressursene. Overskuddet vil heller ikke bli fordelt ut til den fattige delen av befolkningen. Dette vil vi komme nærmere inn på i gjennomgangen som tar utgangspunkt i Rune Jansen Hagens (2002) artikkel.

Som man ser av empirien står få land for en relativt stor andel av handelen med Kina. Figur 5-6 viser at enkelte land hadde en eksplosiv vekst i eksporten til Kina i perioden fra 2006 til 2008. Felles for mange av landene er at de brøt de diplomatiske båndene med Taiwan i perioden. En anerkjennelse av et samlet Kina kan med andre ord være av meget høy økonomisk verdi for afrikanske land.

Botswana, med sine 2300 prosent vekst i eksport til Kina, står likevel i en særstilling. Botswana eksporterer hovedsakelig diamanter til Kina, mens de får klær, tekstiler og maskiner i retur. Noe av årsaken til at veksten har vært så stor er at det absolutte nivået på eksporten i utgangspunktet var ganske lite. Faktisk er landets import fra Kina betydelig større enn eksporten. Men skaper de styrkede relasjonene med Kina økonomisk vekst? Dette spørsmålet ble stilt til Kinas ambassadør til Botswana i 2008. Han svarte at slik som situasjonen er nå, har Kina et enormt handelsoverskudd overfor Botswana. Håpet er at eksporten skal vokse ytterligere og bre seg til flere sektorer. Han viste også til at kinesiske bedrifter i landet var en betydelig bidragsyter til skaping av arbeidsplasser. For hver kineser som jobber i landet ble det i følge ambassadøren skapt ti nye arbeidsplasser for lokalbefolkningen (Kai-Lewis, 2008). Dersom dette er tilfelle, er det meget positivt for Botswanas økonomi.

Skattesubsidier

Lambrechts (2009) viser at flere afrikanske land ikke maksimerte skatteinntektene fra gruvedriften under perioden med høye råvarepriser fra 2003 til 2008. De har heller ikke høstet fruktene av de høye prisene.

Årsaken er ifølge Lambrechts at gruveselskapene har mottatt for store skattefordeler. Samtidig har mange av kontraktene vært inngått i det skjulte og ulike "kreative" regnskapsmetoder er brukt. Dette, kombinert med mangelfulle institusjoner, har bidratt til at myndighetene ikke har maktet å hente inn de skattene de i utgangspunktet har hatt krav

på. Dermed har avkastningen på for eksempel utvinning av kobber i Zambia og den påfølgende eksporten til blant annet Kina ikke kastet av seg slik den egentlig burde for den zambiske staten.

Lambrecht (2009) har estimert tapet fra underbeskatning og ikke innbetalt skatt fra gruveindustrien fra 1990-tallet og frem til i dag. Tallene for Ghana, Sør-Afrika og Tanzania viser henholdsvis 68, 359 og 30 millioner dollar i året i tap for staten. Dette kommer i tillegg til at ekstraktive sektorer i utgangspunktet ikke er ventet å ha en sterk positiv effekt på landets fattige. Kina står for en stadig økende andel av Zambias kobberekспорт.

7.1.2 Importens virkning

Økt import fra Kina påvirker også landene i det sørlige Afrikas økonomi, men effekten er mer komplisert å avdekke enn hva tilfellet er for eksport. Dersom prisene faller og vareutvalget bedres vil, alt annet likt, befolkningens realinntekt øke. Om importen bidrar til å svekke lokale selskapers markedsposisjon, kan dette derimot føre til tap av lokale arbeidsplasser. Det er her altså viktig å skille mellom sektorer der kinesiske varer konkurrerer med import fra andre land, og sektorer der de kinesiske produktene konkurrerer med lokale produkter. Det følger av dette at effekten av import kan være både komplimenterende og konkurrerende.

For å analysere betydningen av importen fra Kina på land i det sørlige Afrikas økonomi, ser vi på utviklingen av import fra Kinas andel av total import. Figur 5-2 viser at denne har en stigende trend, men at nivået ligger betydelig lavere enn for eksporten til de samme landene. Dette kan forklares med at Kinas viktigste handelspartnere i Afrika gjerne er rike på naturressurser, og at disse først og fremst *eksporterer* til Kina.

Sammensetningen av importen sier mye om innvirkning den har på landene i det sørlige Afrikas økonomi. Figur 5-8 viser at en stor andel av importen fra Kina er i arbeidsintensive sektorer. Man kan derfor forvente at dette har en påvirkning på ufaglærte arbeidere i de afrikanske landene. Hvor hardt den økte importen fra Kina påvirker det lokale arbeidsmarkedet avhenger av om varene fra Kina konkurrerer ut lokal produksjon eller import fra andre land. Det er vanskelig å måle disse effektene nøyaktig, men siden vi ser av figur 5-2 at Kinas andel av den totale eksporten til det sørlige Afrika har økt, har vi god grunn til å tro at Kina først og fremst har overtatt for andre lands eksport.

I en studie gjennomført for DFID viser Kaplinsky et al (2007) likevel at både kles- og møbelindustrien i Ghana og Sør-Afrika rammes av import fra Kina. Det samme gjelder kles-

og skoindustrien i mange andre land i det sørlige Afrika. I Etiopia ser man derimot at konkurransen fra kinesisk import har ført til en oppgradering av produksjonsprosessen og design i den lokale skoindustrien. Til tross for dette påviser Kaplinsky et al (2007) at konkurransen har hatt en negativ innvirkning på sysselsettingen også her.

En annen mulig effekt den økte importen fra Kina kan ha på økonomien i landene i det sørlige Afrika er å gi lavere priser. Dersom man igjen vender tilbake til produktsammensetningen av importen, fremkommer det at andelen av forbruksvarer er svært lav. Det blir derfor ikke riktig å konkludere med at lavere priser som følge av import fra Kina nødvendigvis bidrar til økte realinntekter for forbrukerne i regionen.

7.2 Investeringskanalen

FDIs potensielle bidrag til mottakerlandet ble understreket under en FN-konferanse i 2002; "FDI kan overføre kunnskap og teknologi, skape arbeidsplasser, øke produktiviteten, fremme konkurranse og entreprenørskap og bekjempe fattigdom gjennom økonomisk vekst og utvikling" (FN, 2002).

Av empirien ser vi at Kinas investeringer i det sørlige Afrika har hatt en solid vekst de senere år. Som i handelskanalen er veksten heller ikke her bare et resultat at Kina har fulgt trenden med økte investeringer i regionen; Kinas andel av total FDI i det sørlige Afrika har vokst fra 0,4 til rett under 3 prosent. At andelen av Kinas investeringer øker bekrefter at de økonomiske relasjonene mellom de to regionene blir stadig sterkere.

Hvilke sektorer investeringene går til er avgjørende for hvordan de vil påvirke et lands økonomi. Dette gjelder særlig i hvilken grad landets fattigste vil påberørt. Figur 5-12 viser at kineserne har brukt store summer på å kjøpe andeler i afrikanske selskaper og rettigheter til oljeutvinning og lignende. Jenkins og Edwards (2005) argumenterer for at investeringer i ekstraktive sektorer ikke bidrar til å styrke regionens fattige økonomisk. Tvert imot ser man ofte at effekten er negativ, som følge av at kinesiske selskaper tradisjonelt ikke har vært så opptatt av sosiale effekter og miljøkonsekvenser.

Også Haglund (2008) viser til at forholdet mellom FDI og bærekraftig utvikling varierer med sektorer og det institusjonelle rammeverket. Særlig i olje/gass, gruve og infrastruktursektoren forekommer negative eksternaliteter som forurensing, tvungen migrasjon og ren sløsing.

7.2.1 Ut av fattigdomsfellen?

I sin artikkel "Ending Africa's Poverty Trap" skriver Sachs (2004) landene i det sørlige Afrika sitter fast i en fattigdomsfelle, og at de rett og slett er for fattige til å være i stand til å oppnå økonomisk vekst. Økonomiske reformer er ikke nok for å komme seg ut av denne fattigdomsfellen. Lav spare率 fører blant annet til et lavt nivå på FDI grunnet mangel på grunnleggende infrastruktur og svak humankapital. Det er derfor vanskelig å få avkastning på investeringene. En annen årsak til at det sørlige Afrika har kommet inn i denne fattigdomsfellen er ifølge Sachs høye transportkostnader.

Vår empiri viser at kineserne gjennom sine investeringer i regionen har bidratt til å ruste opp deler av Afrikas infrastruktur, og dermed også senke transportkostnadene. Disse investeringene er nok ikke store nok til å være et "stort dytt", som Sachs argumenterer for at skal til for å få regionen ut av fattigdomsfellen. Likevel kan Kinas investeringer i blant annet infrastruktur bidra til å gjøre det mer attraktivt og effektivt for land og organisasjoner å i fremtiden gi "dyttet" som skal til for å gi høyere økonomisk vekst i det sørlige Afrika.

7.3 Bistandskanalen

På en konferanse om bistandseffektivitet i regi av OECD i 2005 ble det fremhevet at givere av økonomisk bistand må respektere at mottakerlandene selv bestemmer utviklingsstrategien. I tillegg skal man søke å skape et mindre fragmentert bistandssystem, samtidig som effekten av bistanden skal økes og måles mer nøyaktig enn hva som tidligere har vært tilfelle (OECD, 2005). Ifølge Brautigam (2008) er en av grunnene til at Kina er attraktiv for mottakerlandene at de allerede oppfyller disse kravene. I en rapport skrevet for Christian Michelsen Instituttet i Bergen skriver Tjønneland et al. (2006) at "vi vet svært lite om verken kvaliteten eller resultatene fra Kinas bistand til Afrika". Lite vet man også om kinesernes eget syn på dette, og hvordan de måler effektiviteten av sin egen bistand.

Et vanlig svar på det sistnevnte er ifølge Davies (2007) at kineserne ser på konkret bistand som effektiv. Med dette mener de at konkrete prosjekter, det vil si ting som kan brukes, som bygninger, veier og lignende, hjelper. Hun forteller videre at for å evaluere bistandens effektivitet pleier Folkerepublikken Kinas Handelsdepartement (MOFCOM) å skrive en rapport om alle prosjektene de er involvert i. Ingen metoder for å måle den sosiale effekten benyttes. "Gjennom å utnytte våre lave kostnader, rimelige materialer, teknologi og rimelig arbeidskraft sørger vi for å maksimere effekten av bistand", har en ansatt ved Kinas

ambassade i Washington D.C. sagt (Voice of America, 2007). Prosjektbasert bistand er også en måte sikre seg mot korrupsjon.

7.3.1 Ulike syn på Kinas bistand

Kinas nye rolle som donor og utlåner til prosjekter i Afrika har vekket bekymring i Vesten. Ifølge Brautigam (2008) fremstiller vestlige medier Kina som en aktør blottet for moral, og med særlig interesse for å samarbeide med brutale regimer i land rike på naturressurser. Kinesernes bistandsprogram blir gjerne beskrevet som "massivt". At bistanden blir gitt uten betingelser vekker også harme i Vesten. Blant annet frykter Storbritannia at billige lån og betingelsesløs bistand fra Kina til Afrika skal bidra til igjen å gjøre de afrikanske landene til gjeldsslaver. Dette kun kort tid etter at mye av gjelden til vestlige land er slettet (McGreal, 2007). Frykten er at penger fra Kina skal gjøre mer harme enn godt.

Den kinesiske pressen er på sin side gjerne opptatt med å understreke at Kinas aktiviteter i Afrika "skaper en form for strategiske allianser som vektlegger politisk likhet og gjensidig tillitt, og på den måten fører til en vinn-vinn-situasjon for begge parter" (Brautigam, 2008). Prosjekter som jernbanen mellom Tanzania og Zambia trekkes ofte frem som et eksempel på hvor pengene går, og sletting av gjeld er også vanlig å slå stort opp.

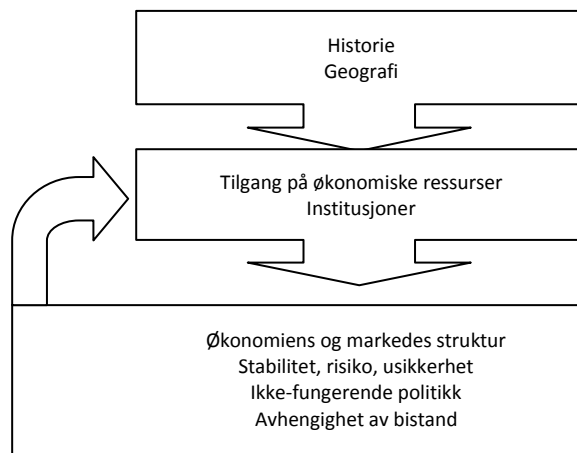
De afrikanske lederne ønsker i følge Brautigam (2008) Kinas hjelp velkommen. De beundrer Kinas egen økonomiske vekst, og setter pris på at kineserne ikke stiller krav til verken demokrati eller menneskerettigheter. At det investeres i infrastruktur reflekterer de afrikanske ledernes egne ønsker også.

Blant Afrikas lokalbefolkning er mottakelsen blandet. Noen setter pris på at kinesernes tilstedeværelse gir dem større valgmuligheter, mens andre frykter for arbeidsplassene sine. De som kjemper for menneskerettigheter er ikke uventet motstandere av Kinas ubetingede støtte til regimene.

7.4 Rune Jansen Hagens "Marginalisation in the Context of Globalization: Why Is Africa so Poor?"

I artikkelen "Marginalisation in the Context of Globalization: Why Is Africa so Poor?" skisserer Rune Jansen Hagen et rammeverk som skal forklare forholdet mellom de ulike faktorene som har bidratt, og fortsatt bidrar til å gjøre Afrika til den fattigste regionen i verden. Figur 7-1 illustrerer dette rammeverket.

Figur 7-1: Rune Jansen Hagens rammeverk

Kilde: Jansen Hagen (2002)

Gjennom dette rammeverket illustrerer Jansen Hagen at kontinentets historie og geografi legger grunnlaget for *dagens* Afrika; tilgang til økonomiske ressurser samt sosiale, økonomiske og politiske institusjoner. Han understreker at de strukturelle karakteristikene sakte endrer seg, og at det derfor er mulig at de har bidratt til å endre Afrikas økonomiske utvikling fra 1960-tallet og frem til i dag. Også tilgang på økonomiske ressurser endres over tid gjennom påvirkning fra økonomisk politikk og markedsstruktur. Dette reflekteres av pilen fra det nederste til det midterste elementet i figuren.

Videre går vi gjennom Jansen Hagens rammeverk for å belyse hva han mener har gjort at Afrika er en økonomisk taper. Deretter vil vi vurdere hvilken påvirkning Kinas økte aktivitet i Afrika i form av handel, investeringer og bistand har hatt på disse faktorene, og hvordan dette har påvirket økonomien i landene i det sørlige Afrika.

7.4.1 Historie

Afrikas fortid er sterkt preget av kolonisering fra europeiske stater og påfølgende tapping av naturressurser. Selv om mange hevder at koloniseringen har vært sterkt utslagsgivende for den svake økonomiske utviklingen på det afrikanske kontinentet, peker andre igjen på at koloniseringen tidlig førte til bygging av infrastruktur som burde ha lagt til rette for økonomisk vekst.

7.4.2 Geografi

Bloom og Sachs (1998) argumenterer for at tropisk klima reduserer menneskets, jordens og husdyrenes produktivitet. Klimaet bidrar også til å øke spredning av sykdommer. Ingen annen verdensdel har en så høy andel av befolkningen boende i tropiske områder som Afrika.

Som vi tidligere har sett, vanskeliggjør det afrikanske kontinentets fysiske geografi transport. Faktorer som små lokale markeder, lang avstand fra viktige utenlandske markeder, en høy andel land uten tilgang til havet (eng: landlocked countries) og mangel på elver som er store nok til å tåle hensiktsmessige fraktskip bidrar alle til høye transportkostnader.

På sin vei ut til havnene må varer fra land som Zambia, som ikke har direkte tilgang til havet, krysse andre lands grenser. Dermed inntreffer kostnader som toll, forsinkelser grunnet fortolling og ikke minst bestikkelser. Dette gir høyere eksportkostnader, og dårligere konkurranseevne i internasjonale markeder.

7.4.3 Økonomisk struktur

Jansen Hagen argumenterer for at en kombinasjon av tilgang på naturressurser, kolonitiden, svake institusjoner og politikken som er drevet etter landene ble selvstendig har ført til en ekstrem avhengighet av naturressurser. Som kjent er industrialiserte land tradisjonelt rikere enn dem som eksporterer primærvarer, men dersom Jansen Hagen har rett ligger det implisitt at det fins håp for Afrika i bedre politiske institusjoner.

Jansen Hagen trekker også frem lave og volatile priser på råvarer relativt til ferdigvarer som en annen årsak til svak økonomisk vekst i det sørlige Afrika. Han viser til flere rapporter (Collier og Gunning, 1999; og Gersovitz og Paxson, 1990) som har vist at fallende relative priser på det sørlige Afrikas eksportvarer har ført til svekkede handelsbetingelser (for den senere utvikling; se avsnitt 7.5.2).

Det ikke alltid har vært opplagt at de fleste afrikanske landene skulle bli økonomiske tapere. Som et eksempel sammenligner Jansen Hagen Ghana og Sør-Korea, som på begynnelsen av 1960-tallet så ut til å ha et forholdsvis likt økonomisk utgangspunkt. I dag har Ghana et BNP per capita (PPP) på 1.335 dollar, mens tilsvarende tall for Sør-Korea er 24.712 dollar (Verdensbanken). Disse to landene er gode eksempler på utviklingen i henholdsvis det sørlige Afrika og det østlige Asia. Fortrinnet til de asiatiske landene har i hvert fall ikke ligget i tilgangen på naturressurser; det er først og fremst god politikk som har fremmet økonomisk vekst (Jansen Hagen, 2002).

Jansen Hagen understreker viktigheten av investeringer for økonomisk vekt, men legger til at investeringene ikke nødvendigvis må komme hjemmefra. "Dersom det investeres effektivt kan alle former for kapitalstrømmer potensielt øke den økonomiske veksten i mottakerlandet", skriver han. Dersom avkastningen på kapitalen synker med mengden

kapital, forventer man at avkastningen på å investere i fattige land er særlig høy. Afrika har utvilsomt lav tilgang på kapital.

7.4.4 Ustabilitet, risiko og usikkerhet

Videre viser Jansen Hagen at afrikanske lands styrer ikke alltid fører en like hensiktsmessig politikk. Dette har ført til at mange vegrer seg til å investere i prosjekter på kontinentet.

Risikoen knyttet til å investere i Afrika er høy. Krig, tørke, stor politisk usikkerhet og manglende økonomisk innsikt har gjort situasjonen desto mer utfordrende. Jansen Hagen peker på at det fins flere gode argumenter for at regjeringene i Afrika ikke har stått for en særlig veloverveid politikk etter at landene ble selvstendige. Noe satt på spissen har man sett en tendens til at de har behandlet alle positive økonomiske sjokk som permanente og alle negative som forbigående. Forventninger til fremtiden har dermed vært noe misvisende.

7.4.5 Oppportunistiske ledere

Listen over feilslått politikk i Afrika er lang, og man kan kanskje spørre seg om hvorfor afrikanske ledere ikke har lært av sine feil. En årsak er at de som tjener på en slik politikk har blitt mektige nok til å forsvare sin posisjon.

Det er her mange vil si at kjernen til Afrikas problemer ligger; de politiske lederne bruker av offentlige midler for å styrke sin egen posisjon. Flere av disse lederne har lyktes i å beholde makten i flere tiår gjennom bestikkelser og håndplukking av politikere til høye verv. Statskassen har av mange blitt brukt som en egen pengebinge. Frykten for å miste makten ved demokratiske valg har gjort at disse på ulike måter enten har blitt påvirket eller aldri blitt avholdt.

Det afrikanske samfunnet er bygget opp på uformelle nettverk basert på for eksempel familie og etnisitet. Medlemmene av et nettverk skal gi fordeler til andre medlemmer. Slikt henger dårlig sammen med demokrati, slik vi i Vesten kjenner det. Resultatet har blitt lav kvalitet på politikere, skulking, lyssky aktiviteter og bestikkelser. I enkelte tilfeller har myndighetene ikke en gang vært i stand til å levere elementære tjenester, påpeker Jansen Hagen. Eksempler på dette er blant annet president Mobutu i det tidligere Zaire, Mugabe i Zimbabwe og Ugandas Idi Amin.

7.4.6 Avhengighet av bistand

Jansen Hagen observerer to måter eksterne aktører har påvirker den økonomiske kursen for de afrikanske landene etter de ble selvstendige; handel og bistand.

Handelsbarrierer skal ikke ha virket hemmende på landenes økonomi, så det er å vente at rikes lands bistandspolitikk overfor Afrika skal ha vært av større betydning. Historisk har det sørlige Afrika vært den regionen i verden som har mottatt mest bistand per capita. Til tross for dette har den økonomien veksten vært svak. Noe av årsaken ligger i at bistand blir mest effektiv i land med et solid politisk miljø. Dette mangler åpenbart flere afrikanske land.

Noen giverland har hatt strategiske motiver, mens andre har latt bistanden følge deres økonomiske interesser. Selv om giverne etter beste evne har forsøkt å overvåke hva pengene deres har blitt brukt på, har ikke dette alltid vært like lett, og mye har blitt feilinvestert. Målet og betingelsene for bistand har variert betydelig opp gjennom årene, og ifølge Jansen Hagen har giverne vært nesten like vinglete som de afrikanske mottakerne.

Siden mye av årsaken til Afrikas svake økonomiske vekst skyldes institusjonene, kan man ikke vente at bistand vil føre til rask endring. Varige fremskritt, argumenterer Jansen Hagen, vil oppnås dersom man hjelper Afrika i det tempoet kontinentets befolkning selv ønsker det.

7.5 Kinas påvirkning jfr. Jansen Hagens rammeverk

Rune Jansen Hagens rammeverk er en nyttig innfallsvinkel for å vurdere effekten av Kinas engasjement i det sørlige Afrika. Dersom hans diagnose på "Afrikas problem" er riktig, hvordan påvirker da Kinas politikk og strategi i regionen?

7.5.1 Historie og geografi

Når det kommer til både historie og fysisk geografi er det lite Kinas aktiviteter på det afrikanske kan bidra til å endre dette. Likevel kan de delvis gjøre geografien mer hensiktsmessig for økonomisk virksomhet. Så langt har kineserne bidratt til å tilrettelegge for mer effektiv transport. Omfattende infrastrukturprosjekter som bygging av Tanzam-jernbanen fra Tanzania til Zambia, reparasjon av Benguala-jernbanen fra Angola til Zambia samt bygging av motorveier, broer, jernbaner og dypvannshavner i flere andre land i det sørlige Afrika er eksempler på dette.

Det er å forvente at disse investeringene har gjort varetransport både mellom landene og ut fra det afrikanske kontinent raskere og rimeligere. Dermed ligger det til rette for at Afrikas internasjonal handel kan vokse. Som vi ser av Jansen Hagen er likevel høye tollbarrierer mellom landene et problem. Uten et ønske om å påvirke afrikansk politikk kan Kina gjøre lite for å endre dette.

Heller ikke det tropiske klimaet vil bli positivt påvirket av økt kinesisk handel, investeringer eller bistand. Tvert imot vil kinesisk virksomhet i blant annet oljesektoren føre til forurensing, som forverrer forholdene for lokalbefolkningen.

7.5.2 Økonomisk struktur

Det fremkommer ikke av vår empiri at kinesiske aktiviteter i det sørlige Afrika ser ut til å redusere avhengigheten av naturressurser. Brorparten av kinesiske aktiviteter på kontinentet er som vi har sett rettet mot utvinning av råvarer. De fleste investeringer i infrastruktur og lignende bidrar i all hovedsak til å legge til rette for ytterligere utvinning.

At Kina i liten grad stiller krav til styret i land de opererer i vil ikke bedre landenes politiske institusjoner. Man kan derfor ikke vente at overskuddet fra eksport av for eksempel olje vil forvaltes bedre i fremtiden. Tvert imot kan Kina bidra til å forsterke de allerede eksisterende strukturene.

Vi har derimot vist at Kinas vekst har ført til en dramatisk økning i etterspørselen etter råvarer, både fra Afrika og resten av verden. Økt import av rimelige varer fra Kina skal også ha bidratt til å styrke det sørlige Afrikas handelsbetingelser overfor utlandet. Et eksempel på dette er prisen på råolje, som sommeren 2008 nesten nådde 150 dollar fatet, og i så henseende hadde en positiv innvirkning på økonomien. I dag (08.05.09), om lag ett år etter råoljen nådde sin foreløpige pristopp, er prisen nede 68,1 dollar. Også land som er avhengig av gruvedrift merker nedgangen i råvareprisene. Nettavisen E24 (08.05.09) skriver at finanskrisen har ført til at den økonomiske veksten i afrikanske land har stanset opp. "I altfor lang tid har vi sendt råvarene våre til utlandet, for så å kjøpe ferdige produkter til en høyere pris", sa kong Mswati av Swaziland under en konferanse i den afrikanske handelsorgansasjonen COMESA (Common Market for Eastern and Southern Africa). Dette viser den ekstreme volatiliteten i råvareprisene og dermed også statsinntekter for land som er avhengig av råvareeksport.

7.5.3 Ustabilitet, risiko og usikkerhet

Jansen Hagen legger ikke skjul på at han tror mye av årsaken til Afrikas økonomiske utvikling ligger i lite hensiktsmessig og ustabil og politikk i tillegg til svake og manglende institusjoner. Også Jeffrey Sachs (2004) skriver at bistand som gis til dårlig fungerende regjeringer er bortkastet, og ofte fører til en forsterkning av den negative politikken. Dette synet støttes også av Vesten, som svarer med å utøve et massivt politisk press mot regimene i Afrika. Målet er demokrati, åpenhet, fred og ikke minst menneskerettigheter.

Kineserne bygger på sin side sitt forhold til Afrika på respekt for regionens ledere og deres politikk, uten å legge presse på for endring. Dermed kan man heller ikke vente at mye vil skje.

7.5.4 Opportunistiske ledere

Ghazvinian (2007) gir et godt eksempel på korrupsjon og dårlig lederskap i det sørlige Afrika. Ekvatorial-Guinea, en stadig viktigere handelspartner for Kina, styres av General Brigadier Teodoro Obiang Nguema Mbasogo, som i følge Stieff (2007) av mange omtales som "en velkjent morder". Ghazvinian viser hvor deler av overskuddet fra landets oljeeksport ender opp: I løpet av de siste årene har General Obiang blant annet kjøpt en villa til 2,5 millioner dollar i USA, mens hans sønn bor i et palass til 35 millioner dollar i Malibu, California. Derfra styrer han sitt eget plateselskap som gir ut hip-hop-musikk. I 2005 avslørte det amerikanske senatet at 700 millioner dollar av Ekvatorial-Guineas statsmidler ble oppbevart i en amerikansk bank. Det var kun tre personer som hadde tilgang til kontoen; presidenten, hans sønn og hans nevø. Med en befolkning på rett over en halv million mennesker, blir dette noe under 1500 dollar per innbygger i et land med et nominelt BNP per capita på 14.941 dollar (IMF). Også Dagens Næringsliv (2009) trekker frem Ekvatorial-Guinea som et eksempel på korrupte styrer i afrikanske land. De viser til at landets presidentfamilie blant annet har åtte biler til en verdi av 39 millioner kroner i Frankrike. Dette er bare ett eksempel på hvordan afrikanske ledere ikke forvalter inntektene fra handel med utlandet særlig hensiktsmessig, og dermed ikke er i stand til å generere økonomisk vekst.

Som vi har sett har Kina endret sin utenrikspolitiske kurs noe, men sammenlignet med Vesten er deres innblanding i interne saker begrenset. Så lenge de afrikanske landene ikke implementerer en fornuftig og rettferdig politikk er det derfor ikke ventet at effekten av verken handel, investeringer eller bistand vil være stor. Selv om BNP per capita i landene i det sørlige Afrika skulle vokse som et resultat av relasjonene til Kina, er det også langt fra sikkert at den høye andelen fattige i regionen skulle merke noe til det. BNP per capita sier tross alt ikke noe om hvorvidt midlene distribueres jevnt utover innbyggerne og investeres i videre vekst, eller om de går til innkjøp av Rolls-Royce og drifting av plateselskaper i USA.

7.5.5 Avhengighet av bistand

“In providing aid to other countries, the purpose of the Chinese Government is not to make the recipient countries dependent on China but to help them embark step by step on the road of self reliance and independent economic development”

Folkerepublikken Kinas Utenriksdepartement (2000)

Dambisa Moyo (2009), en zambisk forfatter som i mai i år ble kåret til en av verdens hundre mest innflytelsesrike personer av TIME Magazine (2009), skriver at den globale finanskrisen byr på en unik mulighet for Afrika. Moyo mener at bistand lenge har bidratt til å hindre økonomisk vekst i de afrikanske landene. Årsaken er at bistand henger alt for tett sammen med korrupsjon, styrker byråkratiet og demper lokal gründervirksomhet. Nå som landene i Vesten selv står overfor store økonomiske utfordringer, er det ventet at bistandsvolumet vil falle. Med dette anbefaler Moyo de afrikanske landene å satse på og heller styrke sine relasjoner til Kina ytterligere. Blant annet har Kina 1,3 milliarder munner som må mettes, og en meget lav andel dyrket jord.

Av empirien i kapittel fem ser man at en stor del av Kinas bistand og investeringer går til prosjekter som skal gi grunnlag for selvstendighet og økonomisk vekst blant landene i det sørlige Afrika. Infrastruktur er et godt eksempel på dette. Likevel kan det virke som at kineserne per i dag er de som nyter best av disse prosjektene i deres utvinning av naturressurser i regionen. Dette er enda et bevis på at stabilitet, institusjoner og hensiktsmessig politikk også her er et hinder for at landene skal få full utnyttelse av disse prosjektene. Hadde afrikanske lands myndigheter vært i stand til selv å innta førerretet i utviklingen i det sørlige Afrika, ville de mange investeringene og bistandsprosjektene både fra Kina og den vestlige verden hatt en helt annen effekt enn det vi ser i nå.

7.6 Dutch Disease?

Zafar (2007) peker på at Kinas vekst i det sørlige Afrika byr på store utfordringer for den makroøkonomiske styringen i landene, og viser da særlig til frykten for Dutch Disease. Dutch Disease defineres som deindustrialisering av et lands økonomi som følge av oppdagelsen av naturressurser. Dette fører til en apressiering av landets valuta, og det følger at varene landet produserer for eksport blir mindre konkurransedyktige, mens importen blir rimeligere.

Det foreligger lite forskning som gir et presist svar på om landene i det sørlige Afrika er rammet av Dutch Disease, og om Kina eventuelt har bidratt til dette. Det meste av forskningen er derfor basert på anekdotiske bevis.

Goldstein et al (2006) ser ikke tegn til Dutch Disease i afrikanske land i perioden 2001 til 2006. Tvert imot har de funnet bevis for det motsatte i blant annet Sør-Afrika og Zambia. Disse landene har diversifisert økonomiene sine i perioden. Michelle Sieff (2007) viser til John Ghazvinians bok "Untapped: The Scramble for Africa's Oil" fra 2007, der bokens forfatter blant annet har besøkt et supermarked i Gabon. I supermarkedet er hyllene fulle av franske oster og gåselever, mens bananer ikke er å oppdrive. Dette til tross for at landets skoger bugner over av bananer. Ghazvinian bruker dette som et eksempel på at Gabons utbredte eksport av olje har ført til styrket valuta som igjen har ført til at utenlandske varer blir relativt billige i forhold til lokale. Dette blir et problem når oljen en dag er brukt opp, og Gabon ikke lenger har andre næringer å falle tilbake til. Dette eksempelet viser også hvordan Dutch Disease bidrar til å styrke den skjeve fordelingen i Gabon; de fattige får ikke sine bananer, mens samfunnets rike kan fråttse i gåselever og dyre, franske viner.

Goldstein et al (2006) argumenterer for at for å unngå å havne i en situasjon der landene er avhengige av sårbare, kapitalintensive råvarer må land som er rike på naturressurser søke å stimulere vekst i arbeidsintensive sektorer. Pengemyndighetene må forsøke å hindre en uforholdsmessig sterk apressiering av lokal valuta. Dette vil hjelpe både lokale bedrifter i importutsatte sektorer øke konkurransevnen til bedrifter utenfor ressurssektoren som eksporterer sine varer. Sentralbankene må også støttes av de finansmyndighetene i å begrense utgifter til tjenester og bygging for å holde prisene i skjermet sektor under kontroll.

8. KONKLUDERENDE BETRAKTNINGER

Kinas økonomiske vekst har ført til et skift i den internasjonale økonomien. Dette skiftet har påvirket de fleste av verdens land, og landene i det sørlige Afrika i særdeleshet. Økte kinesiske aktiviteter i regionen har dog vært en blandet fornøyelse for de involverte parter.

I kapittel to så vi hvordan samarbeidet mellom Kina og Afrika har kommet til via et komplementerende behov for henholdsvis naturressurser og investeringer. I kapittel tre skisserte vi den økonomiske teorien som dekker Kinas aktiviteter i Afrika, for å bedre forstå de mekanismene som inntreffer, mens vi i kapittel fire så nærmere på det politiske og finansielle rammeverket for samarbeidet. Deretter beveget vi oss videre til å se på det faktiske volumet og retningen på Kinas aktiviteter i regionen, og for å utbrodere dette ytterligere så vi i kapittel seks mer spesifikt på Kina i Sudan. I kapittel syv analyserte vi empirien fra de to foregående kapitlene, og benyttet oss av Rune Jansen Hagens (2002) rammeverk for å vurdere Kinas påvirkning på det sørlige Afrika.

8.1 Vanskelig avveining mellom effekter

Kaplinsky et al (2007) legger vekt på å skille mellom komplimenterende og konkurrerende effekter. En slik klassifisering indikerer at ved handel der Kina og Afrika komplimenterer hverandre med ulike produkter, vil begge landene tjene jamfør Ricardos teori om komparative fortrinn. Selv konkurrerende handel mellom Kina og Afrika, i deres egne eller et tredje marked vil ifølge Asche (2008) og Broadman (2007) være positivt, gitt at det bidrar til å øke de afrikanske selskapers effektivitet. Så lenge de kinesiske selskapene tar markedsandeler uten at det leder til monopol vil dette også komme forbrukerne til gode.

Det er vanskelig å generalisere hvilken påvirkning Kinas aktiviteter vil ha på økonomien i det sørlige Afrika på tvers av land og sektorer. Det fins heller ingen metoder for å regne ut et nettoresultat av de positive og negative effektene nevnt over. Dette er som Kaplinsky et al (2007) skriver blant annet fordi effekten i mange tilfeller ikke er målbar og fordi vi står overfor avveininger mellom vinnere (forbrukere som får tilgang til billigere varer) og tapere (lokale bedrifter som blir fortrent av kinesiske konkurrenter).

På den positive siden har Kina bidratt til å øke handel og investeringer, særlig innen olje- og metallsektoren. Kineserne har også gjennomført store investeringer i infrastruktur. Kinas enorme etterspørsel etter naturressurser fra resten av verden førte lenge til en råvareboom med sterk oppsving i priser på flere av råvarene som eksporteres fra det sørlige Afrika. Den økte handelen mellom de to regionene har ikke bare vært i form av eksport fra Afrika til Kina; afrikanere har også fått økt tilgang til rimelige forbruksvarer fra Kina. På bistandssiden har Kina vist seg handlingskraftige, og økt antall bistandsprosjekter og fordelaktige lån i tillegg til å slette store deler av den eksisterende gjelden. At Beijing ikke har stilt krav til endring av den politiske kursen hos landenes myndigheter har også blitt sett på som positivt for de som sitter med makten.

På den negative siden står landene i det sørlige Afrika overfor flere utfordringer. Blant annet fryktes det at kinesiske investeringer i landene kun skal være rettet mot kapitalintensiv utvinning av naturressurser og dermed skal tappe kontinentet for råvarer. Dette fokuset på naturressurser kan også gå på bekostning av andre sektorer, og dermed føre til manglende industrialisering og Dutch Disease uten å skape lokale arbeidsplasser og sikre langsiktig økonomisk vekst.

Stigende priser på naturressurser vil også ramme de landene i det sørlige Afrika som er avhengige av å importere for eksempel olje for å holde hjulene i gang. Samtidig har økt konkurranse fra kinesiske varer i enkelte tilfeller vist seg å utkonkurrere lokale bedrifter, og på den måten ført til økt arbeidsledighet. Sist men ikke minst ser man at problemene knyttet til korrupsjon, demokrati og menneskerettigheter ikke ser ut til å bedre seg med den sterke kinesiske tilstedeværelse i regionen.

Rune Jansen Hagen (2002) viser i sin modell at mangel på politisk stabilitet, forutsigbarhet og solide institusjoner er noen av faktorene som har bidratt til svak økonomisk vekst på det afrikanske kontinent. Samtidig har svake regjeringer, korrupsjon og kriger gjort sitt til å holde den økonomiske veksten nede.

8.2 Økonomisk vekst og fordeling

Når det gjelder den økonomiske veksten i regionen, er det liten tvil om at impulsene fra Kina kan ha bidratt positivt de siste årene. Det er imidlertid også mulig å se "Afrikas problem" i en videre ramme – som et spørsmål, ikke bare om økonomisk vekst, men også om fattigdom og

fordeling. Som vi har vist tidligere, kan den kinesiske aktiviteten ha bidratt til å befeste de strukturene som er selve kjernen i regionen.

Ghazvinians (2007) eksempel om Ekvatorial-Guineas President Obiang setter fingeren på dette aspektet. Mangelen på gode institusjoner, politisk ustabilitet og korrupsjon gjør at de afrikanske landene ikke er i stand til å maksimere effekten av partnerskapet med Kina, selv om effekten måtte være positiv. Dette bekreftes også av Lambrechts (2008) i eksempelet om skattesubsidier i kobbersektoren i Zambia i kapittel syv. At store deler av eksporten skjer i ekstraktive sektorer gjør som vi har sett at overskuddet går til landets ledere. Gang på gang har disse dessverre vist seg inkompetente og lite motiverte til å investere midlene på en måte som kan gi videre økonomisk vekst.

Vesten har særlig siden begynnelsen av 1990-tallet hatt et prinsipp om kondisjonalitet i sin utviklingshjelp. Dette innebærer at de setter krav til mottakerlandene om åpenhet, demokratisering, menneskerettigheter og effektiv økonomisk politikk og godt styresett (eng: good governance). Kineserne har som vi har sett valgt å gå en annen vei, og ønsker ikke å blande seg inn i afrikanske lands styre og stell, på samme måte som de ikke liker at Vesten blander seg inn i *deres* anliggender. Det store problemet med denne politikken er, i det minste sett med vestlige øyne, at stabile og solide institusjoner og godt styresett er en forutsetning for økonomisk vekst som kommer alle til gode. Det er mulig med vekst i BNP per capita selv med korrupsjon og mangel på demokrati, men da vil man dessverre alt for ofte se at verdiene ender opp hos en liten elite.

De senere år har man sett tegn til bedring i flere av landene i det sørlige Afrikas økonomi, og veksten i BNP per capita lå i årene 2006 og 2007 på mellom fem og syv prosent. Dette kan ha mange årsaker, men ifølge IMF (2007) skyldtes den økonomiske veksten i hovedsak økt eksport, særlig fra regionens oljesektor. Gjennom empirien i kapittel fem har vi vist at stadig mer av det sørlige Afrikas voksende eksport går til Kina. Vi vet også at kineserne er spesielt aktive i oljesektoren.

Vesten har lenge forsøkt å hjelpe landene i det sørlige Afrika, men resultatene har vært begrensede. Selv om kritikken mot Kina i Afrika har vært stor, og ofte berettiget, er det mye som peker mot at de afrikanske landene styrkes av samarbeidet.

8.3 Videre forskning

Som det fremkommer av diskusjonen over vet vi mye om hvordan Kina påvirker økonomien til landene i det sørlige Afrika gjennom handel investeringer og bistand, men det er fortsatt store huller i vår kunnskap. Ved å fylle disse vil det være lettere, både for afrikanske land, Kina og verdenssamfunnet å vite hvilke politiske reaksjoner som er mest hensiktsmessig.

Relevante problemstillinger er både en refleksjon av langsiktig utvikling, men også påvirket av den aktuelle situasjonen i verdensøkonomien. Eksempler på slike spørsmål er:

- En analyse av hvordan Finanskrisen og de påfølgende lave råvareprisene påvirker økonomien i regionen. Hva betyr den internasjonale nedgangskonjunkturen, og de sterkt fallene prisene på råvarer for Afrikas økonomiske utvikling, og for Kinas engasjement i regionen?
- Hvordan påvirker Kina afrikanske lands økonomi indirekte gjennom tredje markeder? Hvordan organiseres Kinas engasjement i det sørlige Afrika og i hvilken grad bestemmes dette på sentralt nivå i Kina? I hvilken grad er det kinesiske selskaper som er toneangivende i landets fremmarsj på det afrikanske kontinent?

I denne utredningen har vi stort sett tatt for oss det sørlige Afrika under ett. Vi vet samtidig at det er store interne forskjeller mellom landene i regionen – både når det kommer til naturressurser, politikk og kultur. Derfor ville et studium av hvordan Kina påvirker hvert enkelt land gi nyttig informasjon om hvilke samfunnsstrukturer som er i stand til å tiltrekke seg og forvalte investeringer hensiktsmessig, og hvilke som ikke er det.

Litteraturliste

- Alden, Chris (2007): *China in Africa: Partner, Competitor or Hegemon?*, Zed Books, London
- Ali, Wasil (2007): China Voices opposition to sanctions on Sudan, (I: Sudan Tribune, 19.03.2007)
- Ambassador Ding Tells Botswana a Real China, Kai-Lewis, Jerry, 31.03.2008.
< <http://bw.chineseembassy.org/eng/sbgx/t425042.htm>,> (avlest 28. mai 2009)
- Antras, Pol og Elhanan Helpman, 2003. *Global Sourcing*, Harvard Institute of Economic Research Working Papers No 2005, Cambridge: Harvard - Institute of Economic Research < <http://www.economics.harvard.edu/pub/hier/2003/HIER2005.pdf>> (avlest 13.05.2009)
- Askouri, Ali: *China's Investments in Sudan: Displacing villages and Destroying Communities* (I: Manji, Firoze og Stephen Marks (2007): *African Perspectives on China in Africa*, Fahamu – Networks for Social Justice, Cape Town, s. 71-86)
- Bielecki, James (2002): *Energy Security. Is the Wolf at the Door?* (I: *The Quarterly Review of Economics and Finance*, vol. 42, nr. 2, sommeren 2002, s. 235-250)
- Bloom, David and Jeffrey Sachs (1998) *Geography, Demography, and Economic Growth in Africa*, Center for International Development, Cambridge, Mass.
- Boosts African Economies, Offering a Second Opportunity, *The Christian Science Monitor*/Harman, Danna, 25.06.2007.
< <http://www.csmonitor.com/2007/0625/p12s01-woaf.html>> (avlest 10. april 2009)
- Bosker, Maarten og Harry Garretson (2008): *Economic Geography and Economic Development in Sub-Saharan Africa*, CESifo Working Paper nr. 2490, desember 2008.
- Brainard, S. Lael (1997): *An Empirical Assessment of the Proximity-Concentration Tradeoff Between Multinational Sales and Trade.* (I: *American Economic Review*, vol 87, nr. 4, s. 520-44.)

- Brautigam, Deborah (2008): China's Africa Aid – Transatlantic Challenges, International Development Program, School of International Service, America University, Washington DC
- Broadman, Harry G. (2007): Africa's Silk Road: China and India's New Economic Frontier, Verdensbanken, Washington DC
- Central Bank of Sudan, Annual Report 2006, kapittel 8
- Centre for Chinese Studies (2006): China's Interest and Activity in Africa's Construction and Infrastructure Sectors, Stellenbosch University: Centre for Chinese Studies, Stellenbosch
- China-Africa Investments: An Analysis of China's Investments in Africa Sebastian. ChinaVest, 17. 09.2008. <www.chinavest.com/pdf/China-Africa%20Investments.pdf> (avlest 29. mai 2009)
- China's African Policy. Folkerepublikken Kinas Utenriksdepartement, 12.01.2006 <<http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm>> (25.mars 2009)
- China's Arms Sale to Sudan are Limited. China Daily, 06.07. 2007. <<http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/6209559.html>> (22. mai 2009)
- China's Controversial Aid Policy to Come under Scrutiny. Agence France-Presse, 18. 03.2008. <afp.google.com/article/ALeqM5ji2vlOE82_-qkxgsNt4JTCQI61Q> (avlest 22.05.2009)
- China Defends Arms Sales to Sudan. BBC online, 22.02.2008, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7258059.stm>> (avlest 22. mai 2009)
- China's Expansion into Africa Poses New Challenges for U.S.. The Wall Street Journal, 30.03.2005. (I: The San Diego Tribune Union Online <http://www.signonsandiego.com/uniontrib/20050330/news_1n30china.html> (avlest 23. mai 2009)
- China National Petroleum Corporation (CNPC), <<http://www.petroenergy-ep.com/cnpc.htm>> (avlest 01. juni 2009)
- China Woos Taiwan's African Friends . AfrolNews 07.11.2008. <<http://www.afrol.com/articles/22427>> (avlest 3. mars 2009)

Chinese Aid Flows into Africa. Voice of America, 08.05.2009.

<<http://www.voanews.com/english/archive/2007-05/Chinese-Aid-Flows-into-Africa.cfm?CFID=213155535&CFTOKEN=51144797&jsessionid=8830d1dfc29ca67f59b57726453a4ff14432>> (avlest 30. mai 2007)

Coase, Ronald H. (1937): The Nature of the Firm (I: *Economica*, vol 4, nr. 16, s. 386–405)

Davies, Penny (2007): CHINA and the End of Poverty in Africa – Towards Mutual Benefits?, Diakonia, Sundbyberg

Definisjon av Dutch Disease, Investorwords.com,

<http://www.investorwords.com/1604/dutch_disease.html> (avlest 11. juni 2009)

De Macedo et al (2008): Drivers of China's Foreign Direct Investments in Africa: How Specific? < http://ecoledoctorale.sciences-po.fr/master/gouv_eco/08_09/PAPERFDI_Africa10_June.pdf> (avlest 3 april 2009)

Diamond, Jared (2005): *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*, WW Norton, London.

Downs, Erica S. (2007) *China Security: The Fact and Fiction of Sino-African Energy Relations*, Council on Foreign Relations, 01.07.09,
<http://www.cfr.org/publication/15191/china_security.html> (avlest 5. mai 2009)

Drezner, Daniel W. (2007): *The New World Order* (I: *Foreign Affairs*, Mars/April 2007, s. 34-46)

Dunning, John (1977): *Trade, Location of Economic Activity and the MNE: A search for an Eclectic Approach*. (I: Ohlin, Bertil et al (1977): *The International Allocation of Economic Activity*, Macmillan P.M. Editors, London, s. 395–418)

Ellefsen Rostad, J., 2008, *Helse, Økonomisk Vekst og Utvikling: Hva er bakgrunnen for avstanden mellom fastsatte målsetninger og resultater i den internasjonale helsepolitikken?*, Norges Handelshøyskole

Feenstra, Robert (1998): *Integration of Trade and Disintegration of Production*. (I: *Journal of Economic Perspectives*, høsten 1998, s. 35-46)

- Final Report from the Panel of Experts, United Nations Panel of Experts on Sudan. FN, 30.01.2006. <<http://www.un.org/sc/committees/1591/reports.shtml>> (avlest 06. mai 2009)
- Forente Nasjoner, 2002. Final Outcome of the International Conference on Financing for Development, FN, New York, <<http://www.un.org/esa/ffd/0302finalMonterreyConsensus.pdf>> (avlest 29. mai 2009)
- Forente Nasjoners Sikkerhetsråd, Resolusjon 1556, (New York: FN, 2004), S/RES/1556; Forente Nasjoners Sikkerhetsråd, Resolution 1591, (New York: FN, 2004), S/RES/1591.
- Forte, R (2004): The Relationship Between Foreign Direct Investments and International Trade – Substitution or Complementarity? A Survey, FEP Working Papers nr. 140, mars 2004
- Foster, Vivien et al (2008): Building Bridges: China's Growing Role as Infrastructure Financier in Sub-Saharan Africa, Verdensbanken
- Gabriel, Satyananda J. (2006): Chinese Capitalism and the Modernist Vision, Taylor & Francis Group, London
- Gagnon, Georgette og John Ryle (2001): Investigation into Oil Development, Conflict and Displacement in Western Upper Nile, Sudan, Sudan Inter-Agency Reference Group, Khartoum
- Gallup, John Luke et al (1999): Geography and Economic Development, CID Working Paper nr. 1, mars 1999, Center for International Development at Harvard University, Cambridge, Mass
- George, Mark (2009): China Africa two-way trade – Recent developments, British Department for International Development China, London
- Global krise kan knuse Afrika. E24, 08.06.2009 <<http://e24.no/utenriks/article3112408.ece>> (avlest 8. juni 2009)
- Goldstein, Andrea et al (2006): The Rise of China and India: What's in it for Africa?, OECD: Development Centre Studies

Government Turns to Violence Against Hamadab Dam Affected People. Sudaneseonline, 03.12.2003. <<http://www.sudaneseonline.com/cgi-bin/sdb/2bb.cgi?seq=print&board=164&msg=1147454054&rn>> (avlest 07. mai 2009)

Gripsrud, Geir et al (2004): Metode og Dataanalyse med Fokus på Beslutninger i Bedrifter, Høyskoleforlaget, Kristiansand

Hanson, Stephanie (2008): China, Africa and Oil, Council on Foreign Relations

Head, Kieth og John Ries (2001): Overseas Investment and Firm Exports. (I: Review of International Economics, vol 8, nr. 1, s. 108-122)

Helpman, Elhanan (1984): A Simple Theory of International Trade with Multinational Corporations (I: Journal of Political Economy, vol 92, nr. 3, s. 451-71)

Helpman, Elhanan et al, 2003. Export vs. FDI, Harvard Institute of Economic Research Working Papers No 1998, Cambridge: Harvard - Institute of Economic Research, <http://www.nber.org/papers/w9439.pdf?new_window=1> (avlest 23.05.2009)

Holden, Trond (2008): Kinas Søken etter Energisikkerhet, Masteroppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo, Oslo

Human Rights Watch (2002): Sudan, Oil and Human Rights, New York

International Energy Agency (1998): World Energy Outlook 1998, nr. 14, IEA Publications, Paris

International Energy Agency (2007): World Energy Outlook 2007 – China and India Insights, IEA Publications, Paris

International Energy Agency (2008): World Energy Outlook 2008, nr. 24, IEA Publications, Paris

International Monetary Fund (2002): Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF Statistics Department

International Monetary Fund (2007): Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa, World Economic and Financial Surveys, april 2007

- Jansen Hagen, Rune (2002): Marginalisation in the Context of Globalisation: Why Is Africa so Poor? (I: Nordic Journal of Political Economy, vol 28, s. 147-179)
- Jenkins, Rhys og Chris Edwards (2005): The Effect of China and India's Growth and Trade Liberalization on the Poverty in Africa, UK Department for International Development (DFID), London
- Kaplinsky, Raphael og Amelia Santos-Paulino (2006): A Disaggregated Analysis of EU Imports: Implications for the Study Patterns of Trade and Technology. (I: Cambridge Journal of Economics, vol 30, nr. 4, s. 587-611)
- Kaplinsky, Raphael et al (2007): The Impact of China on Sub Saharan Africa, UK Department for International Development (DFID), London
- Kittisou, Marcel: Globalization and Fragmentation: The New Era of Africa-China. (I: Africa in China's Global Strategy. Red.: Marcel Kittisou, Adonis and Abbey Publishers, London, s. 10-25)
- Kjeldsen- Kragh, Søren (1998): Internasjonal Økonomi, Handel og Investeringer, Handelshøjskolens Forlag, København
- Kleine-Ahlbrandt, Stephanie og Andrew Small (2008): China's New Dictator Partnership – Is Beijing Partnering With Pariahs?, Foreign Affairs, januar/februar 2008, tilgjengelig på <<http://www.foreignaffairs.com/articles/63045/stephanie-kleine-ahlbrandt-and-andrew-small/chinas-new-dictatorship-diplomacy>>
- Koang Tut Doh and Kur Yai Nop (2000): Looming Disaster in Western Upper Nile Region: A Political Eye Witness Report from the Field, Nairobi
- Kragelund, Peter (2008): Knocking on a wide open door: Chinese investments in Africa, Danish Institute for International Studies, København
- Kurlantzick, Joshua (2006): Beijing's Safari: China's Move into Africa and Its Implications for Aid, Development and Governance. (I: Carnegie Endowment for International Peace, Policy Outlook, November 2006)
- Krugman, Paul (1991): Increasing Returns on Economic Geography, (I: Journal of Political Economy, 2004, nr. 3, s. 483-499)

- Lambrechts, Kato (2009): *Breaking the Curse: How Transparent Taxation and Fair Taxes can Turn Africa's Mineral Wealth into Development*, Open Society Institute of Southern Africa, Johannesburg
- Lancaster, Carol (2007): *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*, The University of Chicago Press, Chicago
- Landes, David (1999): *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some are so Rich and some so Poor*, WW Norton, London.
- Liberthal, Kenneth og Mikkal Herberg (2006): *China's Search for Energy Security: Implications for U.S. Policy*, NBR Analysis, volume 17, number 1, april 2006
- Manning, Richard (2006): *Will 'Emerging Donors' Change the Face of International Co-operation?*. (I: *Development Policy Review*, vol 24, nr. 4, s. 371-385)
- Markusen, James (2000): *Foreign Direct Investment and Trade*, CIES Policy Discussion Paper nr. 0019
- McDoom, Opheera (2005): *China's Interests in Sudan Bring Diplomatic Cover*, *Global Policy Forum*, 17.12.2005.
<<http://www.globalpolicy.org/security/issues/sudan/2005/1217cover.htm>> (avlest 1. juni 2009)
- Mooney, Paul: *China's African Safari*. (I: Taylor, Ian, 2006: *China's Oil Diplomacy in Africa*, *International Affairs*, vol 82, nr. 5, s. 937-959)
- Navaretti, Giorgio og Anthony J. Venables (2004): *Multinational Firms in the World Economy*. (I: Princeton University Press, *Journal of International Economics*, 2005, vol. 67, nr. 2, s. 520-524)
- Neary, J. Peter (2001) *Foreign Direct Investments and the Single Market*, The Manchester School, Manchester
- Norman, Victor D. (2001): *Næringsstruktur og utenrikshandel: i en liten, åpen økonomi*, Gyldendal, Oslo

OECD, 2005. Paris Declaration on Aid Effectiveness: Ownership, Harmonization, Alignment, Results and Mutual Accountability, High Level Forum, Paris, 28. februar – 2. mars, 2005, <http://www.gc21.de/ibt/alumni/ibt/docs/Paris_Declaration_en.pdf> (avlest 11. mai 2009)

Premier Zhou Enlai's Three Tours of Asian and African Countries. Folkerepublikken Kinas Utenrikdsdepartement, 17.11.2000.
<<http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18001.htm>> (avlest 2. mars 2009)

Pugel, Thomas (2004): International Economics, 12. utgave, McGraw-Hill, New Jersey

Qi, Guoqiang (2007): China's Foreign Aid: Policies, Structure, Practice and Trend, rapport forberedt til universitetene Oxford og Cornells konferanse 'New directions in development assistance', Oxford, 11.–12. juni 2007

Richardson, Michael (2007): China-Sudan Ties: Beijing Walks a Tight Rope, The Straits Times, 23. Mai 2007

Rocha, John: A New Frontier in the Exploitation of Africa's Natural Resources: The Emergence of China. (I: Manji, Firoze og Stephen Marks (2007): African Perspectives on China in Africa, Fahamu – Networks for Social Justice, Cape Town, s. 15- 34)

Sachs, Jeffrey D. et al (2004): Ending Africa's Poverty Trap, Colombia University and UN Millennium Project

Sachs, Michael: China's Leap into the Heart of the Twenty First Century (2007). (I: Africa in China's Global Strategy. Red.: Marcel Kittisou, Adonis and Abbey Publishers, London, s. 26-37)

Scorched Earth: Oil and War in Sudan, Christian Aid 2001.
<http://www.reliefweb.int/library/documents/2001/chr_aid-sud14mar1.pdf> (avlest 6. mai 2009)

Smith, Adam (1776): An Enquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Pequin, s. 92

Soares de Oliveira, Ricardo (2006): Kinas Oljesafari. (I: Oljespill – Jakten på Afrikas Svarte Gull. Fellesrådets Afrikaårbok 2007, Solidaritet Forlag, Oslo, s. 146-171)

- Stokke, Olav (2004): Aid and Political Conditionality, Routledge, New York
- Sub-Saharan Roulette . The Diplomat, 28. 08.2008. < <http://www.the-diplomat.com/article.aspx?aeid=8722>> (avlest 4. april 2009)
- Sudan: Rhetoric versus Reality in Darfur. Human Rights First 02.12.2008
< <http://www.humanrightsfirst.org/media/hrd/2007/statement/363/>> (avlest 23. mai 2009)
- Sudan – Showcase for New Assertiveness Bezlova, Antoaneta 21.09.2007,
<<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=39345>> (29. mai 2009)
- Taiwan Dumped for China. African Business, 01.02.2008.
<<http://www.encyclopedia.com/doc/1G1-175165641.html>> (avlest 24. april 2009)
- The 2009 TIME 100. TIME Magazine, 2009
<http://www.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1894410_1893209_1893459,00.html> (avlest 8. juni 2009)
- The Creation of FOCAC. FOCAC 2004. < <http://www.focac.org/eng/gylt/ltjj/t157569.htm>>
(avlest 12. april 2009)
- The World Factbook 2009, Central Intelligence Agency, 14.05.2009.
<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/su.html>>
(avlest 24. mai 2009)
- Thompson, Drew: China's Emerging Interests in Africa: Opportunities and Challenges for Africa and the United States (2007). (I: Africa in China's Global Strategy. Red.: Marcel Kittisou, Adonis and Abbey Publishers, London, s. 45-55)
- Tjonneland, Elling N. et al (2006): China in Africa: Implications for Norwegian Foreign and Development Policies, Norwegian Ministry of Foreign Affairs & Norad, Christian Michelsen Instituttet, Bergen
- Van Dijk, Dick et al (2002): Changes in the Variability in the Business Cycle in the G7 Countries, Econometrics Institute Report EI 2002-28
- Zafar, Ali (2007), The Growing Relationship Between China and Sub-Saharan Africa: Macroeconomics, Trade, Investment, and Aid Links, Oxford University Press, Oxford

Zhao, Hong (2009): China's Oil Venture in Africa, EAI Background Brief nr. 348

Zygar, Mikhail (2004): Behind the U.N. Security Council Resolution: Chinese, Russian and Indian Oil interests in the Sudan. Pressemelding 19.09.2004

<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=612>, (avlest 12.06.2009)

Cooperation (2007). (I: Africa in China's Global Strategy. Red.: Marcel Kittisou, Adonis and Abbey Publishers, London, s. 10-25)

Aasheim, Erik (2009): De Nye Solkongene, (I: Dagens Næringsliv, 06.06.2009, s. 48)

Samtaler med:

Arve Johnsen: Siviløkonom, tidligere administrerende direktør i Statoil

Dan Haglund: PhD, Department of Economics and International Development University of Bath

Ole Kirkvaag: Advokat i Arntzen de Besche. Rådgivning til regjeringer i u-land knyttet til lovgivning, tilsyn, regulering og struktur på olje- og gassektoren.